Одні назвуть цей роман детективом.

Другі добачать у ньому твір еротичний.

Треті вважатимуть його містичним, окультним або й ритуальним.

Усіх, хто шукатиме в цьому романі тільки перше, друге і третє, я прошу його не читати.

Автор

Prologue

Я стою перед високим судом за те, що пролив кров ближнього. Та я спокійний і незворушний, як холодна кам’яна брила, бо з усіх сил прагну цього суду і ладен взяти на себе ще більшу вину, ніж вона є насправді, аби мене покарали якомога суворіше. Тому мені не подобається комедійне забарвлення цього процесу — ніякої тобі врочистости. Приміщення наших провінційних судів просто жалюгідні. Навіть важко назвати залою цю обдерту кімнату, де зі стін і стелі сиплеться тиньк, де світить ребрами вичовгана дощана підлога, яка от от провалиться, а замість суддівського помосту стоїть звичайнісінький голий стіл.

Ще убогіша бокова кімната, де проводять свої наради слуги Феміди: її двері постійно відхилені, їх кілька разів сердито причиняли, а вони все відходять, і ще на самому початку я помітив, як за тими "лаштунками" рожевощокий кирпатий суддя нашвидкуруч натягує через голову — наче спідницю — пожмакану чорну мантію. Він зодягав її поверх пістрявого светра грубої в’язки, і я ще тоді звернув увагу на його пухкенькі

рожеві щоки, — здавалося, він і досі ссе мамину цицьку, хоч розміняв четвертий десяток, а коли всі встали і цей пантаґрюель усівся на своє місце, то з під столу безглуздо виглядали його нечищені черевики сорок шостого розміру, і навіть видніли заправлені в чорні шкарпетки сині кальсони.

Молоденьке дівча, яке вело протокол засідання, витріщило свої здивовані оченята на вбивцю і злякано опустило їх тільки тоді, коли я не витримав і підморгнув їй, мовляв, не хвилюйся, все буде гаразд.

Що й казати, є в цих судових засіданнях щось від театралізованого дійства, і щоб скоротити кількість його персонажів, я катеґорично відмовився від адвоката. Дивлячись на кирпатого суддю і побоюючись, аби він не почав колупатися в носі, я прикликав собі у порадники мого давнього приятеля Жана Поля Сартра, який набагато раніше за мене дійшов висновку, що людина по справжньому здобуває свободу лише у в’язниці. Я викликав його дух без особливих зусиль (не так, як це робив великий медіум Каззот, котрий після кожного такого сеансу непритомнів або, навпаки, впадав в істерику) і попросив поради, як його краще повестися, аби виклопотати у високого суду щонайсуворіше покарання.

Однак мій дорогий Жан Поль, автор неперевершеного ґросбуху "Шляхи свободи", сказав, що все це не так просто, адже брехнею далеко не заїдеш, тож на суді треба все таки говорити правду і тільки правду, щоб laisser faire, laisser passer[1], і я з ним погодився: хай буде так, — сказав я, — а як воно буде — qui vivra verra[2].

Частина перша

1

Тепер мені часто снився піщаний вітер, снилися височезні сосни, які постогнували від того вітру, а піщана курява навіть уві сні забивала подих, і я прокидався серед ночі через те, що не міг дихати. Віднедавна я зрозумів, що це мені не ввижається, що в цьому помешканні й справді не вистачає повітря, і тепер мене дивує, чому люди так люблять старі будинки з високими стелями: ніби й багато простору, а закуриш цигарку, то дим із кімнати не вивітриш, він залишається тут назавжди, облягає стелю і стіни, які домішують до тютюнового духу запах старого передавненого пороху.

Можливо, я перебільшую, може, аж занадто нарікаю на це помешкання, бо з певного часу мені стало тут зовсім незатишно, я втратив спокій і навіть сон. А коли й засинав, то знов і знов бачив скрипучі сосни, які коливаються у вихорах вітрів, ті вітри здіймали піщану куряву, яка теж скрипіла на зубах, і згодом я все це побачу увіч, коли розпочну своє недолуге розслідування й поїду до пана Ярчука, там я побачу й таке, чого не витворить найхимерніший сон, однак не забігатиму наперед, а почну все спочатку. І хоч тепер мені важко сказати, де в цій історії початок, а де кінець, пам’ять насамперед вертає до того зимового дня, коли я знов опинився без даху над головою. О, це вже міцна традиція, яка тягнеться ще з моїх післястудентських літ: господар квартири спроваджує тебе на вулицю неодмінно взимку і в найлютіші морози. Слава Богу, цього разу хоч не випадало возитися з речами, бо після недавнього розлучення єдиним моїм скарбом із хатнього начиння залишилася хіба що сумнозвісна зубна щітка.

Справедливості ради скажу, що перепала мені й старенька "Лада", придбана з рук після того, як за несподівано кругленьку винагороду я скомпілював для однієї новостворюваної партії статут і програму, й тепер це авто стояло, можна сказати, під охороною, прикидане снігом, на внутрішньому подвір’ї біля осідку тієї ж таки партії. Взимку я на

ньому майже не їздив, зате це була непогана схованка для всенького мого майна.

Отож і того грудневого вечора я поскидав торби в машину, а сам пішечки рушив у напрямку кав’ярні "Троє поросят". Дав ненько я там не був, може, тому, що останнім часом велось мені непогано, обминав ту гамірну місцину, де завжди збиралися невдахи, де постійно витав дух біди, і часом мені здавалося, що її, ту біду, можна підхопити, як нежить. Та коли ставало непереливки, я мимохіть вирушав до "Трьох поросят", бо завжди тут зустрічав когось із друзів або й ціле товариство бодай звіддалік знайомих мені людей, вірних завсідників "Трьох поросят". В одному гурті тут можна було побачити забутого актора, меланхолійного поета і безнадійного бродягу, якого щойно випустили з тимчасового ув’язнення, поважного журналіста і п’яного як чіп вантажника. Одне слово, погомоніти було з ким, але того вечора я, крім усього, мав ще сподіванку напроситися до когось переночувати, перш ніж напитаю нову квартиру.

Саме звідси, із "Трьох поросят", усе й починається. Сотні разів я прокручував подумки кожну розмову, згадував кожне обличчя і не раз ще ходив до тієї кав’ярні, аби відтворити в пам’яті найдрібнішу абищицю.

Усе починалося так просто й банально (саме у тій непримітності й губилася ниточка Аріадни, за яку я не міг ухопитися), так звично усе виглядало, що тільки згодом я став дошукуватися в кожному слові чи спостереженні якогось таємного знаку і поволі впадав у містику. Бо те, що відбулося, не клалося здорового глузду.

Я прикликав на допомогу магів потаємних наук Дебароля і Сен Мартена (слава Богу, читав їх в ориґіналі), ночами божеволів разом з абатом Агріпою над загадкою чисел, у яку

намагався прозирнути ще Піфагор, та згодом усе це облишив, аби до решти не спасти з розуму, і сам викинув диявольську штуку.

Однак повернімося до "Трьох поросят", де стоїть крута пахощ підсмаженої кави і хмільний туман, де в тютюновому диму висить сокира і тирлуються люди, сновигають від столів до бару, від бару до інших столів, перегукуються завсідники — звичайна собі метушня, в якій немає за що зачепитися окові і яка після першого збудження напосідає на тебе гнітючою втомою. Кав’ярня влаштована так, що відразу всю не окинеш оком, її зала перегороджена арковими проймами на три частини (звідси, мабуть, і назва — "Троє поросят"), і я обійшов усі, шукаючи знайомих, поки нарешті таки помітив мого любого друга Івана Маловічка, — його велика лиса голова світилася у мороці, як місяць повня, і цей місяць цідив із чарочки горілку такими делікатними ковточками, наче то був риб’ячий жир.

— Сто років тебе не бачив, — сказав Іван Маловічко. — Ти що, десь служиш?

— Не каркай, — відповів я і подумав, що мій любий друг Іван таки справді схожий на велику лису ворону, яка живе триста років, — інакше як могло вийти, що він не бачив мене сто літ.

— А де ж пропадав? — прискіпався Маловічко.

— Писав дисертацію.

— Ти-и-и-и?

— Не собі, не лякайся. І всього лиш кандидатську, — заспокоїв я Івана, щоб він не захлинувся риб’ячим жиром. — Так що я частую.

Я підійшов до бару і галантно вклонився своїй щирій приятельці Катрусі, для цілковитої чемності хотів ще підморгнути, але не вийшло: зір поглинала пазуха, де здіймалися дві вершини Арарату, і в тих вершинах дихало два пригаслі вулкани.

— Десь далеко їздили? — спитала Катруся.

— Атож, до Америки. На Ґенеральну Асамблею ООН. Ти не уявляєш, серденько, як після Америки хочеться по людському напитися. Давай пляшку "Княжого". — І, звичайно, без закуски! — зневажливо пхикнула Катруся.

Як ласувать то ласувать: на зло Катрусі я взяв аж три коробки чіпсів, бо при світлі Маловічкової лисини вже побачив свого давнього приятеля Сергія Приходька, який помахував мені рукою, як це роблять вожді на трибунах під овації очманілого натовпу. Авжеж, я мушу мати за честь, що Приходько приєднався до нашого столу, мушу навіть прихопити для нього порожню чарку, а за це він доконає мене своїми віршами.

— Ти що — розв’язав? — весело спитав Приходько.

— На відміну від інших, я ніколи й не зав’язував, — сказав я і цим легенько його вколов, та він не образився. Зрештою, Приходько ніколи не приховував, що вже кілька разів кодувався, однак це ще дужче розпалювало в ньому апетит до спиртного (знать, така сильна психіка, — хвалився Приходько).

Ми з ним випили до дна, а Іван Маловічко, як і личить справжньому європейцеві, знов таки лишень умочив губи і запропонував нам каву.

— Ні, — сказав я, — кава викликає тривогу.

Відповідь Іванові була незрозуміла, але вдовольняла його цілком. Він захоплено дивився, як Приходько точить чіпси, наче великий колорадський жук допався до сушеної картоплі. Ми випили ще по одній, і я вже відвертіше подивився в той бік, де за столиком самотиною сиділа дівчина з коротенькою косичкою, видно, когось чекала, бо й келишок лікеру, що стояв перед нею, був непочатий, і вона майже не зводила очей з аркової пройми, яка вела до нашої зали.

— Подобається? — спитав Приходько.

— Може бути.

— Вона тут буває щовечора. Але — ні з ким.

— Лесбіянка, — сказав Маловічко. — Або причинна. — І відсьорбнув ще півкраплі.

— Слухай, може, тобі принести блюдце? Наллєш у нього і будеш сьорбати. — Я запалив сигарету, відчуваючи роздратування, чи, може, вже тоді у мені оселялося лихе передчуття.

Дрібними порошинками літало воно в цьому хмільному мороці й осідало на мою бідну голову.

— А скільки коштує така робота? — не витримав Маловічко і спитав про те, що муляло його цілий вечір.

— Яка? — придурився я.

— Дисертація.

— За кандидатську я беру тисячу, за докторську більше, звичайно, — я випустив кільце диму, і воно зависло над лисиною Маловічка.

— Баксів?

— Ні, гульденів, — сказав я і випустив ще одне кільце.

— Все одно мало, — надувся Маловічко.

— Мені вистачає. — Я знов подивився на ту дівчину з короткою косичкою і відчув собачу печаль безхатнього чоловіка.

— А я оце переробив одному вірші, то він мені… — почав було Приходько й примовк, бо над нами вже стояв наш любий друг Василь Іванович, і з його закручених високо вгору вусів сипались іскри. Я не певен, що Василь Іванович саме так і звався, можливо, ім’я анекдотичного полководця приліпилося до нього якраз через оті пришелепкуваті вуса, що стриміли вгору, наче антени, й невідь що виловлювали у повітрі, може, вони навіть уловлювали сигнали біди, бо тепер, згадуючи його сатанинський регіт, я все більше схиляюся до думки, що людина не може отак безпричинно сміятися.

На ньому була якась чудернацька бурячкова куцина (під колір його обличчя), а через плече звисала незмінна брезентова торбина, у якій завжди було кілька пляшок спиртного, — пізньої пори Василь Іванович збував напої з націнкою. Я щиро зрадів його з’яві, бо, по перше, міг тепер взяти пляшку трохи дешевше, ніж у Катрусі, а по друге, з’явилася надія, що саме цей всюди сущий чоловік щось путнє порадить з ночівлею.

У мене вже туманіло в очах, та я ще бачив ту жінку чи дівчину, яку теж огортав сріблястий серпанок, і коли вона наштовхнулася на мій погляд, то замість відвести очі, навпаки, дивилася довго й проникливо, як у тій грі — хто кого передивиться. Я програв, але це була приємна поразка. І саме тоді поскаржився Василеві Івановичу, що знову не маю даху над головою, шукаю квартиру, а він, помітивши мої позирки на коротку косичку, розхристано запитав: "Квартиру чи ключ?" — і раптом зареготав мені в обличчя, як сатана, а коли я пояснив, що не маю де переночувати, Василь Іванович пообіцяв узяти мене з собою в капезе, найкраще капезе у Києві, запевняв він, бо недалечко від вокзалу і поруч метро. Цей нарваний Чапай знов, бризкаючи слиною, зареготав мені в обличчя, і на той сатанинський сміх заозиралися всі відвідувачі "Трьох поросят", я вже пошкодував, що звернувся до нього, а потім глянув на дівчину в срібному серпанку й побачив, що вона незворушна (якщо зараз усі стануть на голови, вона й оком не скліпне), і раптом збагнув, що ця дівчина дивиться не на мене, — так дивляться у безкраю далечінь, що сягає далі за обрій.

Щоб перекинутись словом з Катрусею, я замовив три кави (сам не пив, бо кава справді викликала у мене гостре відчуття тривоги), а потім спитав, хто ота дівчина, й зумисне озирнувся на неї, не приховуючи своєї цікавості, а Катруся знову зневажливо пхикнула: вона така дівчина, як я балерина, до того ж у неї не всі вдома, ревниво сказала Катруся, авжеж, не всі вдома, бо шукає якогось чоловіка, а вам, Андрію, пора вже спатки, ви пере брали сьогодні надміру; та я не жалівся їй, що не маю де "спатки", лиш печально дивився на дві вершини Арарату і заздрив Ноєвому ковчегу, який зачепився за вершечок вірменської гори.

Отакої! Як тільки я відходжу, наш столик окуповують дедалі ширшим колом, ніби він медом намазаний, — присусідилося ще двоє, щоправда, на столі стояла новенька пляшка в росі,

видно, принесена недавно знадвору, мабуть, виторгувана у Василя Івановича, бо той знов так реготав, що з вусів, потріскуючи, сипались іскри. "Ви знайомі?" — "Авжеж", — я не знав, хто вони, але думав, що ми вже десь бачилися, та де ж — не інакше як у "Трьох поросятах", зрештою, тут усі коли небудь бачилися, і ми знову випили за зустріч, та, я певен, не хміль заслав мені очі, це було не сп’яніння, а якась дика прострація, адже я пам’ятаю із того вечора багато всіляких дурниць, однак саме під ту хвилину, яка вимагала найбільшої пильності, на очі впала мана. Я навіть не помітив, коли пішла із "Трьох поросят" та жінка, що цілий вечір поглинала мій зір, а потім, завваживши це, впав у таку нуду, що на мене повіяло потойбіччям.

Годі! Мені вже нічого не хотілося, і під сатанинський регіт вусатого мефістофеля я поплентав до дверей, поволік свою собачу печаль на собачий холод, і коли вийшов надвір і сапнув морозної свіжості, то побачив, що падає сніг. У нічному повітрі його не видно було, здавалося, що він падає тільки над ліхтарем, який розпливчасто жовтів угорі, і перш ніж зайти в телефонну кабіну, я зупинився під тим ліхтарем і підставив обличчя снігові.

Й ось тоді, коли я дослухався холодного лоскоту нічного неба, я почув рипіння снігу під чиїмись кроками, а потім помітив чоловіка в жовтому колі вуличного ліхтаря, це був, напевне, один із тих двох, що підсіли до нас наостанок.

— Візьми.

Я побачив перед собою його простягнуту руку. Це була красива витончена рука, повернута долонею до неба.

— Візьми.

— Що це?

— Вулиця Рогнідинська, три, квартира тринадцять. Легко запам’ятати. Це зовсім поруч.

— А ти?

— А я поспішаю на потяг. Маю тривале відрядження.

— Не знаю…

— Облиш. Бери і почувайся як дома. Все буде пречичудово.

Я дивився на його долоню.

На ній лежав звичайнісінький ключ.

2

Я доплуганив до знайомої вулиці і без зайвих пригод знайшов третій номер. Старезна п’ятиповерхова будівля похмуро бовваніла за невеличким скверіком, відступивши від дороги і решти будинків кроків на тридцять. Колись мені доводилося редагувати довідник з історії Києва, і я знав, що ця вулиця поміняла вже кілька назв, одну із них навіть пам’ятав — Бульйонна.

До єдиного парадного вели височенькі сходи, далі був темний під’їзд і старий скрипучий ліфт. Я навмання натиснув на цифру "три", оскільки вона мене переслідувала, починаючи з "Трьох поросят", і, вийшовши із сітчастої клітки ліфта, опинився перед височезними двостулчатими дверима.

Так і є — № 13.

Я дістав із кишені пальта плескатого ключика, він на диво легко повернувся в замку. Було трохи моторошно ступати в темряву чужої оселі, однак я креснув запальничкою і швидко знайшов вимикач.

Коридор був голий голісінький, окрім порожньої вішалки — геть нічого, далі дві суміжні кімнати також зяяли пусткою, хоча були дуже просторі, але ця просторість ще більше підкреслювала порожнечу, в якій зовсім губився і чималий розкладний диван, і допотопна шафа, і ще якийсь дріб’язок.

Трохи обжитішою здавалася кухня, розташована чомусь за обома кімнатами, тут навіть висів на стіні телефон, але і її, кухню, не назвеш типовою навіть для холостяка спартанця.

Знаскока майнула думка, що цю квартиру недавно обібрано, а мене підставили, аби замести сліди, проте я відразу ж і відкинув таке припущення: у цій порожнечі був свій лад — можливо, якийсь неприродний, ще невловимий на перший погляд, але він був і підказував, що крадіжкою тут не пахне.

Скоріше за все господар помешкання або ж перебрався сюди недавно, або жив, знаючи, що рано чи пізно йому доведеться звідси піти, тому й не обтяжував себе хатньою зайвиною.

І все-таки вже тоді на мене повіяло холодним мороком невідомості, хоча метрові стіни будинку не пропускали холоду, тут було тепло, як у вусі.

Я зняв пальто і повісив на вішалці в коридорі. Ну от, уже веселіше, принаймні не так порожньо. Потім, як дитина, що

боїться ночі, знов позаглядав у всі закутки, відчинив ванну, туалет і навіть зазирнув до шафи, в якій теж не було нічого.

На кухні я машинально зняв телефонну трубку, однак почув лиш легесенький шум, що його чуєш, приклавши до вуха мушлю. Телефон не працював.

Дякувати Богові, і трупа ніде не було. Майже не роздягаючись, я ліг на незасланий диван і, вже засинаючи, подумки мовив собі чудернацьке словечко, запозичене у свого благодійника: "Пречичудово".

До ранку спав як убитий, та, прокинувшись, знову став оглядати помешкання — мене доймало сум’яття. То здавалося, що ось ось хтось прийде і спитає, як я тут опинився, то обсідали ще химерніші думки, про які й говорити соромно. Я відмітав усі найтривожніші здогади, та все одно не знаходив рівноваги: той чоловік навіть не сказав, коли він повернеться; "тривале відрядження" — це, за теперішніми мірками, може бути і тиждень, і місяць, і рік. Втім, якби від’їжджав так надовго, то, певна річ, подбав би, щоб здати квартиру за круглу копійку.

Отож я вирішив не перетягувати сюди свої речі з машини, взяти хіба сумнозвісну зубну щітку та ще, може, якісь папери: вчорашні посиденьки у "Трьох поросятах" підірвали мій бюджет, і тепер уся надія була на "політичний портрет" одного депутата, за який мені обіцяно триста "зелених". З цього при воду, напевно, вже розривається телефон у квартирі, з якої мене вчора попросили, ну й нехай.

У моїх нових апартаментах було тихо, як у льоху, — не вірилося, що цей будинок у самісінькому центрі міста. Так, тут можна попрацювати, і якщо мій благодійник затримається у

від’їзді на тиждень другий, то я встигну залагодити фінансові справи і найняти нове житло.

Я вийшов надвір — свіжий сніг у скверику був такий білий, що мимоволі подумалося про чистий аркуш, з якого все починають спочатку. Тільки тепер я роздивився, що "мій" будинок мав напівпідвальний поверх, де діяла постійна виставка акваріумних риб. Сам фасад підказував, що будинок зведено десь на межі сторіч, коли міська архітектура перейшла до сецесії, відступивши од класичних стилів.

Щоб не курити натщесерце, я випив у забігайлівці на Басейній зеленого чаю, потім для розваги повештався на Бессарабському ринку і рушив до осідку моєї любої партії: крім усього, мені потрібен був телефон.

Моя кохана "Лада" стояла у сніговій шапці зовсім нещасна, поруч з надутими іномарками вона виглядала сиротиною попелюшкою, що притулилася зі своїми підсніжниками поміж нахабно потворних перекупок. Я позичив у чергової баби Наді (тут її звали пані Надя) віника, ретельно обмів машину, потім піднявся до штаб квартири партії, яка розгортала свою діяльність згідно із моєю програмою і статутом. Це, звичайно, невеличке перебільшення, бо ті серйозні документи я, самовпевнений ерудит і поліглот, передер із "західної демократії", і новоспечені партійні боси пісяли від задоволення. Врешті решт програмні документи були потрібні їм не стільки для дії, як для мін’юсту, тобто для реєстрації партії напередодні виборів, та все одно ці високі політики шизіли від того, як бездоганно написано їхню програму — чого вартий хоча б ось такий постулат: "Ми змагаємо до того, аби конституційно закріпити право на приватну власність громадян, яка є священною і недоторканною". І хоча в нормальних країнах це було зрозуміло й козі, партійні боси виклали штуку фактично за казку про солом’яного бичка, ще й дозволили мені тримати на

подвір’ї їхнього офісу всю свою приватну власність, яка, треба сподіватися, також є священною і недоторканною. Вони навіть сватали мене до себе на службу, але я, як земляк славетного Григорія Савича, казав, що світ мене ловить, та не спіймає, хоч насправді той світ постійно хапав мене за шкірки, як паршивого кота, й особливо боляче ухопив, коли я з намови тих таки високих політиків зв’язався з одною небезпечною аферою, яку згодом назвав "Операція "ватяні штани". Погодився я на ту цікавенну пригоду не за гроші, вона імпонувала не тільки моїм авантюрним уподобанням, а, так би мовити, й громадянським, — це коли відомий татарин Рафат організував моїм партійцям коридор у заблоковану Чечню і треба було перевезти тим коридором чималу суму валюти. Вибір упав на мене не стільки через уроджену смаглявість і гарні очі, як завдяки знов таки моєму ненаситному поліглотству і давньому інтересу до кавказьких народів. Валюту вирішили зашити у ватяні штани, а зодягти їх на себе мусив, певна річ, я. Однак не було ще ні грошей (принаймні у мене), ані штанів, а я прийшов до тями в калюжі крові, облитий спиртом (той спирт мені, непритомному, навіщось заливали до рота). Це сталося ще на давнішій моїй квартирі, з якої теж мусив піти, адже нападники розтрощили на друзки двері, — кому потрібен такий кварти рант? — вони, як потім я зрозумів, менше за все боялись міліції і чинили розбійний напад відкрито і навіть демонстративно. Найдужче ж мене вразило те, що швидка, яку я викликав з останніх сил, завезла мене — закривавленого, зі струсом мозку — не до лікарні, а до витверезника, і вже зовсім доконав гевал-санітар, який, витягуючи ветеринарним шприцом кров із моєї вени для псевдоекспертизи (ось для чого вони облили мене спиртом, імітуючи п’яну бійку), так от, саме витягуючи брудним шприцом кров, він наспівував… Шевченкові "Думи".

Після невдалої операції "ватяні штани" у мене часом і досі, особливо після різкого руху, паморочиться в голові, однак я не тому відмовився піти на службу до партії, а через те, що не

хотів зв’язувати собі руки, адже останнім часом приноровився до "ринкових умов" і міг заробити копійчину на порожньому місці, хоч би й так, як от із програмою цієї партії, яка позичає мені навіть віника обмітати сніг із машини. Я подякував бабі (пані) Наді за того віника і піднявся в секретаріат до свого щирого приятеля Ігоря Сердюка — високі політики цілісінький день протирали штани в парламенті і тільки вечорами заглядали до офісу партії, а Ігор Сердюк на попередніх виборах пролетів, як фанера над Парижем, то мусив гибіти біля телефонів денно і нощно, у свята і вихідні, адже навіть того недільного ранку я застав його, бідолаху, згорбленого за партійним столом, такого згорбленого і замученого, що, здавалося, він сам один тримає на своїх вутлих плечах усю розбудову держави, високі партійні боси ще додивляються солодкі сни, бачачи себе у президентських кріслах, а він, сірома, мусить оце тягти всю державу на своєму горбі, і ще ж невідомо, як там воно буде на нових виборах. Втім, у проміжках між титанічною працею Ігор якось викроював часину на аудієнції з Бахусом і тому й зараз затято жував м’ятну ґумку. — Є ціавий компомат, — жував слова мій любий друг Ігорко, якого я вже добре розумів: це означало, що на когось знайдено "цікавий компромат", тож мені залишається приробити йому ноги, тобто написати статейку, а високі політики розрахуються і з газетою, і зі мною.

— Бензин чи спирт? — спитав я.

— Нахта.

Отже, я майже вгадав. Нафта — це той же бензин.

— Ні, дякую, — сказав я.

Мені зовсім не хотілося до травматологічного витверезника.

— Ще трохи поживу, — сказав я.

— Хе-ово, — сказав Ігорко. — Мо-е, подумаєш?

— Не можу, шукаю хату.

— А нахи-а ж ти відмовився йти до нас? Ми б тобі найняли службову ква-ти-у.

— Мені достатньо вашого телефона. Дозволь?

Мій любий друг Ігорко підсунув до мене апарат, а сам делікатно почовгав з кімнати, і, дивлячись йому вслід, дивлячись на його низько опущені плечі, я щиро вірив, що він, бідолаха, несе на собі розбудову держави навіть тоді, коли йде перекинути гальбу пива, — чого ж не піти, якщо його любий друг Андрій Крайній трошки посидить біля телефону.

Я подзвонив у редакцію, запевнив, що "політичний портрет" депутата на тижні буде готовий (там справді хвилювалися з цього приводу, адже декому належав більший гонорар, ніж мені), а потім став обдзвонювати весь Київ у найпильнішій справі: самотній чоловік,
безпартійний, інтеліґентний, високоосвічений, вільно володіє французькою і грабаром[3], фарсі і гуджараті, вік Ісуса Христа, зріст 182 сантиметри, був одружений всього лиш один раз, кажуть, що симпатичний — ось такий славний чоловік за помірну ціну найме однокімнатну квартиру на тривалий термін.

Тоді я ще не знав, що веду даремні розмови, марно товчу воду у ступі, бо квартира мені більше не знадобиться.

Симпатичний чоловік з невеличким шрамом на вилиці, віку Ісуса Христа, упевнено перетнув залу кав’ярні і підійшов до столика, за яким сиділа молодша від нього років на п’ять жінка.

Вона вдивлялася у денце чашки, наче сама собі ворожила на кавовій гущі, і чоловік спитав з геніальною простотою:

— Шампанського вип’ємо?

Вона звела на нього тернові очі — не чорні, як співається в пісні, а кольору ще недостиглого терну із синіми і зеленими переливами. У неї були зовсім білі губи, наведені білою помадою, і білі перламутрові тіні аж до тонесеньких брів: так досягається разючий ефект очей.

— Вип’ємо, — так само просто сказала вона.

Я взяв шампанське і під ревнивим поглядом Катрусі налив два келихи.

— Ох, як усім цікаво, — сказала моя чарівна візаві.

— Головне… — гіркаво солодкий запах французьких парфу мів завжди мене хвилював, — bien faire et laisser dire[4]. — Bien ou rien[5], — сказала вона.

— О, Боже, хоч негайно у ліжко.

— Ви не схожий на сексуального маніяка. Інакше я не погодилася б з вами пити шампанське.

— Бачте…

— Оксана. Можете називати мене Саною.

— Бачте, Сано, цих навіженців розпізнають, коли вже запізно.

— На жаль, так, — сказала вона. — Але це не про мене.

— Ви добрий психолог?

— Ні, поганенький сексопатолог.

У мене шампанське ледь не пішло носом.

— Ви здивовані? — спитала вона.

— Я думав, це чоловіча професія.

— Чоловіки якраз мало у цьому тямлять.

Чесно кажучи, я трохи розгубився. Наскочив чорт на відьму і не з того краю почав. Але й відступати було не з руки.

— Тепер мені зрозуміло, чому ви так легко погодилися зі мною випити.

— Чому?

— Професійна цікавість. Адже з красивою жінкою не так легко познайомитись.

— Не вгадали. Просто я бачу, що у вас є на те серйозна причина.

Тому ви й підійшли без комплексів. Хіба ні?

— Ваша взяла, — сказав я. — Причина справді серйозна. Того вечора, коли я вперше вас побачив, ми сиділи втрьох он за тим столом, пам’ятаєте?

Вона запалила сигарету і з цікавістю дивилася на мене.

Цівочка диму соталася з поміж її загострених пальців, які ледь помітно тремтіли.

— Потім десь уже під кінець до нас приєдналося ще двоє. Ви їх не пригадуєте?

— Ні. Я запам’ятала тільки вас. І то en qros[6]. — Я розумію, що це не був coup de foudre[7], — сказав я, дивлячись їй глибоко в очі. — Але мені приємно, якщо це так. І все таки дуже хотілося б, Сано, аби ви згадали тих хлопців. Ну, може, одяг, якась дрібничка… жест, годинник на руці.

— Ви що — з міліції? Ніколи не повірю, — сказала вона.

— Я не знаю, який ви сексопатолог, але психолог, справді, непоганий. Я не з міліції, Сано.

— Щось сталося?

— Поки що не знаю. Але цілком можливо.

— Ще пам’ятаю того… на Чапаєва схожий. І потім… якщо ті двоє прийшли під кінець, то, напевно, мене вже не було. — І це можливо. Річ у тім, Сано, що тут є і ваша вина.

— Моя?

— Так. Коли ви пішли, я вже не бачив, що діялося навколо. Я просто осліп.

— Не перебільшуйте.

— Це правда.

— Якщо це правда, — сказала вона, — то я спокутую свій гріх.

Що я повинна зробити?

Я зміряв її очима, ніби прикидаючи, що вона може зробити.

— Не тепер, — сказала вона.

— Що не тепер?

— Те, про що ви подумали. І щоб спокутувати гріх, треба знати міру своєї вини. Що власне сталося?

— Щез один чоловік, — сказав я.

Вона вся стислася і ледве не розхлюпала вино зі свого келиха.

Я знав, що Сана теж шукає якогось чоловіка, і знав, що йдеться тут про різних людей. Її реакція на мої слова була природною.

— Як… щез? — спитала вона.

— Так, як це трапляється завжди: був чоловік — і нема.

Що я ще міг сказати? Хіба те, що трапилося зовсім не так, як завжди, навпаки, сталося щось дике й химерне, що можна було пояснювати лише кволими здогадами та припущеннями. Адже той чоловік, який дав мені ключ від квартири, не з’явився ні через тиждень, ні через місяць. Ось уже лютий минув, а від нього ні звістки, ні звуку, ніякого знаку немає від нього, і цю невідомість — кажи не кажи — нікому збоку не осягнути, цю ваготу несе на собі тільки той, хто кожною клітиною тіла чує порожнечу чужого житла, таку німу порожнечу, хоч криком кричи: нема! Легше було б, аби знав чоловіка, тоді ще можна щось міркувати і з кимось радитись, а то ж геть безглузде становище: я не знав навіть його імені, не спитав тоді, бо й незручно було, адже виходило так, що ми вже знайомі, не даватиме ж тобі ключ від своєї оселі перший ліпший зустрічний, та тепер я не міг згадати його бодай en qros, як каже моя загадкова візаві.

Ось чому я знов зачастив до "Трьох поросят", маючи надію що небудь дізнатися про того чоловіка, та ще більшою несподіванкою стало для мене те, що й Іван Маловічко, і Сергій Приходько, і Василь Іванович не могли до пуття згадати, хто тоді з нами був, вони взагалі довго не могли допетрати, що я від них хочу, шукаючи торішнього снігу. Тобто вони туманно пам’ятали, що було товариство чимале (видно, коли я пішов, вони ще довго сиділи), був, здається, Петро Чоломбитько, художник, авжеж, ми ще говорили, що можна заночувати в майстерні, був, начебто, Степан Маківка, отой з філармонії, потім підійшов Бен, ну ти ж Бена, напевно, знаєш… Ще б мені Бена не знати. Я по знайомився з ним випадково п’ятнадцять років тому, коли був ще студентом, тоді ми в ресторані "Метро" завелися через якусь фіфочку, і я хотів начистити писка цьому здорованеві, я тоді так упився, що розмовляв мертвою латиною, а він, цей бугай, раптом позадкував переді мною і давай

миритися: чого ти, мовляв, гарячкуєш, ну наб’єш мене, розквасиш пику, а що далі? — чи не ліпше нам взяти пляшчину й поїхати до мене, адже ресторан уже зачиняється, а ми посидимо ще по людському й станемо друзями.

Я так отетерів від його щирості, що за хвилину ми вже мчали в таксі на Святошин, а коли зайшли в його квартиру, то мені відібрало й мертву латину, і рідну. Всенька стіна була завішана спортовими медалями, бо той, кому я так поривався начистити писка, виявився чемпіоном Європи з боксу Віталієм Бендаловським.

Отож я добре знав і Бена, і художника Чоломбитька, і баяніста Маківку, але вся біда в тім, що ніхто не міг пригадати чоловіка, який дав мені ключ. По перше, я пізно кинувся його шукати, бо гадав, що він ось ось таки з’явиться, і той вечір у всіх майже звітрився з пам’яті (адже знаменним він був тільки для мене). А по друге, ми були сам на сам, коли я взяв отой ключ.

Квартира № 13 на колишній Бульйонній також нікому ні про що не нагадувала.

Нічого путнього не могла підказати й Катруся, хоч знала усіх завсідників, але ж "побійся Бога, хіба я стежу, хто там до кого підходить?" Та все таки це вона наштовхнула мене на думку підійти до Сани ("Може, ви шукаєте одного й того ж чоловіка?"), і ось ми сидимо, п’ємо шампанське, і я відчуваю, як дедалі тісніше сплітаються наші погляди, як хмелію я не від шампанського, а від парфумів, що всотали у себе і запах її тіла.

Це схоже на якийсь дуже солодкий експеримент, що вона проводить зі мною відповідно до свого професійного досвіду.

Я стаю покірним телятком і навіть погоджуюся випити кави, бо вона поворожить мені на гущі, — все одно почуття тривоги переслідує мене вже давно. Вона вдивляється на денце чашечки і каже, що наді мною висить фатальний Сатурн, що я народився під цією планетою, а в таких людей невеселі проблеми і навіть ідеї скорботні. Вони, ці люди, усіх підозрюють, у тому числі й себе. Цим людям треба жити, каже вона, на природі, на вогких берегах озер. А якщо конкретніше, то мені випадає циганський варіант, тобто випадає дорога, і Сана бачить на цій дорозі небезпечну жінку.

— А я спатиму з нею? — я вже прикидаюся її гіперсексуальним пацієнтом, бо згоден бути сатиром і маніяком, аби лиш лікувала мене вона.

— Це залежить від вас. А чому ви про це запитуєте?

— Бо якщо це так, то я хотів би, щоб тією жінкою була ти, — переходжу на "ти", адже я пацієнт навіженець.

Терен в її очах темніє і стає таким, як у пісні.

— Звільнися, — так само фамільярно каже вона своєму пацієнтові. — Розкажи, що тебе непокоїть, і тобі стане легше. І я розповідаю їй усе: і про ключ, і про квартиру, і про те, що ось уже минула зима, а від того чоловіка ні слуху ні духу. Я живу серед тіней на темному роздоріжжі і не можу звідти нікуди піти.

Я просто вдивляюся в темряву, яка лякає мене, але не можу врятуватися втечею.

Вона не втішає мене, не каже, що моя тривога даремна, як це роблять лікарі психіатри. Вона каже:

— Щось трапилося. Не знаю тільки, чи до того, як тобі дали ключ, чи після, але щось трапилося.

— Так. І я постійно чую це "щось". Воно не полишає мене ні на хвилину. — Я роблюся зовсім сентиментальним із Саною, хоч розумію, що вродливі жінки цього не люблять. Але я стаю патологічно сентиментальним і кажу їй таке, у чому не зізнаюся нікому:

— Сано, — кажу я. — У мене часто паморочиться в голові.

Після однієї бійки я дістав струс мозку, й іноді находить таке запаморочення, що я ледве стою на ногах.

— Скільки це триває?

— Потім воно минулося. І ось тепер знов… Я не можу вранці схопитися з ліжка.

— Не треба різко схоплюватися з ліжка, — каже вона. — Цього не варто робити навіть тоді, якщо у тебе все гаразд.

Я глибоко увійшов у роль її навіженого пацієнта: побачив себе із нею у тому ліжку, побачив великі тернові очі, що розширюються від ляку, і відчув судому в її тендітному тілі. Але я її не душив, не завдавав найменшого болю, а тільки жадібно злизував білу помаду із білих губів, і солодка судома переда валася вже мені.

— Ти можеш це вилікувати? — спитав я.

— Тобі треба приймати ноотропіл, — вона вдала, що не розуміє мене. — А вилікувати… ні. Якщо мова про оте "щось", то позбутися його ти можеш лише самотужки.

— Сано…

— Мені пора йти. Дякую за шампанське — це було найхмільніше вино з усіх, які мені доводилося пити.

— Сано…

Вона підвелася. Вона залишала нещасного маніяка на кульмінаційному моменті, переходячи межі жорстокості і лікарського етикету.

— Не йди, — попросив я.

Вона ступила крок, потім пристояла і раптом сказала:

— Ми часто шукаємо не тих і не там. Au revoir[8]. І ґрацiйно пішла до виходу, знаючи, що я не зводжу очей з її ніг, — можна було збожеволіти, як їй пасував високий каблучок.

Останні Санині слова ще довго відлунювали у мені, навіть не так слова, як сам голос — чистий місячний голос, та раптом я скинувся від раптової думки: "А й справді, хіба ти певен, що той, хто дав тобі ключ, сидів з тобою за одним столом?"

Мені аж моторошно стало. Я викурив ще сигарету і теж покинув "Трьох поросят".

4

Але тепер я приходив сюди майже щовечора. Приходив, як злочинець, котрого тягне на місце злочину, чи, може, як маніяк, що вистежує жертву. Мені тяжко працювалося у тій, невідомо чиїй, оселі, мені там не сиділося, адже це вже нагадувало

полон, якийсь неймовірний полон, коли над тобою ніхто не чинив свавілля, навпаки, тобі зробили добро, та, бач, примкнули тим ключиком у лабіринті постійних тривог. Саме тому, що ніхто силоміць не кидав мене до цієї в’язниці НЕСПОКОЮ, я не міг звідси піти доти, поки не знайду чоловіка, що з доброго наміру (я вірив у це) дав мені ключ, а потім, напевно, потрапив у біду і так ненароком завдав мені гризоти. Я житиму в цьому полоні, поки все не з’ясується, інакше ніколи не знайду собі спокою.

Так само, як до тієї квартири, я був прикутий до "Трьох поросят", у яких шукав сліду мого благодійника, адже він мусив лишитися там, його слід, мусила лишитися якщо не аріаднина нитка, то бодай якась павутина, за яку я рано чи пізно зможу вхопитися. І я йшов до "Трьох поросят", де так само, як і в порожнечі "моєї" квартири, витав дух біди, та мені вже не треба було уникати його, того духу, не треба було боятися, що біду можна підхопити, як нежить, адже інфікованому будь якою хворобою вже не варто остерігатися її мікробів. До того ж тут, у "Трьох поросятах", іноді можна було зустріти чудового лікаря психіатра, хоч усім відомо, що це той рідкісний тип лікарів, котрі найдужче піддаються хворобам своїх пацієнтів. Бо вони, ті хвороби, не мають своїх мікробів, ніхто не знає тих потаємних шляхів, якими вони проникають до своєї жертви. Не відає цього і Сана; либонь, лише надмірністю андрогенів[9] вона може пояс нити, чому я, зустрівшись із нею вдруге, знову сказав, що хочу спати з тією небезпечною жінкою, котра стане мені на дорозі.

— Я хочу, Сано, щоб нею була ти, — сказав я, адже спілкування із лікарем вимагало виняткової щирості.

— Мені приємно, що ти так хочеш, — мовила Сана. — Але тепер я боюся просити того, що хочу я.

Ми знову надовго примовкли, я обережно голубив її слова у собі, переставляв їх місцями, підворушував, мов жарок у багатті.

— Не бійся, — попросив я.

— Я хочу… Я хочу подивитися на ту квартиру.

— Нема проблем.

— Ти не зрозумів мене. Я хочу зараз, — сказала Сана.

Ми вийшли надвір і рушили вбік Рогнідинської. Ще стояли ті дні, які березень позичив у лютого, — на вечір брали морози.

Сана мерзлякувато повела плечима і взяла мене під руку, її коротенька лисяча шубка тепер зігрівала нас обох, та замість того, щоб хвилюватися цією близькістю, я відчув іншу тривогу. А коли ми завернули у скверик, то уповільнив крок: раптом здалося, що це вона веде мене до цього будинку. У ліфті я навіть витримав паузу — чи не натисне Сана кнопку третього поверху? Але ні, вона була з тих жінок, які не лізуть попереду батька в пекло.

Я дістав ключ і, перш ніж стромити його в замкову щілину, багатозначно подивився на Сану. Вона була незворушна. У коридорі зняв із неї лисицю і повісив на вішалку, як свій мисливський трофей.

— Тут так тепло, — сказала вона.

Порипуючи старим дубовим паркетом, ми перетнули одну кімнату, другу, потім зайшли на кухню. Сана здригнулася, коли раптово загримів холодильник.

— Не так уже й порожньо, — сказала вона і позирнула на стінку, де висів телефон. — О…

— Він не працює. І схоже, давно. Якби телефон працював, то все було б набагато простіше.

— Що ти маєш на увазі?

— Хтось би давно подзвонив. Якщо не він сам, то хтось із його знайомих, і можна було б дещо спитати.

— Логічно, — сказала Сана. — А щоб подзвонити на АТС, ти не знаєш номера цього телефону.

— Мені здається, що він просто давно не оплачувався, через те його відімкнули. Номер можна дізнатися за адресою.

— То в чому ж річ? — звела вона свої безтямно тонкі брови.

— Річ у тому, що господар не просив мене стромляти носа ні в його телефон, ні в розетку. І потім я взагалі не знаю, чи це його власна квартира, чи наймана.

— Але ж людину спіткала біда. Як вона може про щось тебе попросити?

— Біда? Хтозна… До того ж цілком можливо, що офіційні розшуки тільки нашкодять чоловікові. Може, він од когось переховується. Може, йому так зручно, щоб тут хтось жив, а він тим часом…

— Сумніваюся, — сказала Сана. — Це тобі зручна така версія.

Зручна до тих пір, поки тебе не турбують.

— Твоя правда. Але приблизна. Чогось вип’ємо?

— Тільки не шампанського. А то я можу втратити самовладання.

Я відкоркував пляшку білого мартіні, і ми примостилися на дивані, який нагадував напіврозгорнуту книжку. Столика тут не було, ми тримали склянки в руках, і вони застерігали нас від необачних рухів. — Є ще поштова скринька, — сказала Сана. — Ти зазираєш у неї?

— Нічого, окрім газети "PIO" та запрошень поремонтувати телевізор. Але ж сама бачиш: тут телевізора нема.

— Можу тобі подарувати, — без тіні усмішки сказала Сана. — Я казково багата людина.

— Дякую, я не страждаю без телевізора. А тобі перепала спадщина?

— Ні… Хоча можна сказати й так. Мені перепала спадщина.

Вона зробила довгий ковток і стала вслухатися у смак вина.

Я зрозумів, що зачепив Сану за живе. Але мені дуже хотілося дізнатися про одну річ, і я знову злегенька натис на її вразливе місце.

— Ти розкажеш мені? — спитав я.

— Про що?

— Про те, кого ти шукаєш. — Це ще був не садизм, але вже легка форма алголагнії[10]. — "Шукаю" — трохи не те слово. Цілком можливо, що шукають мене, а я тільки випереджаю події. — Вона поставила склянку на підлогу і взяла сигарету. Біла помада не лишала слідів ні на склянці, ні на фільтрі.

— Ти дуже хочеш знати?

— Я хочу знати про тебе все. Якщо ти та небезпечна жінка, то не маєш права від мене нічого приховувати.

— Bien[11], — сказала вона і, ніби приймаючи мою гру, також стала натискати на мої больові місця. — Небезпечна жінка — це не тривіальний вислів із ворожбитського лексикону. Одного разу я закохалася, — вона стромила мені першу терапевтичну голку. — Навіть не знаю, як він затесався до "Трьох поросят", але ми зустрілися саме там. Випадково, звичайно. Пізніше ми туди не заходили, він водив мене по розкішних нічних клубах, по казино, і дуже тішився, коли ми програвали тисячу другу, адже натомість, казав він, нам таланить у коханні. Щоправда, зустрічалися ми рідко, — Сана не підводила на мене очей і свої голочки стромляла, можна сказати, наосліп. — Він десь надовго зникав і ніколи не розповідав мені про свою роботу. Так, тривалі відрядження, казав він. А одного разу запропонував — ні, він вимагав, щоб я покинула свою роботу і сиділа вдома, чекаючи його дзвінків і повернень. За це я тобі платитиму щомісяця стільки, що ти не заробиш за рік, казав він, та якщо я подзвоню тобі здалеку, особливо вночі, і не застану вдома, тоді… я не знаю що з тобою зроблю. Хтозна, чим би закінчилися його домагання, та все повернулось інакше. Одного разу він подзвонив і сказав, що вже в Києві, треба негайно зустрітися, і щоб я хапала таксі і їхала не до "Чикаго", не до "Фламінго", а до "Трьох поросят", так так, саме туди, де ми вперше зустрілися. Дорога кожна секунда. Я так і зробила, але в "Трьох поросятах" його не було.

Я собі щось там замовила, сіла і стала чекати. Думала, він ось ось з’явиться і скаже: вибач, я був такий дурень… Чи, може, щось інше, не знаю, але було гостре передчуття якоїсь зміни… Гостре передчуття.

Сана піднесла склянку до білих губів. Її рука злегенька тремтіла. А я вже зовсім не чув болю — був спокійний і холодний, як крига. Тієї хвилини мені, як ніколи, ішло на душу це холодне біле вино. І те, що відбувалося далі, я намагався сприймати (і це мені вдавалося) ніби далеку чужу історію, яка відбулася не з нею, а з кимось іншим.

Він таки прийшов до "Трьох поросят", прийшов і вимучено їй усміхнувся, але усмішка та була страшною на блідому, як смерть, обличчі; він сів навпроти, та сумку, з якою прийшов, — звичайнісіньку спортивну сумку — ногою підсунув до Сани і попросив заховати в надійному місці, бо він поспішає, він так поспішає, що навіть не в змозі її поцілувати, хоча невідомо, коли вони знов побачаться. Він попросив за ним не виходити і поволі рушив до дверей, та видно було, що заледве стримує крок.

Ту спортивну сумку Сана відкрила вдома, і їй стало млосно.

Там було стільки доларів, що вона боялася їх лічити. Того ж вечора "ТСН" передала, що на Прорізній з вогнепальної зброї убито бізнесмена. Як завжди, ніяких подробиць в інтересах слідства.

— У мене відразу тенькнуло серце, — сказала вона. — І не тому, що від "Трьох поросят" до Прорізної палицею кинути. І не через гроші. Я просто згадала, як він виходив… Згадала його ходу… Спину… Я вже тоді відчувала, що бачу його востаннє.

Слідом за ним ступала смерть.

Сана притихла, очі її потемніли, бо, мабуть, знов побачила, як ішов од неї той чоловік і як у його сліди ступала костомаха.

Важка тиша щільно облягла порожнечу кімнати. Вона була як граніт, ця тиша. Раптовий гуркіт старезного ліфта розбився об неї, як скло.

— Може, ти собі навіяла? — сказав я. — Може, він потрапив за ґрати?

Вона глянула на мене, як на дитину.

— Про що ти кажеш? Такі люди й за ґратами п’ють мартіні і розмовляють по стільниковому телефону. Але… як це кажуть криміналісти… Немає тіла — немає смерті. У всякому разі для мене.

— Ти дуже довірлива, Сано.

— Занадто. Бо я хочу, аби ти знав, у чому моя небезпечність.

Та якщо тобі це неприємно, вважай, що я все вигадала.

— Коли я кажу про довірливість, то маю на увазі…

— Кримінальні гроші? Я заробила їх у найчесніший спосіб.

Бо після того, як усе це сталося, справді не порушувала угоди. Я більше року майже не виходила з дому. А щодо… пояса вірності, то не зняла його й досі. Ти не уявляєш, як він мене тисне.

Якраз це я уявляв непогано. Як і ту скляну стіну, що виросла поміж нами.

— Якби він з’явився, я б звільнилася і від пояса, і від грошей.

Але віриться мало… Раніше я ще всяке думала. Може, й справді навіяла? Та не було в кого навіть спитати. Я раптом зрозуміла, що зовсім нічого не знаю про цю людину. Нічогісінько. Такий, бач, світ настав: живемо з людьми і не знаємо, хто вони. Спимо з ними, оселяємося в їхніх квартирах, — кинула вона камінець у мій город, — а потім… Хіба це нормально?

Що я міг відповісти? Хіба те, що бажання спати з такою жінкою, як вона, — це абсолютно нормально. Та цього разу я змовчав — не моє тут мололося.

— Немає тіла — немає смерті, — повторила вона. — Часом ввижається, що мене шукають, що ось і зараз подзвонять у ці двері… у двері невідомо чиєї квартири.

— Сано, облиш. У мене і так повна голова химер. Знаєш, про що я думав, коли ми сюди йшли?

— Знаю. Про те, що я тут уже була, що довкола тебе затіяно якусь змову. Але все набагато простіше. Зараз ти ляжеш спати, а взавтра дізнаєшся, хто є власником цієї квартири. Це ж не так складно, хіба ні?

Вона вийшла в коридор і зняла з вішалки мій трофей, дозволивши мисливцеві невдасі тільки його потримати.

— Я сама спіймаю таксі, — сказала вона.

— Сано…

— Не сумуй. Можливо, мені ще тяжче. Адже тоді, коли я вперше тебе побачила… — вона примовкла на мить і раптом сказала: — То таки був coup de foudre.

Загримів ліфт, і той гуркіт розбився об ґранітну тишу, як скло.

5

Ідучи до партійного осідку, який тепер став мені пунктом телефонних переговорів, я думав про акваріумних риб, що жили у підвальному приміщенні "мого" будинку: чи вони чують весну?

Саксофоніст, котрий грав у підземному переході над порожнім капелюхом, чув її безпомильно, і я кинув йому на почин "святого Володимира"[12] — кинув у капелюх червоне сонечко (адже так називали князя), аби воно світило у похмурому підземеллі і нагадувало про весну. Зі стріх ще не капле, та козаченькові уже пахне мандрівочка, отому козаченькові, що йому випадає дорога, і я закохано обмітаю сніг зі своєї попелюшки, адже цілком можливо, що мені доведеться мандрувати з нею у парі. Дякую, пані Надю, за віник, як там наш пан Ігорко — на місці? — авжеж, розбудовує державу і ніяк, бідолаха, не розбудує, думаю я собі, бо одному все таки важко, один у полі не воїн, він, цей бравий вояка Ігорко Сердюк, увесь обклався газетами — це ж скільки людей їх пишуть, а він, сірома, мусить читати їх сам один, мусить, бідолаха, вишукувати, що там пишуть про його партію, та саме завдяки газетам він, мабуть, і згадав те, що мав мені переказати.

— Слухай, стаий, — жував він слова разом із м’ятною жуйкою, — тебе давно шукає кіт.

— Який кіт? — витріщив я очі на Ігорка. — Мені ще цього бракувало.

— Та не кіт, а… — він витяг із рота жуйку, — Кріт. З "Відомостей". І дзвонив Сокирко, головний редактор "ВеВе".

Я на хвильку замислився, куди мені спершу передзвонити, і вирішив, що кіт хай ще половить мишей, а дзвінком до Сокирка я, мисливець невдаха, можу вбити відразу двох зайців. Уже при самій згадці про любого друга Сокирка, з яким ми з’їли пуд солі разом із пивом і раками ще в комсомольських газетах, мені ставало весело, та й хто б це міг стримати усмішку, дивлячись на Сокирка, тобто на його довгобразу кобилячу голову, позичену у Фернанделя. Тепер мій любий друг і колишній комсомолець Фернандель виявився великим цабе, бо секретарка довго допитувалася, хто і в якій справі турбує, і я хотів було сказати англійською, що дзвонять із Голівуду, хочуть запросити симпатягу Фернанделя на роль Червоної Шапочки, але, потерпаючи, що Сокиркова секретарка не такий поліглот, як я, сказав, що турбує генеральний прокурор у справі майбутнього підпалу редакції. У слухавці відразу заграла музика, а відтак почувся знайомий голос:

— Сокирко слухає.

— Справді? — здивувався я. — А мені здалося, що Сокирко давно став неслухняним хлопцем, тому й довелося покликатися на правоохоронні органи.

— Ти влучив у десятку, — не образився він. — Саме про це я й хотів з тобою поговорити.

— Про що о о?

— Про вбивство, — сказав Сокирко.

— Убивство? — мені зробилось недобре.

— Це гиба, — буркнув Ігорко, який очима стримів у газеті, а вухами в нашій розмові. Від цікавості він навіть перестав жувати.

— Справа серйозна. Ти сам приїдеш чи прислати машину? — Сокирко зробив широкий жест: знай наших.

— Краще пришли, бо мою прикидало снігом.

— Добре, кажи, де тебе забрати.

— В ЦеКа. — Я намагався жартувати, але відчував, як від хвилювання гіркне в роті. — Маю до тебе зустрічне прохання.

Щоб я не світився по всяких жеках, дізнайся, будь ласка, хто є власником ось такої квартири. — Я двічі повторив адресу. — Тільки прошу тебе, без шуму.

— Не вчи їсти печеного. Через двадцять хвилин виходь на вулицю. І не зв’язуйся з тими партіями, бо не відмиєшся. Скоро вибори. — Він поклав трубку.

Та найцікавіше те, що Ігорко Сердюк, який, звичайно ж, не чув Сокирка, раптом сказав:

— Слухай, стаий, якщо вони свататимуть тебе на ‘оботу, не зв’язуйся з ними, каще іди до нас. Ця жовта газетка за аз

набундючилась, а завта лопне, як бульбашка. Її ствоили тільки під вибои.

— Світ ловив мене… — сказав я, та згодом переконався, що смертним не личить позичати у геніїв крилатих слів, бо для цього й самому треба мати крила. А посадив мене на грішну землю мій таки любий друг Фернандель.

Він гречно зустрів мене своєю кобилячою усмішкою (я страх як люблю коней) у просторому кабінеті, потім завів у "задник" — невеличку кімнатину з баром і холодильником: що тобі — чай, каву? — пиво з раками, — сказав я, пам’ятаючи його давню пристрасть, але раків у нього не було, то я погодився на коньяк, і коли перша хвиля тепла скинулася в жилах, Сокирко розшифрував мені загадкові запросини:

— Я хочу, щоб ти очолив у мене відділ убивств. — Він так і сказав — не відділ права чи там криміналістики або силових структур, а вліпив у самісіньке око: відділ убивств.

У мене відлягло від серця, і я спитав весело:

— Хіба в газетах уже є такі відділи?

— У моїй є, — сказав він. — Причому це має бути наш козир.

Треба ж у щось загортати оте лайно, яке нам нав’язує інвестор.

Ну, ти мене розумієш.

— Розумію, але я вільна пташка. І вже давно.

— Вільна пташка, — пхикнув Сокирко. — Ти мені ще Святе Письмо процитуй: подивіться на птахів небесних, що не сіють, не жнуть, а живуть собі… чи як там. А ти знаєш, що в Європі лише двоє людей вижило на творчих хлібах — це Макс Фріш і Фрідріх…

— Енгельс? — здивувався я.

— Макс Фріш І Фрідріх Дюрренматт, — Сокирко пропустив шпильку повз вуха.

— Чудово! Фріш, Дюрренматт і Крайній, — сказав я. — Отже, їх усе таки троє. Троє відважних поросят.

— Ні, — не погодився Сокирко. — Третьому я пропоную сімсот баксів на місяць. — Він намагався застерегти мою реакцію, і я справді заледве не захлинувся, та миттю опанував себе і сказав:

— Вісімсот.

— Добре, вісімсот, — погодився Сокирко. — Плюс гонорар — і штука чистими.

— А головне — романтика, — сказав я. — Ходиш собі по моргах, тюрмах, ментах…

— От бачиш, ти ловиш усе на льоту, — зрадів Сокирко. — Я знав, що відділ убивств потягнеш саме ти. Де тобі ще стільки платитимуть?

— Таки це правда, — сказав я.

— Що? — не зрозумів Сокирко.

— Що ваша газета проіснує лише до виборів, — линув я на нього холодною водою.

— Дурниці. А якби навіть так, то це тебе не обходить. Адже ти не хапаєшся за роботу, ти ж тільки зрадієш, коли газета лопне, правда ж? — Він тримав удар з честю. — І потім, Андрію, я ж не пропоную тобі відділ транспорту чи промисловості. Ні, робота паскудна, це правда, зате ж скільки вражень, скільки цікавого матеріалу. Сам Дюрренматт позаздрив би. — І від дзвінка до дзвінка?

— Боронь Боже. Для тебе я зроблю виняток. Два матеріали на тиждень і — до побачення. Звичайно, матеріали цвяхи. Автомобіль я тобі не обіцяю, але талони на бензин — реґулярно. У нас своя заправка.

— Я подумаю.

— Він ще подумає. Та ти не уявляєш, що це за робота. Та вже сама ксива чого варта, з нею ти ногою відчинятимеш двері міністра внутрішніх справ і того дядька, яким ти назвався, коли до мене дзвонив.

У цьому щось було. Мене, хай йому чорт, іноді розслаблює надмірна фантазія. Я вже уявив собі, як іду широким коридором, потім ногою відчиняю важкі двері і тицяю генералам під ніс своє посвідчення: "Спокійно, хлопці, я із відділу убивств. Де ви вчора були між сьомою і дев’ятою вечора?"

Може, й справді якийсь місяць другий попрацювати, а там воно покаже. Зрештою, це не клітка, з якої не можна вилетіти

до тих птахів небесних, що не сіють, не жнуть, не збирають у комори.

— Мабуть, твоя правда, — сказав я.

— Ти про що?

— У Європі лише двоє людей вижило на творчих хлібах. Ще був у Братиславі мій друг Рудо Слобода, але він повісився.

— Ти вже мислиш, як справжній криміналіст, — зрадів Сокирко, що Рудо Слобода повісився.

— Причому давно.

— Отже, згода? Може, тобі потрібен аванс? — він уже майже накинув зашморг на мою шию. — Я знаю, що за оті політичні побрехеньки, які ти пишеш, теж непогано платять, але, повір мені, то невдячна справа.

— Твоя газета кишить такими побрехеньками.

— Я тобі пропоную інше.

— Можна подумати пару днів?

— Ні, ти зануда! — Сокиркові уривався терпець. — Перед ним стелиться широка дорога, а він обирає вузенькі стежки. Він свідомо, зумисне чимчикує узбіччям.

Я спробував уявити собі широчезну, залиту сонцем дорогу, якою віднині вирушу у світлу далечінь, але натомість побачив лише просторий коридор; ось я висаджую ногою дубові двері:

спокійно, руки на стіл, панове генерали, де ви були тоді, як напівмертвого поліглота швидка завезла у витверезник, у нього лишилася крапля крові, а ваш задрипаний санітар витягував її з вени брудним шприцом. Мовчати! Я ще не все сказав. Хто дозволив отому покидькові співати Шевченкові "Думи" у вашому смердючому кублі? Певна річ, йому сказали, що впіймали націоналіста, і співав він навмисне, але ж, панове генерали, тільки ж не Шевченка, цього я не можу простити вам, можу пробачити те, що в мене досі після різкого руху темніє в очах, можу пробачити все, але не "Думи". І я пристав на Сокиркову пропозицію. Він таки умовив мене, хоча я чхати хотів на його "штуку" і дармовий бензин, перемішаний з кров’ю, — не можу сказати, що все це було зайвим для мене, однак найдужче зворушило те, що Сокирко у ці непевні часи простягав мені свою руку, і я не міг її відхилити, я не міг відштовхнути цього сумно усміхненого Фернанделя.

— Добре, — сказав я. — Ступимо на широку дорогу. Ти дізнався про те, що я просив?

— Звичайно.

Він пішов до свого робочого столу, на який міг би сісти вертоліт, і приніс мені вирваний з настільного календаря аркушик.

"Ярчук Саватій Данилович", — прочитав я і розгублено глянув на Сокирка.

— Це все?

— А ти більше нічого не просив.

Справді, моє запитання було безглуздим, адже я хотів дізнатися, хто є власником квартири, але тепер, дивлячись на цей аркушик, відчув розчарування.

Ярчук… Саватій… Тут розгубився б не лише професійний нишпорка, а навіть завідувач відділу убивств найпопулярнішої столичної газети.

6

Відбіснувалися березневі завії (вони для мене найтяжчі, ці останні витівки зими, яка заповзає у весну), у скверику перед "моїм" будинком з усіх сил задзвеніли синиці. Я певен, що весну приносять не журавлі із вирію, і навіть не ластівки, її вістують осілі синиці, саме їхнє нестримне "цінь цінь" пробуджує мерзлу землю, продзьобує кригу, і тоді з дахів падають дзвінкі, як синичий щебет, краплі, а в повітрі пахне зелом і близькою мандрівкою.

Може, через те, що я опинився на якомусь відьомському роздоріжжі, у мені постійно жило відчуття дороги, хоч ніби й не було куди вирушати: мав тепер постійну роботу, мав житло, в якому мене ніхто не турбував, і мав невідступну гризоту, що оселилася десь на споді серця і часом виповнювала всеньке єство.

Мій Господар так і не з’являвся, жодного разу не подав ані звістки, ні знаку, та замість того, щоб тішитися його щедрістю, я сприймав її як химерну ношу, і ця ноша день у день ставала нестерпнішою.

Дедалі частіше закрадалася думка полишити тринадцяту квартиру й піти собі геть, найняти інше житло, проте я не міг так зробити, адже мені було довірено ключ. І річ не тільки в

цьому шматочку металу, який мені треба повернути Господареві (можна купити новий замок і сім ключів до нього), а справа у тому, що, можливо, мені довірено ключ від таємниці, яку я конче мушу розгадати. Довірено, може, й не самим Господарем, а волею випадку, адже я дедалі більше схилявся до думки, на яку на штовхнула мене Сана: немає цілковитої певності, що той, хто дав мені ключ, сидів зі мною за одним столом. Це міг бути чоловік, який ненароком почув мої бідкання у "Трьох поросятах", а відтак оселив мене у тринадцятій квартирі, сподіваючись незабаром повернутися, або й з іншого злого чи доброго наміру.

До цієї розпливчастої версії схиляло насамперед те, що ні я, ні жоден із моїх ближніх чи дальніх знайомих, у тому числі й тих, що сиділи тоді у "Трьох поросятах", — жодна душа не знала чоловіка на ім’я Саватій, ніхто не чув прізвища Ярчук, хоча лисий інтелектуал європеєць Іван Маловічко пояснив мені, що Сава тій — це гебрейською (цієї мови не знав навіть я) означає субот ній чоловік, а ярчуками колись давно називали псів, котрі нюхом розпізнають відьом. Це все казочки, Іване, сказав я, однак Маловічко не погодився і з глибокодумністю Піфагора запевнив, що всі таємниці світу приховані в числах та іменах. Адже не випадково ти потрапив у квартиру саме за номером тринадцять, сказав Маловічко, а якщо пориєшся в пам’яті, то я не здивуюся, коли виявиться, що сталося це в суботу. Хай тобі чорт, сказав я, ти просто пам’ятаєш, що то була субота, а тепер забиваєш мені баки містикою. Ну, по перше, — не здавався Маловічко, — я взагалі туманно пам’ятаю той день, а по друге, не я ж назвав того чоловіка Саватієм, правда ж?

Це таки була правда. Невідомо тільки, чи того суботнього вечора до мене підійшов сам Саватій, чи хтось інший. Якщо ж іти далі за логікою Івана Маловічка і танцювати від прізвища Ярчук, то вийде так, що того вечора суботній чоловік розпізнав у мені… нечисту силу? Сам ти дідько лисий, сказав я Іванові,

однак він не образився і з підозрою свердлив мене своїми хитрими очицями, ніби сам був собакою ярчуком і тепер принюхувався до мене (це ж Іван Маловічко і наштовхнув мене на французьких містиків).

А ще Сану називав причинною, сказав я, та ви всі тут посунулись глуздом, п’єте, цілуєтесь, обнімаєтеся з людьми, яких у вічі не знаєте, потім тільки плечима знизуєте. За Сану вибач, сказав Маловічко, я ж не знав, що все так повернеться, а щодо пам’яті нашої і здорового глузду, то тут, мені здається, мусимо розділити вину навпіл, може, тобі дістанеться навіть більша половинка.

Це теж була правда, й оскільки часточка від нашого спільного короваю належала ще Василеві Івановичу, я зустрівся і з ним.

— Саватій, Саватій… — порився Василь Іванович у своїй глевкій пам’яті, а щоб її розворушити, запропонував роздушити пляшку, яку я тут же викупив із його бездонної торби, щоправда, без націнки. — Ярчук… Саватій… — бубонів сам до себе Василь Іванович, підкручуючи вуса; згодом йому трохи розвиднилося, і він закричав, шарпаючи мене за рукав: — Та це ж Сава! Савка!!! — і зареготав, як сатана.

— Ти його знаєш? — витягнувся я у струну.

— Кого? — не зрозумів Василь Іванович.

— Саватія. Хіба я про кого питаю?

— То я ж тобі кажу, що Саватій — це Савка. Скорочено. Одного Савку я добре знаю, ми з ним не раз ночували в капезе. Не голова, я тобі скажу, а Кабмін. Оце як попадемо в те капезе,

що коло вокзалу, то там уночі чути, як гуркотять поїзди. А Савка геть чисто знає розклад тих поїздів, коли і куди який їде. То це як почує гуркіт, то зразу скаже, котра година, віриш?

— Вірю, але скажи мені, чи був того вечора Савка у "Трьох поросятах"?

— Ні, він тут геть не буває. Савчина територія на вокзалі.

Зрозуміло. Спитав у хворого здоров’я.

— А таке прізвище, як Ярчук, тобі щось говорить?

— Ярчук… Ярчук… — знов забубонів Василь Іванович, та видно було, що він його вперше чує, однак, щоб не остудити інтерес до своєї персони, сказав: — Ярчук, гм… Наче десь чув. Це щось овече?

— Собаче, — розізлився я, зрозумівши, що на Василя Івановича тут найменша надія.

Десь поміж ним, цією ходячою пивничкою та інтелектуалом Іваном Маловічком золоту середину посідав Сергій Приходько.

Він також сном духом нічого не чув про Саватія Ярчука, але замість того, щоб водити мене за носа чи забивати мізки магією чисел, по дружньому заспокоїв:

— Ну що ти все мордуєшся з тим чоловіком? Ну, дав тобі ключ, ну, забився десь у глухий куток, пише або малює, чи миє посуд на Брайтоні. Скажи спасибі, що так славно вийшло, а то місця собі не знаходиш. Хіба не знаєш, що найтяжче боротися з тими труднощами, які ми самі собі вигадуємо? З’явиться твій

Саваоф чи як там його, ще й не радий будеш, що так швидко вернувся.

— Усе це так, Сергію, та бачиш, він навіть розрахункової книжки не лишив, щоб сплачувати за квартиру.

— Янголе мій! — щиро засміявся Приходько. — І ти ще працюєш у газеті? Голова Нацбанку рік не платить за квартиру, вся президентська рать чекає інфляції, щоб розрахуватися за житло копійками, а тобі не дають спати якихось три місяці? Я колись в одного дідка два роки перебивався, поки той на дачі сидів. Думав, він мені перепише квартиру, але знаєш, як це буває: коли вже на ладан дихаєш, то знаходиться п’яте колесо до воза.

Отож простіше дивися на світ і не шукай суперечностей там, де їх немає. Ми всі докотилися вже до того, що найдужче нас непокоять нормальні речі. П’ятірку немає в кого позичити. Заспівай — і тебе забере міліція. А ти ще хочеш знайти людину…

Я видобув із кишені п’ять гривень, убгав їх Приходькові в сором’язливо розслаблену долоню й хотів піти геть, але в останню мить таки зупинився біля Катрусі:

— Не було?

— Ні, — задоволено сказала Катруся. — Давненько вже не було.

Видно, знайшла що шукала.

— Ти можеш зробити мені одну ласку?

— Всього лиш одну? — відверто спитала вона.

— Так, одну ласку. Коли з’явиться, скажи, що я дуже скучив за нею, — заплатив я відвертістю за відвертість. — І передай ось це.

Катруся взяла мою візитівку, довго вчитувалася, і нарешті до неї дійшло.

— Матінко рідна! Завідувач убивств. І кого ж це ти убиваєш?

— Таких гарненьких жінок, як ти. Причому наповал, — сказав я і вийшов на вулицю.

Стояв прохолодний вечір, але він уже пах соками, які тільки-но прокидалися у стовбурах дерев. Я любив цю пору — перші дні ледь уловимого пробудження, і, мабуть, ще довго блукав би містом, проте мав термінову роботу: було домовлено про моє інтерв’ю з генерал лейтенантом міліції, тож мусив ще пере глянути купу паперів, накидати план розмови й наперед заготувати запитання. Мене нудило від таких шаблонів, та цього беззастережно вимагало відомство, де все було за формою і реґламентом, усе, окрім хіба що репертуару співаків із травмато логічного витверезника.

Втім, і тоді, коли я не мав "удома" нагальної роботи, часто ловив себе на тому, що поспішаю сюди невідь з якої спонуки.

Квапливо переходжу скверик, зазираю в поштову скриньку (вона не замикалася на ключ) і знов нічого там не знаходжу, окрім рекламних листівок. Потім натискаю на ґудзик дзвінка. Я щоразу, перш ніж дістати ключ, дзвоню у двері, та ніхто не відчиняє мені, і щоразу так, як уперше, оглядаю обидві кімнати, чи нічого тут не змінилося, чи немає якого сліду, потім іду на

кухню, так само блукаю очима по всіх кутках, оглядаю свої папери на столі (кухня стала моїм робочим кабінетом) і, нарешті, знімаю телефонну трубку, прислухаюся, але всі голоси давно там завмерли, і я чую лише отой легесенький шум, що його вловлюєш, приклавши до вуха мушлю.

Я згоден із Сергієм Приходьком, усі ми схильні до пере більшень, усе набагато простіше, ніж ми собі уявляємо, але не знаю, якої він заспівав би, якби сам опинився у моїй шкурі. Збоку справді усе набагато простіше, коли не бачиш оцих голих стін, не вдихаєш цього повітря, в якому загусли чужі голоси і пере творились на кам’яне мовчання, коли не здригаєшся на кожне гримання ліфта, що з важким скрипом розчиняється на твоєму поверсі. Коли у твоїй кишені не лежить ключ, якого ти бережеш, мов зіницю ока, хоч іноді тобі хочеться вийти на середину дніпровського мосту й пожбурити цього ключа на таку глибочінь, де його не знайде жодна Тортила.

Того вечора я поспішав "додому", бо мав таки пильну справу, і, якщо глянути збоку, то все виглядало дуже просто, — ось чоловік поспішає додому, до хатнього затишку, і тільки я сам відчував, як крок за кроком у мені намагнічується кожна жилочка.

Ось я підіймаюся сходами до під’їзду — я впізнав би його із заплющеними очима, бо чую на дух цей старезний будинок, ось відчиняю поштову скриньку, дістаю листівку… але що це? Я тримаю в руці не рекламну листівку, а біленький аркуш паперу, вирваний із записника.

"Чи не випити б нам по чашечці чаю? С." Я чамрію над цією запискою, спершу те "С." прочитую як "Саватій", і мене пробирає холод, а потім здогадуюся, що так мені могла написати тільки Сана. Ми розминулися з нею, Сана не застала

мене вдома й лишила це дивне вітання, щоб я гостро відчув, як скучив за нею.

7

Тепер я прокидався рано, ще затемна (очевидно, ціна цього свавілля над собою входила в ту кругленьку суму, яку мені виплачував Сокирко; не меншим дивом було й те, що у відомості я розписувався майже за символічну платню, а потім отримував конверт із "зеленими" — тут також уміли обводити кругом паль ця податкову інспекцію), отож я прокидався удосвіта, чалапав на кухню, ставив чайника (чи не випити б нам по чашечці чаю?) і під першу цигарочку прикидав, що мені треба сьогодні зробити, аби не підвести свого любого друга Фернанделя. Потроху я таки втягувався у роботу, нудною її не назвеш, проте й сказати, що ця робота цікава, не повертається язик, адже доводилося писати про смерть.

Певна річ, основним моїм матеріалом були щоденні зведення кримінальних подій, які стікалися до управління внутрішніх справ, де я вже став майже "своєю людиною". Принаймні настільки своєю, що міг доступитися до певних архівів і без будь яких перешкод переглянути ті ж таки зведення "давно минулих днів".

То таки правда, що все в цьому світі пов’язане однією ниткою (і відображене в іменах та числах, — додав би Іван Маловічко), адже була якась закономірність і в тому, що Сокирко накинув мені "відділ убивств" саме тоді, коли я став задихатися у квартирі під номером тринадцять. А якщо не закономірність, то при наймні якийсь зв’язок чи натяк згори, та все одно події самі по собі тяглися до певного порядку й нанизувалися на оту єдину нитку, як намистини. І коли я пристав на Сокиркову пропозицію, то, може, підсвідомо (сам

собі в тому не зізнавався) уже бачив цей зв’язок і думав, що так воно мусить бути, все це колись мені знадобиться.

Щоправда, переглядаючи зведення кримінальних подій і нещасних випадків од грудня минулого року, я ніде не натрапив на прізвище Ярчук чи ім’я Саватій. Звичайно ж, скупі повідомлення не рясніли іменами, проте й між рядками телеграфного стилю я не вловлював нічого такого, що могло б нанизатися на мою вутлу, як павутина, нитку. Може, варто було б запустити офіційну розшукову машину, тільки ж, по перше, для цього поки що бракувало серйозних підстав, а по друге, ця надто груба машина не мала гальм та обачності на поворотах.

Я залишив свої запитання для генерала в його приймальні (якщо вони працюють з такою оперативністю, як дають інтерв’ю, то ліпше вже покладатися на власні сили), потім узяв таксі й поїхав до редакції, де дізнався, що мені вже двічі дзвонили, — не з управління, певна річ, бо ті б сказали, що й до чого. Було не з руки допитуватися, чи не місячним голосом мною цікавились — таким, знаєте, тихим, спокійним і чистим, як місячний промінь, голосом, без якого я не знаходжу собі місця, та я вдав, що зовсім байдужий до тих дзвінків, і пішов до Сокирка.

Мій любий Фернандель спитав, як справи з "генеральним" інтерв’ю, я заспокоїв його: все гаразд, генерал думає і, можливо, незабаром заговорить; потім Сокирко закинув мені, що я трохи сентиментальний у своїх матеріалах, мовляв, син зарізав батька, а ти витискаєш сльозу, тепер людям немає коли плакати, не ті часи, щоб займатися мораллю, тож давай лапідарніше — коротко й страшно; я сказав, що мені так ще легше, щодня убиває як не син батька, то батько сина, немає чистої години, щоб хтось когось не порішив, отож над усіма не наплачешся, сказав я, і нагадав Сокиркові за талони на бензин, бо вже весна, і підсохли дороги, і пора запрягати свою кобилку.

Він послав мене в бухгалтерію, де сиділи генії по боротьбі з податковою інспекцією, але я туди не дійшов, бо на моєму столі вже сюрчав і підстрибував, як той чайник, телефон. Я вхопив трубку і хотів було сказати, що вмираю від чайної спраги, та замість місячного голосу почув жорстке й нетерпляче булькання.

— Це відділ убивств?

— Так.

— А де Крайній?

— Я слухаю вас.

— О, то ви крайній? — забулькотів смішок. — Тоді я буду за вами.

Мені ще зі школи набридли ось такі жарти з моїм прізвищем, хоча треба погодитись, що в контексті убивств це звучало. Та я ніяк не міг розпізнати дуже знайомого голосу, — либонь, уперше чув його по телефону.

— А з ким маю честь? — Із тим, кому ти вчора дав Богдана.

— Кого?

— Богдан Зіновій намальований на п’яти гривнях. Так йому й треба.

Я нарешті впізнав свого любого друга Сергія Приходька й подумав, що зараз він попросить "Івана Степановича", котрий удостоївся десятигривенної купюри; та сучка з цицьками, що за

них міг би зачепитися Ноєвий ковчег, роздає вже мій телефон наліво й направо.

— Сергію, — сказав я, — мені немає коли теревенити.

— Мені також, але для тебе є новина.

Я відразу подумав про суботнього чоловіка (так я тепер його називав, хоч, може, звався він не Саватієм).

— Ти серйозно?

— Я навіть вірш написав з цього приводу, — тяг із мене жили Приходько. — Послухаєш? Світає пустеля в листку подорожника, та хто знайде ключ від його мовчання…

— Сергію, — заблагав я. — Конкретно.

— Це довга й не телефонна розмова.

— Але йдеться про те?

— Так, увечері можемо зустрітись, і я тобі все розкажу. Отже, у "Трьох поросятах"?

— Ні, зараз, — сказав я. — У "Трьох поросятах" і зараз. Через двадцять хвилин я там буду.

У мене, мабуть, був конячий вираз обличчя, бо коли замість талонів я попросив у Сокирка службову машину, то він тільки приклав до серця долоню.

Сергій Приходько, вочевидь, переживав чорну смугу — сидів за порожнім столиком і не зводив очей з аркової пройми, де мав з’явитися я. Він скидався на забутого пса, який виглядав господаря, і в його сумовитому погляді також було щось собаче.

Приходько, певно, й дзвонив від Катрусі (моє роздратування на неї минулося, навпаки, я готовий був поцілувати її пухкеньку, в ямочках, ручку), чорна смуга завжди вела його до "Трьох поросят".

Він винувато взяв із моєї коробки сигарету і навіть затягся неглибоко, боязко (його гнітило це безгрошів’я). Свою оповідь теж почав знічено, наче почував за собою вину, що не дізнався про це раніше. Однак я слухав його і не дихав. Приходькова розповідь дуже вже приставала до тих подій, які відбулися і які я тільки собі уявляв, виходячи з того, що сталося. Це вже була якщо не нитка Аріадни, то принаймні волосинка із неї, що вказувала на слід.

Отож учора Приходько вирішив не тринькати п’ятірку в "Трьох поросятах", а взяв пляшку й пішки помандрував на Поділ у майстерню до Петра Чоломбитька. Давненько його не бачив, — ніби виправдовувався Приходько, — адже художники — це не поети, вони місяцями не вилазять із своїх нір, це я напишу тобі вірша в трамваї й ось тут, за столом, а їм подавай мольберта. Тож дай, думаю, провідаю Чоломбитька, і слава Богу, застав його таки ж у майстерні. Ну, випили, розбалакалися, а далі я й кажу Чоломбитькові за твій клопіт, так і так, мовляв, чи ти, Петре, нічого не пам’ятаєш із того вечора, бо ж, здається мені, і ти тоді був у "Трьох поросятах". Петро мовчить, як заціпило, десь у себе дивиться, а тоді й каже — теж ніби сам до себе: "Стривай, це ж тоді я був із Олесем Остапчуком". Ну, я Остапчука не знаю, бачив його пару робіт на виставці, техніка в нього цікава, це мені запам’яталося, а самого Остапчука і

приблизно не знаю. "Та знаєш ти його добре, — дивується Чоломбитько, — такий… середнього зросту… русявий… худий такий". Еге, кажу, і з одним носом і двома вухами, правда ж? У Києві, кажу, мільйон чоловіків середнього зросту, худих і русявих. Але річ не в тому, — вів далі Приходько. — Тут ось яка штука: виявляється, що той Остапчук десь тоді взимку саме найняв собі нове житло і дуже тішився з того. Він, здається, заплатив за нього наперед, хоча сам іще не вселявся, бо мав десь від'їжджати. Так ось, Чоломбитько запевняє, що Остапчук був того вечора з ним у "Трьох поросятах". Та ще раз тобі кажу: сам я не пам'ятаю ніякого Остапчука.

— Але ж Чоломбитька ти пам'ятаєш добре?

— Петра я знаю сто років.

— Їх тоді підійшло двоє, — сказав я.

— Слухай, не сотай нерви, — скривився Приходько. — Їх було там ціле тирло. І якби я знав, що це тобі знадобиться, то взяв би усіх на список. Зрештою, ти й сам там був і міг це зробити.

— Гаразд, — погодився я. — Поїзд пішов. Але ж ми можемо через Чоломбитька розшукати цього Остапчука.

— Ні, не можемо, — похитав головою Приходько. — У тому то й річ, що не можемо.

— Чому? Він що — помер?

— Тому що поїзд пішов і не повернувся. Остапчук також зник невідомо куди. Чоломбитько його після того не бачив.

Приходько, чортяка, приготував мені на десерт те, з чого мав би почати. Він винувато кліпав очима, а насправді тихенько тішився своїм бездоганним ударом у сонячне сплетіння. Я довго не міг перевести подих.

Приходько вже сміливіше дістав із моєї коробки сигарету, жадібно затягся і, пихнувши димом майже мені в лице, сказав:

— Ось так.

— Я мушу зустрітися з Чоломбитьком.

— Нема проблем, ти ж його знаєш. Тим більше, що й він хоче поговорити з тобою.

— Я ніколи не був у нього в майстерні.

— Це на Андріївському узвозі.

— Гадаєш, він зараз там?

— Це ж художник, а не поет, — сказав Приходько. — Де б йому іще бути.

— То чого ж ми тут сидимо?

8

Чоломбитько й сам був середнього зросту, русявий, худий (хоч би вже борідку завів для малярського шарму), і, здавалося, він над нами знущався, коли наділяв Остапчука цими безбарвними рисами. Вони не могли засвітити в пам’яті жодної іскорки.

— Слухай, Петре, — не втерпів Приходько, котрий уже вдруге слухав цю пісеньку. — Тобі не здається, що ти малюєш авто портрет?

— Чого ви від мене хочете? — розсердився і Чоломбитько. — Аби я сказав, що Олесь був із рогами? Ні, він мав звичайнісіньку зовнішність. Не любив ні довгого чуба, ні бороди, — вцілив у мене Чоломбитько, — бо й без того був сильним художником. Не мав носа Сірано де Бержерака, не відрізував собі вухо, як Ван Гог, а був… Тьху, прости Господи… Ви так мене затуркали, що я кажу про Олеся, ніби його вже немає живого. Остапчука треба ізсередини бачити. Ви просто сліпі, якщо його не помітили.

— Ще невідомо, чи ми взагалі його бачили. — Мені страшенно кортіло попросити Чоломбитька, аби він олівцем накидав Остапчуків портрет, якщо не виходить словами, однак я був переконаний, що в нього і це не вийде. Не ті тепер малярі.

Втім, я був несправедливий до Чоломбитька і згодом зрозумів, що він надто шанував Олеся, аби отак відразу плескати язиком довкола його особи. Проте Чоломбитькові також щось пекло, не давало спокою, і потроху потроху ми таки наближалися до Остапчука, може, не стільки до його зовнішнього портрета, як до чогось набагато важливішого.

Дві речі любив у цьому світі Олесь Остапчук — малярство і зимову риболовлю. Ні, ти не смійся, всяк, хто на цьому знається, скаже тобі, що коли літній рибалка — це алкоголік, то зимовий — наркоман, — йдеться, звичайно, про силу пристрасті. Отож ці дві речі він любив до безтями, і вони любили його, чи принаймні не зраджували. Крім них, в Олеся не було нікого, він дитбудинківський, і навіть у худінституті ні з ким не сходився на близьку ногу, був сам у собі, — либонь, ця самота і стала сестрою його Божої іскри. І як то здебільша й буває з

талановитими людьми, Остапчук не мав ані слави, ні грошей, не нажив ні сім’ї, ні хати, — це вже тепер його стали помічати, а тоді ж цькували, як білу ворону, — одні від заздрощів, інші через невігластво. Потім перестали цькувати, потім настали ще гірші часи — мовчання.

Втім, Остапчук працював і далі, працював несамовито, він уже не помічав того, що не помічають його, й одного разу сказав Чоломбитькові: "Знаєш, коли я постану із праху, то поведу за собою світ".

— Ви з ним дружили? — спитав я.

— Ні, — похитав головою Чоломбитько. — Це не можна назва ти дружбою. В Олеся взагалі не було друзів. Просто так сталося, що його майстерня у мене над головою, — він показав пальцем у стелю. — Вона йому правила і за житло. Ну, холостякові ще можна, є кімната, кухонька, а взагалі — то це не життя. Так, я теж тут днюю й ночую, але знаю, що будь коли можу все покинути й піти додому. Це багато важить. Це дуже багато важить, — повторив Чоломбитько.

Мене пробирало хвилювання — погляд мимоволі блукав по стелі. Чоломбитько завважив це і хотів було щось сказати, але завагався. Він передумав. І перейшов на інше. Він розповів нам про жінку, яка приходила до Остапчука в майстерню, Чоломбитько бачив її раз чи двічі на темних східцях, він її зовсім не розгледів, але, мабуть, то була дуже вродлива жінка, це відчувалося навіть з її кроків, коли вона проходила повз Чоломбитькові двері і підіймалася на горішній поверх, це відчувалося з того, як зітхають дерев’яні східці під її ногами, саме так — не риплять, а зітхають. Чоломбитька хвилювала ця хода і та нероздивлена постать, як хвилює усе, що огорнуте сутінною вуаллю.

Так тривало днів скільки, а потім кроки затихли, і їх стало не вистачати навіть Чоломбитькові, та він ще дужче занепокоївся, коли перестав чути й Остапчука — ні там, нагорі, ні на східцях, й одного разу не витримав, піднявся на горішній поверх. Він постукав у двері, та вони виявилися не на замку, Чоломбитько зайшов у майстерню й побачив, що Остапчук сидить на підлозі, прихилившись до стіни ("Це, я вам скажу, був фраґмент із "Пієти"), сидить, ніби його щойно зняли із хреста, але не було жінки, яка б підтримувала його за плечі, то прихилився до стіни — худющий, щоки запали ще глибше, і блідий блідий, а в руці — шприц.

— Він що — коловся?

— Ні, — Чоломбитько здивовано подивився на мене. — Хіба ти не знаєш? Олесь малює шприцом. Звідси ж і така техніка в нього, манера, я вам скажу, неповторна. Набирає у шприц рідку фарбу і витискає на полотно.

Так от, коли Чоломбитько зайшов до майстерні, Остапчук звів на нього невидющі очі, вони на мить ожили і знову погасли — погасли разом з іскоркою надії, бо він сподівався побачити не Чоломбитька. Потім Остапчук усе таки знову звів погляд і тихо спитав: "Петре, у тебе немає цикути?" — "Немає, — сказав Чоломбитько і навіть спробував пожартувати: — Ти цей шприц хочеш зарядити цикутою? О, то вийшла б цікава річ". — "Ні, Петре, — відказав Остапчук. — Я хочу накласти на себе руки. Я зробив уже все, що міг. Зробив і спізнав".

Чоломбитько наївно, по баб’ячому став його умовляти, що все це тимчасове, що таке буває із кожним, воно минеться, але Остапчук його перебив: "Петре, ніхто не має права відібрати в людини життя, і так само ніхто не має права примусити її жити, якщо вона цього не хоче".

Але він ще любив дві речі, казав Чоломбитько, — малярство і зимову риболовлю, ні, він ще, мабуть, до божевілля любив оту жінку, тільки вона пішла від нього назавжди, а ці дві речі залишалися з ним, і вони врятували його. Остапчук знову почав працювати, як скажений, — ви не знаєте, як він працює? — тиждень підпирає стіну або сидить на Дніпрі чи десь на Десні на морозі, а потім за годину дві витискає зі своїх шприців шедевр і злягає хворий. Шедевр — тут не красне слівце, казав Чоломбитько, я дуже обережний в оцінках, але ж недарма Олеся нанюхали іноземці, ну ці, що іноді забрідають на Андріївський узвіз, і потихеньку почали розтягувати Олесів доробок, як йому здавалося, за фантастичні гроші, але скажіть мені, хіба сто двісті доларів — це нормальна ціна за Остапчукові роботи?

Чоломбитько притих, наче спіткнувся об якусь думку, і на його обличчі знову з’явилося оте вагання. Зрештою, він одважився.

— Якщо вже на те пішло… Якщо вже так сталося… то я можу вам дещо показати, — невпевнено мовив він. — Бачте, ми іноді даємо ключі один одному. Якщо десь від’їжджаємо на довший час абощо. Так, про всяк випадок. Це після того, як Олесь мене затопив.

Води не було, а кран він залишив відкручений. От і вийшла халепа. — Чоломбитько показав на стелю, де я вже давно запримітив руді пасмуги. Потім понишпорив рукою за шафочкою і дістав ключ.

Мені теж хотілося взяти того ключа в руки, проте я і так помітив, що він на мого не схожий. Та й чого раптом?

Ми піднялися крутими дерев’яними східцями поверхом вище, і я чомусь подумав про ту жінку, яка приходила до художника, — навіть почув легенький шелест її сукні і вловив гіркаво солодкий запах парфумів, хоча услід за мною чалапав прокурений моїми сигаретами Сергій Приходько.

Майстерня Остапчука за плануванням була точнісінько така, як і в Чоломбитька, але це була зовсім інша майстерня. І не тому, що тут більше світла (горішній поверх), а через те, що це був інший світ, — цей світ дивився на нас зі стін сумно й пронизливо, дивився всохлими деревами, вижухлою травою, порожніми пташиними гніздами, сухими маківками. На одному полотні я побачив виловлених смугастих окунів на кризі й згадав другу Остапчукову пристрасть, і здригнувся, коли угледів на столику шприц, на повнений кров’ю, не разовий, а чималий ветеринарний шприц — таким колись смердючий гевал витягував останню кров із моєї вени. Я здогадався, що у шприцу була всього на всього червона фарба, до того ж уже висхла, і все таки бачив у ньому якийсь лихий знак.

— Чи немає часом тут його автопортрета? — спитав я в Чоломбитька, показуючи на картини, що стояли рядком під стіною зіперті одна на одну. — Може, я згадаю його, авжеж, згадаю, якщо то був він.

Чоломбитько подивився на мене, як на дурника.

— Є, — сказав він. — Тут має бути його автопортрет, Олесь мені показував.

— Пошукай, будь ласка.

Він став відхиляти одну за одною ті картини, зазираючи, що там намальовано, і нарешті раденько видобув те, що шукав.

— Ось він, його автопортрет.

Я отетерів. На зеленому мертвому піску сидів рак з однією клешнею, і його вирячені очі, здавалося, випиналися далеко за межі полотна.

— Я не жартую, — сказав Чоломбитько. — Олесь справді називав цю роботу автопортретом.

— Рак самітник, — винувато озвався Приходько, ніби то він одірвав ракові другу клешню.

— Тут немає його фотографії? — спитав я.

— Навряд. Та й не буду я ритися в чужих речах, — сказав Чоломбитько. — Ми й без того багато собі дозволили. Вдерлися, може, у найбагатшу оселю в Києві. Ходімо до мене.

Ми рушили дерев’яними східцями вниз: ось її ґраційна ніжка ступає на одну сходинку, другу, шелестить тонка сукня, сколихуючи гіркаво солодкий запах парфумів, цього разу ґраційна ніжка, обтягнута чорним шовком, ступає не вгору, а вниз — куди ж ти йдеш, повернися, — але вона невблаганна, вона спускається все нижче і нижче, а там, угорі, багряніє висохлою кров’ю шприц. — Іноземці платили йому мізер порівняно з тим, що мали б платити, — вів далі Чоломбитько. — Та все’дно для Олеся то були грубі гроші, цей аскет не знав, що з ними робити, і десь тоді похвалився, що хоче зняти в центрі міста квартиру, приноровитись до неї, а згодом, може, й купити. Він радився зі мною, бо мало тямив у цьому ділі, мені здається, що Олесь просто намагався щось змінити у своєму житті, ніби хотів утекти від чогось. І от надумав таке з тією квартирою, серйозно надумав, бо збирався заплатити за рік наперед, поки є гроші.

— Цікаво, — сказав Сергій Приходько. — Дуже цікаво.

— То він таки найняв собі хату? — спитав я.

— У тому то й річ, що я не знаю, — відказав Чоломбитько. — Бачиш, десь на початку зими на Олеся знов напосіла депресія.

Він уже не питав про цикуту, але знову тихо сидів у себе, як рак у норі. Я подумав було, чи не перебрався він на квартиру, та ні, знов застав його на підлозі в отому заціпенінні. "Мене зрадила найбільша любов", — видихнув він, і я спершу не допетрав, про що мова, а тоді зрозумів. "Не те ми, Петре, малюємо, — сказав Олесь. — Ми всі пішли не тим шляхом, ми втекли від досконалості, бо нам так легше. Ми розучилися малювати людські обличчя й живу природу. Ми мазюкаємо лише свої сни, сни, сни!" — закричав він і вдарив обома кулаками об підлогу. Потім притих, змучено всміхнувся: "Не бійся, я ще поживу, у мене ще лишилася зимова риболовля". А невдовзі по тому, якось надвечір, заніс мені запасний ключ від своєї майстерні, сказав, що має цікаву поїздку, а зараз… зараз ми підемо до найкращого ресторану. "Я продав свою вошиву "Стерню" за стільки, що ми можемо напоїти весь Київ", — похвалився він. Мене здивували його запросини, бо Олесь ніколи не ходив по ресторанах, він взагалі обминав велелюддя, а пивнички тим більше. Та якщо вже на те пішло, то навіщо поїти весь Київ і невідомо кого, — сказав я, — ліпше підемо до "Трьох поросят", там свої хлопці.

Чоломбитько значуще подивився на нас: чи оцінили ми, "свої хлопці", його товариський жест? Ми оцінили. Приходько навіть зробив украй винувате обличчя, наче все, що сталося потім, відбулося з його вини.

Однак ніхто достеменно не пам’ятав, що відбувалося потім.

Чоломбитько добре пригадував, що Остапчук частував у "Трьох поросятах" не тільки його, він тоді просто віяв грошима, вони "водили козу" від столу до столу, але незвиклому до такого Олесеві, видно, це швидко набридло. Чоломбитько також пам’ятає, що вертав із "Трьох поросят" уже сам, адже йшов він додому, а не в майстерню. Остапчук же зник ще раніше — чи зустрів когось, чи десь поспішав, але після того Чоломбитько його більше не бачив.

— Уже тепліше, дай закурить, — сказав Сергій Приходько, коли ми вийшли надвір і рушили Андріївським узвозом угору.

— Мені холодно, — мовив я.

Приходько винувато похнюпився.

Ми зупинилися біля Андріївської церкви — вітерець полоскав наші обличчя, повіваючи десь із недалекого квітня.

— Тобі ще на роботу? — спитав Приходько.

— Так, маю клопіт, — збрехав я. — Дзвони, коли що.

Я дав йому "Івана Степановича", а сам пішов "додому".

Поштова скринька була порожня. Тобто вона була напхом напхана передвиборними аґітками, але того, що я шукав, не було.

Я зайшов у свою пустку — тут також ступала ґраційна ніжка.

Тисячу років тому. І, можливо, ступала нога дивовижного художника, який замість пензля взяв до рук шприц. Можливо…

Коли я постану із праху, то поведу за собою світ.

А поки що я з однією клешнею, поки що я нікого не поведу, бо й сам ледве рухаюся невідомо в якому напрямку і маю тільки відкриті очі та наповнений червоною барвою шприц. Я навіть не маю цикути, щоб перейти у порох землі, звідки потім мушу вернутися.

Старий дубовий паркет скрипів під моїми ногами, як ті дерев’яні східці. Ні до чого не лежала душа.

Я вийшов надвір подихати вітерцем, що повівав уже з квітня, і сам незчувся, як опинився біля осідку партії. На подвір’ї стояла моя цнотлива попелюшка і кликала до себе — на ній уже не було ані сніжинки. Я дістав ключі, відчинив дверцята, потім капот, позаглядав коло неї — і вона, трохи почмихавши, як то й належить примхливій панночці, завелася. Молодчина, і як тебе досі не вкрали?

Я прогрів двигун, тихенько виїхав на вулицю і лиш тут згадав, що не взяв із собою шоферські права. Нічого, покатаємося. А якщо зупинить міліція, то зробимо психологічний трюк: я тицьну даїшникові під ніс своє редакційне посвідчення і скажу незворушним тоном: "Майор Крайній із відділу убивств. Перепрошую, я поспішаю".

9

Жарти жартами, але згодом я так і робив: мій психологічний трюк спрацьовував бездоганно. А коли при цьому я ще нарікав,

що поспішаю в управління міністерства внутрішніх справ, то ефект був разючий.

Взагалі, треба сказати, що газета мені добряче стала в пригоді (жаль, що після виборів вона таки лопнула, як бульбашка): з редакційним посвідченням я справді відчиняв усі двері, — до речі, я ним користуюся й досі, — а завдяки отому "генеральному" чи, певніше сказати, черепашачому інтерв'ю вискочив, можна сказати, з могили. Зрозуміло, чому інтерв'ю черепашаче, адже після того, як я передав генералові запитання, вони там ще довго їх мурижили, потім я таки відчинив дубові двері, щоправда, не ногою і без погроз, ми любенько поговорили з генералом про боротьбу з мафією і корупцією, а не про якісь там витверезники, де співають що кому заманеться, потім усе це списав з диктофона і надав йому людського вигляду — без сентиментів і сліз, як просив мене вічно усміхнений Фернандель, тоді всю оцю каламуть набрали на комп'ютері, і я знову повіз її в управління до генерала, аби він завізував, відтак ще через день подзвонили, що можна забрати те інтерв'ю і давати до друку, й ось тут нарешті починається найцікавіше. Коли я вже забрав завізований матеріал у приймальні, секретарка сказала, що генерал сам хотів мене бачити, пройдіть, будь ласка, сказала секретарка, і я чемно так прочинив двері і зайшов до величезного кабінету, а генерал підвівся назустріч, потис мені руку, потім хвацько, по молодечому, підійшов до шафи, я думав, він зараз дістане пляшку коньяку на знак подяки, наллє по чарочці, а він рвучко відчинив шухляду і вихопив звідти, матінко ти моя, вихопив пістолет, справжнісінький дев'ятиміліметровий "Марголін" — це я вже пізніше дізнався, що він газовий, хоча був точнісінькою копією вогнепального "Марголіна", а тоді витріщив очі на генерала і думав, що йому щось зробилося, є, думав, шанс прославитися, обеззброївши навіженого генерал лейтенанта. Проте він обі звався цілком нормальним голосом, він сказав, що віднедавна в МВС з'явилася добра традиція нагороджувати

журналістів, які працюють з правоохоронними органами, газовими пістолетами, адже врешті решт, сказав генерал, ми робимо спільну справу, боремося з усілякою нечистю і т.д., тож недарма і журналісти стають жертвами безкомпромісної боротьби, лише цього року їх загинуло двоє, генерал подивився на мене з такою зажурою, ніби я мав стати третім, й урочисто вручив мені дев’ятиміліметровий "Марголін".

— Нікому не кажіть, що він не вогнепальний. І вдавайтеся до зброї лише в разі крайньої потреби, — завершив своє міні шоу генерал.

Я так розгубився й розчулився, що вийшов із його кабінету з пістолетом у руці, і секретарка, вгледівши мене, ахнула, вона подумала, що я порішив генерала за те, що той півмісяця дає інтерв’ю.

Той день взагалі видався для мене щасливим. Привіз у редакцію завізований матеріал, Сокирко Фернандель, задоволений як кінь, відразу заслав його в номер, а мене в бухгалтерію, де я отримав конверт з гонораром, отримав талони на бензин і вже, озброєний і дуже небезпечний, хотів було накивати п’ятами — роботу зроблено! — як раптом задзвонив телефон.

— Чи не випити б нам по чашечці чаю?

Місячний голос, мов астральне світло, проймав усе моє тіло і виповнював його собою, як виповнює сік навесні сонне дерево.

— Чому ти мовчиш? Ти не згоден?

— Сано, я тебе застрелю, побий мене грім.

— Не сумніваюся, тут на візитці написано. Але ти, мабуть, забув, що я вже зазнала удару… Coup de foudre.

— Ти просто чудо, Сано. Ми сьогодні підемо до найкращого ресторану.

— А ти зрадник.

— Чому, Сано? — Я весь час повторював її ім’я, ніби відчував його на смак. То неправду кажуть, що скільки не повторюй слово "цукор", у роті солодко не стане. Стане! Ще й як. — Чому, Сано?

— Бо ти вирішив зрадити трьох таких невинних поросят.

— Я зарікався туди більше не ходити, Сано.

— Хіба вже знайшовся твій господар?

— Ні, я сам по собі.

— Тоді ти мене розчаровуєш.

— Я тобі все поясню, Сано, не розчаровуйся.

— Добре, отже, в "Трьох поросятах"?

— Через двадцять хвилин.

— Ну що ти, мені ще треба причепуритися. Я в самих трусиках.

Ні, мене таки поб’є грім.

— Через двадцять п’ять, Сано.

— Увечері, — сказала вона. — Рівно о сьомій.

— Куди по тебе заїхати?

— Ти вже на колесах? Нікуди. Приходь сам, третій зайвий. Я хочу випити з тобою шампанського, чуєш? Я хочу напитися з тобою. Я хочу… — сказала жінка у трусиках, і тут чи обірвалася лінія, чи Сана поклала трубку, але свою я ще довго тримав біля щоки. "Марголін" приємно відтягував кишеню моєї куртки, і я хотів на радощах вихопити його і пальнути в стелю, але вчасно згадав наказ генерала: вдаватися до зброї лише в разі крайньої потреби.

Ще де та сьома! Я встигну на Осокорки заправити машину (чомусь наші інвестори аж там тримали бензоколонку) і про дещо справуватися в управлінні. Цього разу не для газети. Мене цікавив реєстр самогубств за останні чотири місяці. Особливо тих самогубців, які не мали рідних, а може, й таких, чиї імена взагалі не з’ясовано.

Деталі нової версії після розповіді Чоломбитька найлегше нанизувалися на нитку Аріадни: суботнього чоловіка мордує депресія, він уже не витримує у старих стінах і наймає квартиру, аби хоч щось змінити у монотонній плинності днів, та, зрештою, розуміє, що це не вихід, що втеча його примарна. Не маючи нікого з рідних, він вирішує непомітно піти з цього світу, відгородивши свій скін од цікавих балачок та пересудів. Випадок заводить його до кав’ярні, де суботній чоловік ненароком чує про те, що хтось шукає квартиру, і в нього з’являється шанс: спекатися ключа від оселі, яка вже йому не потрібна, і все таки… залишити якусь ниточку до власної

таємниці. Це бажання — вказати на свій слід — могло виникнути й підсвідомо.

У такому разі суботній чоловік не був Саватієм Ярчуком.

Справжній господар не обзивається тому, що взяв свої гроші наперед, узяв і подався десь на Брайтон біч або живе собі в Києві, нічого не відаючи, і навіть реґулярно платить за квартиру під номером тринадцять, щось там символічно сплачує за світло, телефон відімкнув, аби квартиранти не дзвонили на Галапагоські острови, тому й сам не може подзвонити. Та й навіщо?

Втім, не можна виключати тут і самого Ярчука, чиє рідкісне ім’я, сказав би Іван Маловічко, веде нас у суть речей, отож як не крути, а рано чи пізно мені таки доведеться розшукати цього Саватія.

Живого або мертвого. Хоча до певного часу мені б не хотілося цього робити.

Коли я завертав на міст Патона, сонце з усіх своїх весняних сил ударило в очі, довелося дістати з "бардачка" чорні окуляри, і коли я їх зодягнув, то мимоволі потягся до дзеркальця: хай це буде триста разів нескромно, але я собі зараз подобався — чорні окуляри, чорна шкіряна куртка і чорний, як гайворон, "Марголін" у кишені — улюблений колір фатального Сатурна. Хоч не хоч станеш Нарцисом. Ще трохи — і я зберу в собі увесь букет хвороб, які належать до компетенції Сани.

Озброєний і дуже небезпечний чоловік віку Христа під’їхав до заправної станції на Осокорках і, не виходячи з машини, подав боєві талони; "Три і шість, — назвав він код бензобака. — Повний!"

Тепер, коли він знову, поминувши Березняки, вихопився на міст, сонце не било в очі, однак чоловік у чорному не зняв окулярів.

Він мчав, перевищуючи швидкість, хоча машину час від часу пошарпувало, і йому здавалося, що цнотлива попелюшка здригається, немов перед оргазмом. Це все бензин. Сучі діти, хоч би вже для своїх заливали не розведений соляркою; звичайно, так можна бігати по місту з торбою баксів, яким і ліку не знаєш.

Я зо дві години пробембався в управлінні, хлопці з тамтешньої прес служби не могли допетрати, навіщо мені все це треба. Із нерозпізнаних самогубців мене зацікавив лише чоловік, який повісився на Лісовому цвинтарі торік у грудні, але з фотознімка можна було здогадатися, що це бродяга. Якщо його й звали Саватієм, — у голову лізла гірка іронія, — то це міг бути хіба що отой Савка, який ночував у капезе з Василем Івановичем і безпомильно вгадував, котра година, за рухом поїздів. Мій суботній чоловік не мав бороди, як цей, хоча, можливо, був художником, і можливо, сів на один із тих поїздів, які своїм гуркотом відлічували Савці його недовгий час.

Ще один, якраз такий, як мені треба, років тридцяти сорока, інтеліґентного вигляду, отруївся не так давно і досі лежав у морзі.

Я не вірив, що це щось дасть, однак поїхав і подивився на того чоловіка, якого не минулася чаша… цикути. Синє набрякле обличчя не навіювало жодної асоціації, більшу увагу притягувала молода жінка, що майже поруч розпростерла на холодному цинку своє красиве тіло і не йняла сорому — лежала вона чомусь зовсім неприкрита, лежала неподалік синього чоловіка така вродлива, така незворушна, і її високий золотавий лобок здавався зовсім живим. До дідька! Через цю

свою посаду, через того суботнього чоловіка і, до речі, через Санину недоторканість я скоро стану некрофілом.

Нещасний Нарцис некрофіл вийшов із моргу, сів у машину і поїхав каятися до партійного осідку. Власне, не зовсім каятися, просто він ще не мав свого гаража і мусив там залишати на ніч попелюшку, яка цього вечора була третьою зайвою. Хто ж їй винен, що вона не любить пиятики, а цього вечора шампанське мало литись рікою. Ні після чого так не хочеться напитися, як після відвідання моргу, щоправда, тут годилося б пити горілку, але ж я мусив підкорятися жінці, яка, розмовляючи зі мною, теж була в чім народила матуся. Якщо не брати до уваги трусики, менші за фіговий листочок.

10

— У школі я непогано знав арифметику, — зробив я винувате обличчя, наче Сергій Приходько, — добре, наприклад, знав, скільки можна настригти вовни зі ста овець, якщо з однієї стрижуть, скажімо, 600 грамів, а з тієї вовни можна зв’язати аж сорок светрів, однак я ніколи не думав і не гадав, що з однієї косички, завбільшки з морквину, можна зробити таку розкішну зачіску.

Сана була в легенькому синьому "сурдутикові", що так пасував до її тернових очей, а лисичку свою, видно, сховала до наступної зими. Мабуть, я так люблю оцю весняну пору ще й тому, що мені подобається поступове звільнення жінок від зайвого одягу — воно хвилює і приносить тепло так само, як радісний дзвін синиць.

З такою панною нам годилося б сидіти десь у затемненій залі при високих свічках, мовчати й під музику органа дивитися

одне на одного, та що вдієш, коли доля послала нам цих "Трьох поросят", з яких ми ніяк не можемо виборсатися.

То я Сані правду сказав, що зарікався сюди ходити, бо мої розпитування про суботнього чоловіка дійшли до маразму, на мене вже дивилися, немов на хворого, і так, як утішають невиліковно хвору людину, вигадуючи оманливі діагнози, мене також частували всілякими побрехеньками, аби я за те частував чаркою другою. Особливо це почалося після того, коли я пішов на розпитування по другому колу, став цікавитися, чи не чув хто, бува, про якісь нещасні випадки чи неприємні пригоди, що могли статися з нашими знайомими чи й так із ким небудь, хто бував у "Трьох поросятах". Так, випадки були всякі, нещасні й смішні, сумні і кумедні, та жоден із них не кидав найменшого світла у мій лабіринт, і коли одного вечора Василь Іванович, захлинаючись, став розповідати мені, що на Степана Маківку було вчинено розбійний напад, а менти замість того, щоб відвезти чоловіка в лікарню, спровадили його у витверезник, — після того я зрозумів, що дійшло до маразму, що Василь Іванович, цей нарваний Чапай, котрий упав з коня і вдарився головою, уже розповідає мені про мене, так ніби суботнім чоловіком був саме я і тепер сам себе розшукую.

Отож, якщо я зрідка і заглядав до "Трьох поросят", то тільки заради Сани, адже не знав ні її адреси, ні телефону, а тепер ось прийшов за її велінням і п’ю шампанське, як воду, і вже, мабуть, трохи сп’янів, бо ніяк не збагну, як можна зробити із косички, завбільшки з морквину, таке от диво.

— Дуже просто, — сказала вона. — Довкола того чоловіка, який подобається жінці, літають часточки, дрібнесенькі порошинки.

Ніхто не помічає, як вони проникають у серце жінки і запалюють там жагу. Ця жага, цей шал здатний на фантастичні

речі. З нього народжується нове життя. А ти кажеш про якусь зачіску. Хіба ти не відчуваєш того шалу в мені?

— Сано, мовчи.

— Чому? Я хочу бути з тобою щирою.

— Ти мучиш мене. І давно.

— Зараз я не можу з тобою спати, — просто сказала вона.

— Гаразд, спи хоч із самим дияволом! Але ж не щезай. У цих триклятих "Трьох поросятах" завжди хтось зникає невідомо куди.

— Мій диявол — це ти. Адже бувають і добрі дияволи. Я читала…

— Сано, ти можеш собі читати, робити фантастичні зачіски і що завгодно, але, благаю тебе, не щезай. Тепер ти маєш мій телефон, і я хочу, щоб ти дзвонила мені щодня. Бодай дзвонила.

Бо я думатиму, що ти полинула у планетарному світлі на небеса.

Ти обіцяєш мені?

— Я собі не належу, — сказала вона.

— Дурниці! Ти береш собі в голову нісенітниці.

— Ні, я дала слово.

— Яке слово? Кому?

— Собі. Я сама собі дала слово, що мусить минути два роки.

— Отже, ти збрехала мені, — сказав я.

— Що я тобі збрехала?

— Що ти була в трусиках. На тобі ще був пояс вірності, який ти мусиш носити, наче ярмо. Два роки — це ціна того, що лежало в сумці?

— Може, й так, — погодилась вона. — Але то мої проблеми. Бо тільки я сама можу скласти собі ціну.

— Два роки… Ти справді причинна.

— Але завдяки цьому ми з тобою зустрілися. Все що не є — до кращого, — сказала Сана. — І потім, ти ж не знаєш, коли минає цей термін. Через рік, місяць, тиждень, чи, може, й сьогодні.

— Я не спитаю, — сказав я. — Не жди.

— Дякую. Саме так має бути. Бо якщо між нами щось є, якщо ми хочемо зберегти… те, що між нами… то не повинні ніколи згадувати те, що було.

Мені захотілося випити чогось міцнішого за шампанське. Усі знали це неписане правило, але всі ж його і порушували.

Сана поклала свою долоню на мою руку:

— Отже, та справа не зрушилась?

— Чому ж… І я розповів їй, що дізнався ім’я справжнього власника квартири, і про Олексу Остапчука, який, напевно, щез того суботнього вечора. Про Остапчука я розповів їй усе, навіть про його картини і шприц, але, сам не знаю чому, змовчав про ту жінку, що приходила до нього в майстерню.

Сану вразила ця історія. Вона взяла сигарету, потім поклала її назад у коробку й сказала:

— Давай вип’ємо.

— За що?

— За грім і блискавку.

Дивлячись поверх келишка убік бару, вона раптом всміхнулася. Я озирнувся. Там стояв Василь Іванович зі своєю сумкою, що могла скласти конкуренцію будь якій корчмі, і відбивав у Катрусі клієнтів. Ще ближче — він уже йшов до нас — я побачив Сергія Приходька: ну, починається. Приходько легенько вклонився Сані — обличчя поважне, без тіні вини, а переді мною раптом поклав десять гривень.

— Не треба, Сергію, — відсунув я гроші. — Ми ж свої люди.

Приходько тепер чемно вклонився мені, узяв "Івана Степановича" й пішов до бару. Він повернувся з двома чарками коньяку.

— А що бажає пані? — спитав Приходько.

— Пані бажає соняшникового насіння, — сказала Сана. — Але тут його немає.

— То, може, каву?

— Сергію, ради Бога, — підсунув я йому стілець, аби швидше скінчилася ця пісня.

Ми цокнулися, і я мусив випити до дна, даючи зрозуміти, що розмову закінчено. Приходько, молодець, теж вихилив коньяк, як самогонку (Іван Маловічко цмулив би його цілий вечір), проте підводитися не поспішав.

— Я перепрошую, — зам’явся він, — але я ось що хотів сказати, Андрію. Останньою любов’ю Остапчука була зимова риболовля.

Останньою і вже єдиною. — І що? — спитав я, хоча сам думав про це не раз.

— Мені здається, що ключ може бути захований саме в цьому. — Він так і сказав: "ключ". — Я думаю, що Остапчук тоді поїхав саме на зимову риболовлю.

— Але ж крига давно скресла.

— Так, скресла, — погодився Приходько. — Та мені цікаво було б знати, де він рибалив. Дніпро, Десна — це все поняття відносні. Вони охоплюють усю Україну.

Приходько знов уклонився нам обом, наче танцював польку на два боки, й пішов до столика, звідки вже махав йому (чи й мені?) Василь Іванович.

— Він правильно міркує, — сказала Сана.

— Я знаю.

— Ти роздратований?

— Чого це раптом?

— Може бути кілька причин: перша — я, друга — він, третя — Саватій…

— Не вгадала. Я справді сердитий, але не знаю, на кого.

Скоріше за все на себе. Зимова риболовля. Десятки людей щороку топляться на замерзлих річках. А цей ще й сам не хотів жити.

Мені знов треба зустрітися з Чоломбитьком.

— Чи спершу все таки розшукати Саватія. Тоді б відразу все розвиднилося, — сказала Сана.

— Ти так думаєш?

— Адже він мусить знати, хто жив у його квартирі.

— По перше, я не виключаю можливості, що суботнім чоловіком таки й був сам Саватій. А якщо ні, то де його шукати, коли він прописаний за цією адресою і тут його немає.

— Прописаний? Хм, — здивувалася Сана. — Ти казав, що він є її власником. Хіба ти дізнавався за прописку?

Я подивився на неї, як пес на висівки. Мені тільки тепер дійшло, що це не одне й те саме, що чоловік може жити на Галапагоських островах і мати квартиру в Києві.

— Та нам пощастило, — заспокоїла мене Сана і водночас отим "нам" утішила, адже розглядала мій клопіт уже як наш спільний. — Нам пощастило, бо шукаємо ми не Іваненка чи Петренка, і завідувач відділу убивств таки знайде Саватія Ярчука.

У мене в мізках трохи засвітилося.

— Сано, ти моя Аріадна.

— Спокійно, Тесею, — незворушно сказала вона. — Не забувай, що я врятувала тебе від Мінотавра, а ти покинув мене Діонісові. І ще пам’ятай про такі речі: суботній чоловік міг дати тобі ключ від власної квартири, де він прописаний. Це перше. Суботній чоловік міг дати тобі ключ від власної квартири, де він не прописаний. Це друге. Він сподівався незабаром повернутися до цієї оселі, але не зміг через якесь нещастя. Це третє. Він сподівався повернутися і таки ще повернеться. Це четверте. І п’яте — це те, до чого ти найбільше схиляєшся. Суботній чоловік дав тобі ключ, знаючи, що вже не повернеться, бо йде на смерть.

— Сано, ти дуже мудра дівчинка, та я перебрав усі ці варіанти давно.

— Добре. Це просто чудово, що ти про них пам’ятаєш. І хоча є ще один варіант, тобі досить і цих, аби розмотати клубочок до кінця.

— Не інтриґуй. Який іще?

— Він занадто жорстокий, — сказала Сана. — Його можна виснувати із попередніх, шляхом накладання обставин, але повір, зараз тобі це не потрібно. Коли вивчаєш арифметику, вища математика може тільки зашкодити, — заробив я по носі.

Вона приголубила мене синьо зеленим поглядом, ніби погладила по голівці. Бідна моя кохана дівчинка, вона ще не відала, що, крім її таємничого, її жорстокого варіанту, міг існувати ще один, який я продемонструю вже сам із такою вишуканістю, що нікому й не снилося. Сана не взяла до уваги, що арифметику я пройшов ще двадцять п’ять років тому. Авжеж, чверть сторіччя

тому я знав, що з одного метра шовку можна пошити один білий прапор або сто таких трусиків, які носить вона.

— Слухай, — спохопилася Сана, впіймавши за хвіст ще одну геніальну ідею. — А в сусідів ти нічого не з’ясовував? Вони ж також можуть щось підказати. Сусіди, сантехнік, двірник…

— Електрик, пожежник, — я її теж ущипнув, щоб не була такою мудрою, бо власне й починав з того, що вона радила, та ба — у цьому старому будинку ще донедавна квартири були всуціль комунальними, а потім, як війнув вітерець, усе розповзлося у різні боки — хто продав, хто розміняв, хто здав своє житло, і моїм найближчим сусідою був негр, симпатичний такий качконосий мурин, який, до речі, вітався до мене французькою — "Bonjour!" — і я собі нищечком усміхався: от якщо цей загубиться, то легше буде знайти en flagrant delit[13].
— Підемо, — сказала Сана. — Я таки захмеліла. І не лише від вина, — подарувала вона мені той погляд, од якого я от от мав поповнити букет своїх душевних недуг, хоч би й тим же сатириазисом.

Коли ми були вже біля дверей, я помітив, що Сергій Приходько подає мені якісь різкі, відчайдушні знаки, а Василь Іванович усміхається на всю широчінь високо закручених вусів — можна повісити відра.

Я притримав Сану за руку і бровами запитав у Приходька — в чім справа? — він підтюпцем підбіг до мене, проте не наважувався сказати, тільки винувато розводив руками.

Як справжньому поетові, я дав йому "Івана Яковича Франка" і побажав ночувати в різних місцях з Василем Івановичем.

Приходько галантно вклонився Сані, а потім узяв її руку і притулився до неї губами. Це була та мить, коли я заздрив Приходькові.

Ми вийшли надвір. У світлі того ліхтаря, де колись шелестіли сніжинки, тепер кружляли нічні метелики і теж шелестіли крильцями.

— Я трошки тебе проведу, — сказала Сана. — Добре?

Дивне було становище, та я не перечив, адже поклав собі ні коли їй не лізти в душу, нехай усе пливе за течією, я пильнуватиму отого неписаного правила, і хай буде усе так, як є, повторював я собі, — може, це моя самота ступає поруч, і якась невинна печаль щеміла в мені, як дитяча образа, — дивна така печаль, і я роз’ятрював її до солодкого болю. Я бачив засніжене поле, десь під тим снігом загубилася дорога, і крізь хурделицю ішов чоловік, ішов навмання, згинаючись от вітру, він опирався на пішню, якою прорубують ополонки, а за плечима в нього погойдувався ящичок для рибальського причандалля, такий собі дерев’яний ящичок, схожий на мольберт.

Нехай усе буде, як є, — печаль розросталася в грудях, така невимовна печаль, ніби то я брів тим засніженим полем, ніби я був отим зимовим рибалкою і водночас був суботнім чоловіком, який шукає самого себе.

У скверику перед "моїм" будинком ми зупинилися — на ставала мить прощання, і в густій сутіні я бачив лише її білі губи, я прихилився до них своїми і відчув, що вони холодні, як крига, напевно, такі губи були в отієї жінки, що я бачив сьогодні, але Сана була живою, і я відчув на своїх губах її теплі сльози, так плаче дерево, знемагаючи від весняного соку, та раптом вона зайшлася у нестримному риданні, — Сано, Сано, — я обняв її, я взяв її голову у свої долоні і, як пес, злизував сльози з її обличчя, солодкі, мов кленовий сік, сльози. Сана здригалася, її душа намагалась вирватися із цієї тілесної оболонки, бо там, де в одному тілі оселяються жага і чернеча обітниця, починається божевілля.

Це справді було божевілля, бо вона пішла в один бік, а я — у другий, пішов тією стежкою, якою ступав суботній чоловік. Я не бачив його слідів, однак відчував їх своїми ступнями, і мені здавалося, що земля з усіх сил тисне на мої підошви, так ніби не вона мене тримає, а я її.

11

І все-таки мені далеко було до вищої математики: виявляється, я безнадійно відстав од життя, а в деяких питаннях так і не пішов далі таблички множення. Хоч запитай мене, скільки буде, скажімо, дев’ять на вісім, то я — щоб отак відразу — не скажу.

Панічно уникаю будь якої техніки, окрім своєї попелюшки, принципово цураюся всіх отих ксероксів, пейджерів (Сокирко

хотів мені його нав’язати), терпіти не можу мобільних телефонів, і коли бачу на вулиці голомозого чоловіка зі слухавкою біля вуха, то мені здається, що він придурюється. А що вже казати про комп’ютер, коли я навіть друкарської машинки боявся і завжди покладався на самописку. Розумію, що хвалитися тут нема чим, той же мобільний мені пригодився б у тринадцятій квартирі, але я веду мову до того, що яка ж, виявляється, добра штука оцей комп’ютер, особливо якщо він стоїть не в залі розваг, а в органах внутрішніх справ. Вам потрібен Ярчук? Як ви кажете — Саватій?

Ні, ви, мабуть, жартуєте, бо в Києві такого немає. Ярчуки є, але не Саватії. Може, той, про кого ви питаєте, живе не в Києві?

Тоді передзвоніть пізніше. Звертайтеся коли що, ми любимо вашу газету і завжди дамо вичерпну інформацію.

Ну ні, панове, це ви вже загнули, комп’ютер — добра штука, але жоден із них не скаже, де полюбляв рибалити художник Остапчук, з якої річки виловлені оті окуні, що на них жаріють червоні смуги, витиснуті зі шприца. Тому, панове, я знову мушу іти до Чоломбитька в майстерню і, даруйте за тавтологію, бити йому чолом.

Проте Чоломбитько, здається, знав лише дві українські річки — Дніпро і Десну. Він не мав уявлення, де міг рибалити Остапчук, і взагалі дратувався з таких запитань, адже востаннє, коли він бачив Олеся, той казав лише про якусь поїздку, конкретно про риболовлю не йшлося, бо, вибираючись рибалити на лід, — нарешті блиснув знаннями Чоломбитько, — зодягають кожуха і биті валянки.

— Саме так, — сказав я. — І йдуть не на ніч.

— Ночами взимку не рибалять.

— Ти правильно мислиш, — заохотив я Чоломбитька. — Якщо не йдуть кидатися в ополонку.

Він вражено подивився на мене.

— Вибач, Петре, але все підказує, що Остапчук таки справді кудись поїхав. Я до того, щоб ти відчинив його майстерню.

— Це нічого не дасть. Він повернеться.

— Петре, ти сам казав про цикуту.

Чоломбитько вагався.

— Що ти чухаєшся, хай тобі чорт! — підвищив я голос. — Ти сам давно повинен його шукати чи бодай подзвонити в міліцію.

Невже ти думаєш, що чоловік може висидіти півроку над ополонкою?

— Ти не знаєш творчих людей, — огризнувся Чоломбитько. — Може, Олесь взагалі не брав вудки в руки. Може, зимова риболовля для нього — це так, просто враження… стан душі…

Він міг десь заїхати хтозна й куди, — сказав Чоломбитько, але все таки поліз за шафу і дістав ключ.

— Звідки він родом? — спитав я, коли ми спиналися східцями вгору.

— Я ж казав, із дитбудинку.

— Петре, дитбудинки є в Одесі і в Барбадосі.

— Не знаю. Але він східняк, це точно. Мова у нього східна.

Чоломбитько відімкнув майстерню, на мене знов повіяло смутком сухих дерев, вижухлої трави і порожніх пташиних гнізд. І може, через те, що стільки вже передумав про зимового рибалку, — повіяло чимось потойбічним.

Я став оглядати майстерню, так, зверху, вийшов на кухоньку — скрізь охайно прибрано, не було того розгардіяшу чи брудного посуду, що часто бачиш у холостяцьких помешканнях, то більше в майстернях, але це знов таки наштовхувало на думку, що господар десь вибирався на довший час і не хотів залишати безладу.

Чоломбитько, як понятий, сновигав услід за мною, і, коли я відчиняв якісь дверцята чи шухлядку, смикався й морщився, наче його штрикали в одне місце. На жаль, ніде не було ніяких цікавих паперів, бодай листів чи конвертів з адресами, ніяких тобі записок чи ще чогось такого, щоб зачепилося око. Власне, усе це нагадувало, як я вперше оглядав квартиру, де тепер жив, і також не міг натрапити на щось суттєве. Та що може бути в майстерні художника суттєвішим за його роботи? Я став перебирати одну по одній картини, вишикувані рядком, кожне полотно оглядав зі зворотного боку, де часом художники позначають назви, дати, проте Остапчук такої звички не мав, не ставив навіть свого криптоніма в нижньому правому куті картини.

Я знову пішов нишпорити поличками і таки дістав теку, яка давно мені муляла, хоч знав, що зараз Чоломбитько почне стогнати, і він таки застогнав:

— Ради Бога, я тебе прошу…

Але я вже розв’язав теку. Тут були переважно замальовки олівцем, пастельні шкіци, кілька акварелей, проте здавалося, належали вони руці іншого художника. Чоломбитько теж підійшов ближче і став розглядати малюнки. Так, це були не сни, не фантазії, а "класичні" замальовки з натури, хоч, може, й не зовсім вправні. Лісова галявина з козеням… скелястий берег… човен у тихій заводі… Прижовклий по краях папір.

— Зрозуміла річ, — сказав Чоломбитько. — Юнацькі роботи.

— Ти певен, що це його?

— Не мої — це точно. І не Айвазовського, — скептично глянув на мене Чоломбитько. — Але дуже давні. Причому деякі ще доінститутські. Ось ця, наприклад, — показав на козеня. — Здебільшого все це дівається невідомо куди, але щось таки зостається. Це "щось" буває дорожчим за лебедину пісню. Для художника, певна річ.

— Сам малюнок чи те, що намальовано?

— Це речі невід’ємні одна від одної, — повчально сказав Чоломбитько. — Ти глянь! — Він узяв один аркуш, повернув його ближче до вікна. — Чудо!

Тонесеньким, як голка, олівчиком було виснувано, наче павутиною, якусь кам’яницю.

— Замок?

— Дуже давня споруда, — сказав Чоломбитько. — Деталі не виписані, але настрій схоплено блискуче. Цікава робота. І намальовано так, ніби олівець не відривався од аркуша.

Суцільна в’язь.

Між іншим, у цій суцільності лінії вже вгадувалося підсвідоме передчуття шприца.

Це була справді надзвичайно цікава робота, особливо для мене, бо тоді, коли Остапчук її малював, він ще не був генієм, котрого впізнають з одного мазка, і на звороті аркуша вивів (тим же олівчиком) каліграфічним, ще школярським почерком:

"Некричі, 1975 р."

— Некричі… Ти не чув од нього про Некричі?

— Не чув, — упевнено сказав Чоломбитько, ніби він взагалі був глухий, як Бетговен.

Я довго вдивлявся у той малюнок, наче в тонкому снуванні ліній міг прочитати іще бодай слово, чи розгледіти знак або зазирнути в ту споруду всередину. "Ну, що ж ти, хлопчику, не назвав хоча б річку?"

Некричі. Швидше за все це було село, та могла бути й назва якоїсь місцевості — урочища, балки, лісу…

— Ти, кажеш, навчався з ним разом? — спитав я у Чолом битька.

— Не зовсім. Я був на курс молодший. І в мене була графіка, а в нього живопис.

— В якому році ти вступив до інституту?

— Сімдесят сьомого.

— Тоді ти молодець, — похвалив я Чоломбитька. — Це справді його доінститутська робота. А отже, Некричі — край Остапчукового дитинства. Не знаю, чи це село, чи ліс, чи ще щось, але оця загадкова споруда — часточка його дитинства. — І що це дає?

— У найчорнішу годину нас із безодні рятує один малесенький спогад дитинства, кажуть класики і психологи. Якщо він справді поїхав, то я думаю, десь туди, де оці Некричі. Ти кажеш, що риболовля для нього — це стан душі… Подивися на його давні малюнки, тут скрізь річка. Літня річка. Зима для нього настала недавно.

— Андрію, по моєму, ти вже заплутався. Коли Олесь повернеться, я вас познайомлю, і він тобі все розкаже. І про Некричі, і про зимову риболовлю. А тепер — давай замкнемо майстерню.

Я швидко збіг східцями вниз, але не втік від згадки про ту таємничу жінку. Заплутався, що зробиш. Така, бач, тисячолітня загадка: був чоловік — і нема. Та я мушу її розгадати a tout prix[14], як сказав би мій сусіда мурин, якщо навіть доведеться перевору шити всі імена і числа, через які Піфагор зазирав у потойбіччя. І хіба можна не вірити оцим знакам, якщо навіть зараз я, Андрій Крайній, знов чимчикую Андріївським узвозом угору (рух автомобілів тут заборонено) і зупиняюся біля Андріївської церкви, даруйте, панове, за потрійну тавтологію.

Числа, імена, числа… Я непогано знаю арифметику, але тут не обійтися без комп’ютера. Йому легше, йому не тисне на ступні всенька земля, я мимоволі ловлю себе на думці, що французький вислів "нога на землі" — pied a terre означає випадкове, тим часове житло. Чому я зациклився на цій французькій, не інакше як тут теж якийсь натяк чи знак, може, відповідь треба шукати в Дебароля чи Сен Мартена, який число два вважав лихим і фатальним, а в трійці вбачав порятунок. Двійку у мене вмістив суботній чоловік — це поки що Саватій Ярчук і Остапчук Олесь.

Трійка ж переслідує від першого дня — будинок номер три, третій поверх, у числі тринадцять також трійка… Однак це число не дає мені рівноваги, можливо, воно тільки підказує чи віщує.

Може, в суботньому чоловікові, окрім Саватія та Остапчука, треба шукати когось третього? Як ви гадаєте, mon cher Сен Мартен, mon cher Дебароль і ви, абате Агріпо,
бо, наприклад, Василь Іванович на прізвисько Чапаєв вважає, що я вже повинен шукати самого себе, і регоче мені в обличчя, як сатана.

Числа, числа… Ви все знаєте, скажіть мені, у які б світи проник Піфагор, якби в нього був комп’ютер? Він, цей маленький ящичок, таки прийшов від лукавого, бо коли я приїхав у редакцію і передзвонив у прес службу управління внутрішніх справ, то почув веселий голос:

— З тебе пляшка! Знайшовся твій Савелій.

— Та не Савелій, — Саватій!

— Еге ж, Саватій. Дурний піп його хрестив. Ярчук Саватій Данилович… Угадай, де він живе?

— У Парижі, — я ще був під аурою французьких містиків.

— Еге, в Парижі. У ср…ці!

— А може, в діжці?

— Оце вже ближче до правди. Як колись казали, в селищі міського типу. Маєш ручку? Записуй.

12

У п’ятницю, рано ранесенько, симпатичний молодий чоловік знову підкотив на розкішній "Ладі" до бензостанції на Осокорках, але цього разу без окулярів, бо ще тільки розвиднялося; він так рано прокинувся, що прийшов до осідку партії, коли спали партійні боси, і насилу розбудив чергову бабу Надю, а баба Надя позіхала на весь рот: куди це ви так рано, пане Андрію? — а він уже мчав Києвом о тій золотій порі, коли тобі жовто підморгують світлофори на вільній дорозі, бо всі люди ще під землею, у метро ще всі люди, а партійні і всякі боси ще сплять, давай, уперед, allons, enfants de la partie![15] — і машина вже летіла високо над землею, тобто високо над водою летіла машина, адже вона переїжджала міст Патона, переїжджала Дніпро, улюблену річку зимових рибалок, яка вже звільнилася від льоду і тепер вагітніла весняною повінню.

Отож молодий чоловік хвацько так підкотив до бензостанції, та цього разу він вийшов з машини, бо, крім усього, ще поміняв мастило в моторі, після зимової сплячки його попелюшка просила свіжого мастила, адже дорога була, як кажуть цигани, да-ле-е-е-ка — до Черкас і ще далі.

Власне заради своєї головної мети я міг би не заїжджати в Черкаси, міг би помчати в те селище міського типу ближчою дорогою — через Обухів, Богуслав і далі за картою, однак спрацювала давня звичка поєднувати приємне з корисним, тобто підтасовувати під приватну поїздку службове відрядження, і я дуже швидко знайшов такий привід. Коли дізнався адресу Саватія Ярчука, то переглянув свіжі зведення з областей і натрапив на таку штуку, яка заінтриґувала б не тільки Сокирка та наших вимогливих читачів, але й неписьменного канібала: у Черкасах двоє бродяг з'їли людину. Мій дорогий Сокирко так зрадів, що злопали ту людину, — не міг прийти до тями від щастя і навіть запропонував службового "Форда", щоб я негайно дув на Черкаси, проте я від "Форда" відмовився, а конверт і талони на бензин таки взяв у бухгалтерії — для того ж і замислювалася ця пісенька.

Ось чому я поїхав до селища міського типу не ближчою дорогою, а з Осокорків узяв на Бориспіль, а там біля церкви повернув праворуч на Черкаську трасу — у бік Переяслава, Золотоноші, від якої вже палицею кинути до великого міста сільського типу, де їдять людей і дарують приголомшливі заголовки на першу шпальту найжовтішої столичної газети.

Втім, мене дужче за людожерів хвилював Саватій Ярчук, і я багато віддав би, аби поруч сидів мій дорогий, мій незамінний доктор Ватсон у спідниці, тобто в манюсіньких, як пелюсточка, трусиках. Мені легше думається на містичні теми, коли поруч сидить такий витончений окультист і знавець кабалістики (чому такі схожі ці слова — кабалістика і канібалізм), як Сана, чиї гострі пальчики миттєво всотують астральне світло, а душа жадібно вбирає ті дрібні часточки, що літають довкола чоловіка, який їй подобається, ті часточки проникають їй у самісіньке серце, де народжують нестримну жагу. Шал. Отож я перепрошую, мій дорогий докторе Ватсоне, облишмо ці глибокодумні розмови про канібалів і кабалістів, киньмо навіть

свою гризоту щодо зимових рибалок та суботніх людей, забудьмо все бодай на хвилину, й ось там, де за останнім селом перед Черкасами, за Софіївкою, почнеться розкішний ліс, пропахлий пролісками і терпкою знемогою дерев, там я вчиню свій найбільший злочин у житті і зароблю щонайменше п’ятнадцять років ув’язнення, бо я вас, дорога моя Сано, зґвалтую. Спершу я візьму вашу маківку голівку у свої долоні, злижу, як пес, із вашого обличчя всі сльози і розмазану туш, злижу білу помаду із ваших білих вуст, зірву з вас до нитки всі шати, пропахлі гіркаво солодкими французькими "Climat"..., а потім, затиснувши в кулаку, як речовий доказ, білу пелюстку, поїду і здамся в міліцію, адже це по дорозі, адже ми туди якраз і їдемо, мій коханий докторе Ватсоне.

Це просто ваше щастя, що ви зараз не сидите зі мною в машині, а то б на першій шпальті моєї газети замість людожерів з’явився б не менш приголомшливий заголовок: "Завідувач відділу убивств ґвалтує жінку у причеркаському лісі і сам здається до рук правосуддя". І нижче трохи меншими літерами: "Капітулянським білим прапором йому слугували жіночі...", ну і так далі.

Але ж вас немає, дорога моя Сано, ви сидите зараз удома і — за скільки: за п’ятдесят, сто, двісті тисяч? — пильнуєте свою чернечу обітницю ("Завідувач відділу убивств у причеркаському лісі ґвалтує черницю мільйонерку" — Господи, який клас!), вас немає, моя дорога, моя невблаганна, моя недоторканна Сано, хоча в цивілізованих конституціях записано, що тільки приватна власність є священною і недоторканною, і я помираю від розпуки, що ви — недоторканна — теж стали чиєюсь приватною власністю. Цього я вам не скажу у вічі, бо теж дав обітницю — обітницю не ворушити минулого, та й немає вас поруч, Сано, хоча решта все є — є всі передумови для злочину: розкішний причеркаський ліс, що дуріє від липких соків і зманює подорожніх у своє гріховне лоно, є божевільний шал

сатира, якого не стримати жодному кримінальному кодексові, а ген там, за лісом, — знову Дніпро (це я двічі сьогодні мушу його перетнути, ось так пролягла ця дорога, на якій Дніпро позначив фатальну "двійку", сказав би абат Агріпа) і довжелезний міст через Дніпро, який тут уже стає не рікою, а морем — морем, що по весні поглинає усі таємниці зимових рибалок.

Я переїхав цей міст повільно, він довжелезний, та дуже вузюсінький, бо тримає на собі ще й залізницю, і тому вузенький такий та тісний, як дорога у Святому Письмі, що веде до життя, а широка дорога веде до загибелі, каже Святе Письмо, і це таки правда, бо коли я з'їхав із мосту й щосили натиснув на газ, то першим, хто мене стрів у Черкасах, був міліціонер (як же це я забув, що при в'їзді до кожного міста стоїть пост ДАІ?), він махнув мені смугастою, як окунь, паличкою, я вдарив по гальмах, і бідна попелюшка завищала, наче її ґвалтували, та все таки зупинилася далі міліціонера.

Він поплескував паличкою себе по стегні і незворушно чекав, поки я підбіжу до нього, та я теж був незворушним, сидів у машині, як справжній європеєць Іван Маловічко, і чекав, поки той підійде до мене, нехай сам підходить, адже він живе з наших податків, хоч моя бухгалтерія чхати хотіла на ті податки. Ну ось, він не витримав першим і рушив до машини, кинув руку під козирок:

"Інспектор державної автоінспекції лейтенант Халявський… ви порушили… там стоїть знак "40 км"… але я не дав йому доказати і махнув перед носом вишневими палітурками: "Майор Крайній, відділ убивств… Я, власне, до вас. Тобто в обласне управління внутрішніх справ. Як мені краще проїхати?"

Він був дуже кмітливий, цей пан Халявський, бо все схопив на льоту — момент! — і вже за хвилю, перевищуючи швидкість, переді мною мчала жовто синя машина з державним гербом на

дверцятах, дякувати, що хоч сирену не вмикав, бо я страшенно не люблю сирен, вони мені, як і на швидких допомогах та пожеж них машинах, також віщують біду. Ми переїхали ту частину міста, що належала до сільського типу, потім опинилися таки в багатоповерховому центрі, де й годиться розміщуватися обласним управлінням силових структур. О десятій ранку, як кажуть військові люди, я вже був на місці, і якщо ті двоє ще не поїли один одного, то міг приступити до діла, як кажуть міліціонери.

Ні, я не клюнув на фальшивку, інформація виявилася достовірною: двоє бездомних бродяг, він та вона, проживали десь у покинутому, напівзруйнованому будинку на вулиці Ільїна і заманили туди якогось чоловіка (особа не встановлена), потім задушили його панчохою, що належала тій таки бездомній жінці, а далі варили його і їли.

— Вони в психіатричці?

Я розмовляв, звичайно, не з генералом, не з начальником управління, а з дільничним міліціонером, який і виявив факт канібалізму. Це він, оглядаючи розвалений будинок (помітив легенький димок), натрапив на відрізану людську голову, яка, за свідченням затриманих, "не съедобная".

— Ні, чому ж у психіатричці? — здивувався дільничний. — У камерах попереднього ув’язнення. Морока з такими людьми. Усе ясно, як день, а поки оформиш справу, роки минають.

— Чому роки?

— Бо невідомо ж, кого вони з’їли… кого вони вбили, — поправив себе дільничний. — Та й самі вони — хто?

— Але з вигляду… вони нормальні?

— А які ж? Може, щось і є, але без іклів, без отих всяких… що в кіно показують. Та ви й самі можете на них подивитися, вам, мабуть, дозволять, якщо маєте таку охоту.

Ні, у мене не було такого бажання. Але якщо Сокирко дізнається, що я мав можливість побачити канібалів і цим не скористався, то або вижене мене з роботи, або, в кращому разі, знов пошле у Черкаси.

Проте людоїди розчарували мене. Як і більшість убивць, вони були зовні спокійні і поводилися так, ніби їх затримали за розбиті вітрини. Хоча й були небалакучі.

Трохи ожила жінка, коли почула, що я не слідчий, а з редакції.

— А у вас нет газетки почитать? — спитала вона. — Я очень люблю читать газетки. Про всякое такое.

Ні, газетки у мене не було.

— Як ви це зробили? — спитав я.

— Кушать хотелось. Мы не помнили, какое на вкус мясо. Нам от голода вишибло мозги.

Потім вона подивилася на мене з абсолютно людською тугою:

— А ви моего уже видели?

— Бачив, — сказав я.

— Как он там, мой зайчик. Если бы вы еще смогли его увидеть…

Скажите, что лисичка передает ему привет. Он поймет.

— Добре, — сказав я, хоч більше не збирався до її "зайчика".

Той, між іншим, ні словом не обмовився про голод.

— Найшло, — зітхав він. — Буває, находить. Що тепер казати?

Потім я поїхав на вулицю Паскаля — і тут Франція, і тут людина, яка все життя займалася теорією чисел, а в "Листах до провінціала" проклинала казуїстику. Та мене зараз цікавили висновки медекспертизи стосовно двох людей, які з’їли третього.

Неприродно білолиций чоловік, вислухавши мене, розтяг тонкі губи в усмішці.

— О, то ви їх уже бачили? Солодка парочка, правда ж?

Я не міг зрозуміти, чому він радіє. Мабуть, я ненормальний, і зараз цей білолиций чоловік поставить точний діагноз, підтвердивши підозру Сокирка, який теж радів, що в Черкасах з’явилися людоїди. Діагноз дуже простий: хронічний сентименталізм із нервовою недостатністю плюс некрофільство, нарцисизм і взагалі статева аберація[16].

— Мене цікавить одне, — сказав я. — Чи є в цих людей патологічні відхилення у психіці? Зрештою, це дуже важлива деталь, на яку я просто зобов’язаний вказати у публікації.

— Відхилення є у всіх нас, — так само посміхався він. — Та якщо ви маєте на увазі яскраво виражену патологію, то ні, немає.

Це нормальні люди.

Куди вже нормальніші, подумав я, і білолиций, розуміючи певний алогізм свого твердження, пояснив:

— Вони обоє мислять цілком тверезо і, не змовляючись, обоє розділяють вину абсолютно порівну. Між цією парочкою існує така прив’язаність, така симпатія, якої я побажав би усім подружнім парам. Коли ми окремо запитували їх, кому, власне, спала думка убити і з’їсти чоловіка, то й він, і вона відповіли, що це було їхнє спільне рішення, ніхто першим такої ідеї не подавав.

Коли ми запитали, хто ж таки затягував зашморг на шиї жертви, обоє відповіли, що тягли панчоху разом: він в один кінець, а вона в другий. Ви мене розумієте? Дай Боже, такої одностайності…

Я розумів. Можливо, не все, та цього було цілком достатньо для матеріалу на першу шпальту. Тепер можна із чистим сумлінням зайнятися приватною справою.

Від вулиці Паскаля було дуже зручно виїхати на протилежний кінець міста — протилежний до того, де так урочисто зустрів мене лейтенант міліції пан Халявський. Моя дорога пролягала далі, якраз через цю околицю, на якій також

переважав приватний сектор. Перед поворотом на головну трасу я краєчком ока помітив на наріжному будинку напис "Вулиця Ільїна" і подумав, що треба було заглянути ще й до того будинку, де з’їли людину. Проте не хотілося знов за те зачіпатися, я мимоволі додав швидкості.

Після КаПе дорога розгалужувалася на Умань та Дніпропетровськ, я подумав, що через півтори дві години подзвоню у двері Саватія Ярчука, і тричі сплюнув через ліве плече.

13

Тричі — це добре. Трійка, — запевняє Сен Мартен, — це вихід з антагоністичної двійки, який веде до рівноваги, а отже, й до успіху. Жаль тільки, що сьогодні п’ятниця, до суботнього чоло віка годилося б їхати завтра, в суботу, та я ж не міг брати відрядження на вихідний день, — цією думкою я накаркав собі, хоч дізнаюся про це трохи пізніше, однак, не забігатиму наперед, а тільки скажу, що ніяке вороння не накаркає так людині, як вона сама собі може наврочити.

Тоді ж, дорогою, проїжджаючи Смілу і Шполу, проїжджаючи всі оті наші зворушливі містечка сільського типу, що гніздяться на берегах милих і сонних річечок під дивними назвами Тясмин, Шполка, чи, скажімо, Гірський і Гнилий Тікич (хоч один із них ніколи не бачив гір, а другий ніколи не був гнилим), які зливаються воєдино в третю річку — Синюху: ось де найзриміше із двійки випливає трійка, я вже шизію через ці числа, я заказуватиму п’ятому і десятому, щоб, боронь Боже, ніколи не зациклювалися на числах, цих найпотаємніших знаках Неба, які справді можуть вказати дорогу у потойбіччя, дорогу до божевілля, як це зробили вони з абатом Агріпою, — та зараз я мчав до Саватія Ярчука, котрого мав ось ось побачити, і дорогою, проїжджаючи оті зворушливі містечка, мабуть, уже

втисячне, відколи це сталося, намагався згадати людину, що дала мені ключ. Ліхтар, обснований білими мухами, простягнута долоня, на яку теж падають сніжинки, і так, ніби за стіною снігопаду, — він, середнього зросту, худий, русявий (та який русявий, чоловіче, адже він був не простоволосий, у шапці був, і сніг пролітав легенький, отак навскоси, безгучно, ти навіть шелест його придумав, а "русявого" запозичив від Чоломбитька, бо тобі найзручніше лягає у схему Остапчук, ти певен, що це саме він дав тобі ключ і почав танцювати біля Чоломбитька, хоч той до пуття не може навіть описати чоловіка, він просто дальтонік, цей Чоломбитько, тому й обрав не живопис, а графіку, — шизів я), та хай — якщо я побачу його, то впізнаю запевне, можливо, це буде через якихось півгодини, а якщо ні, то принаймні наближуся до розгадки примхливого випадку, що впав на мою голову разом з отим грудневим снігом. І раптом я завагався. Знов узяли безглузді та по житейському практичні сумніви: куди ти лізеш, чоловіче, тобі дали хату пожити, а може, й доглянути за нею певний час, тобі довірилися так щиро і безпосередньо, може, людина мала не тільки "тривале відрядження", а й свої щонайінтимніші плани, а ти падаєш їй на хвіст, стромляєш носа в її приватне життя, нишпориш по шухлядах, у незрівнянному пензлеві маляра бачиш шприц наркомана, навіть ту жінку, що приходила до нього, ти, психопат некрофіл, готовий присвоїти, а тепер ось їдеш до господаря квартири, щоб підступно, по зрадницькому, нашептати на такого сякого квартиранта, котрий дає ключ невідомо кому, і невідомо чим це може закінчитися. Пробач мені, суботній чоловіче, я спробую зробити це делікатно, щоб не продати тебе, але я більше не можу, зрозумій же і ти мене, я шизію — немає людини, і вже через край вихлюпує чисто українська печаль: був чоловік — і нема.

Вихопившись на узвишшя, я побачив удалині містечко чи хай собі буде, якщо комусь так подобається, селище міського типу, — до нього навпрямки було кілометрів зо два, а крученою

дорогою — трохи далі, і, скотившись із пагорба в низовину, переїжджаючи міст через Тікич, я помітив ліворуч дивовижну споруду. Стояла вона над скелястим берегом і сама була, як та скеля, тільки горішні округлі віконця вказували на те, що кам’яна тверджа мала не лише природне, а й рукотворне походження. Істотний недолік колісного подорожнього полягає в тому, що саме там, де йому треба на все гарненько роздивитися, як от, скажімо, на річку та її береги, — саме там — на мостах — заборонено зупинятися і не з руки головою крутити, щоб не шубовснути з мосту та в воду.

Отож я не дозволив собі таку розкіш, щоб роздивитися на ту дивовижу, можливо, справді давню захисну тверджу, споруджену ще черкасами[17]. Не хотів зупинятися, бо вже хилилося до вечора, і невідомо було, що там чекає мене попереду. Однак за мить я побачив стрілку, що показувала ліворуч, і цілком сучасну, цілком європейську назву — мотель "Млин". Шляховий знак на синьому тлі з ножиком і виделочкою нагадав, що я від самісінького ранку ще не мав ріски в роті, та їсти зовсім не хотілося і, мабуть, ще довго не захочеться після мого службового візиту до людоїдів.

Отож я знову натиснув на газ і незабаром побачив праворуч ріденько розкидані хати-будиночки, проте це ще було не містечко, а тільки невеличкий висілок, що відірвався од нього в поле, такий незначний, що не мав навіть шляхового позначення назви — бодай на синьому тлі, без обмеження швидкості. Втім, про швидкість уже не було й мови, сталось таке, що я похолов і вдарив по гальмах.

З-під капота валував дим, моя нещасна попелюшка от-от мала перетворитися на попіл, і тільки вискочивши з машини та піднявши капот, щоб зірвати з акумулятора клему, я збагнув, що то не дим — то парував тосол, який закипів у радіаторі і, булькаючи, виривався з допоміжного пластмасового

резервуару. Ось тут і далася взнаки моя зневага до техніки, бо тоді я ще й уявлення не мав, чого може закипіти тосол, і не здогадувався, що в моєї попелюшки є така груба штука, як храповик. Якби ж був дотяг до містечка, ще якийсь кілометр, бідкався я, позираючи на дорогу, чи не їде хтось із путніших водіїв, і плекаючи надію, що зламалась якась абищиця, й ось тоді замість цих першокласних водіїв-асів доля послала мені унікального дідка, котрий саме чимчикував із містечка з надкушеною хлібиною під пахвою, чимчикував, як виявилося, он до тієї хатки, але помітив, що "чоловік поламався, то дай, думаю, розвідаю, що там таке". Це був справді рідкісний дідок, який знав геть чисто все на світі, усе вмів і за все брався, тільки, на жаль, не все виходило в нього, можна сказати, ні чорта не виходило, але ж як він, бідака, старався, як він хотів усім прислужитися, помогти, підставити плече, і, підійшовши до машини, теж став заглядати в мотор, тяжко зітхати: "Поламалося, це я вам точно кажу", — примовляв дідок, але що поламалося, не казав, зате поперед мене вискочив на дорогу і рішуче зупинив першу— ліпшу машину: поглянь, пане-брате (він так і сказав: пане-брате), що тут скоїлося, бо я вже недобачаю, і хоч пан-брат був ще зовсім зелений, миттю сказав, що це, дідику, не термостат, це полетів храповик, ота гайка, що тримає шків метелика-охолоджувача, видно, відкрутилася і згубилася десь по дорозі.

А чи нема в тебе, пане-брате, такої запасної гайки, аби ти виручив чоловіка, — спитав дідок, — проте хлопчина тільки засміявся, ні, дідику, таких гайок я не вожу, бо таке дуже рідко буває, це я вперше чую, щоб храповик відкрутився, не знаю, чи вони й у магазині є, але дідок не падав духом: а покажи-но мені, пане-брате, який він із себе, той храповик, — сказав він, трохи соромлячись, що призабув, яка ж ота гайка, і коли хлопчина показав на своїй машині — ось же вона, ручна корба в неї вставляється, дідок зрадів і сказав, що така в нього точно має бути, цих гайок у нього вагон. Він чемно подякував

хлопчині, а мене повів до своєї хати шукати ту гайку. Я теж запалився надією, побачивши на подвір’ї дідка старого горбатого "Запорожця", отже, маю справу таки з автомобілістом, хоча дідок сказав, що цьому "Запорожцеві" давно жаба цицьки дала, уже, пане-брате, його лишилося перекинути догори дном, щоб кури воду пили, але запчастин у мене більше, як у "Сільгосптехніці", і він завів мене у повіточку, захаращену металобрухтом, де ми потемки рилися в гайках, ґвинтиках і шайбочках доти, аж поки вже й забули, "який він із себе, той храповик".

— Що ж, пане-брате, — сказав дідок, не знаючи де подіти очі від сорому, — давайте знакомицця, бо вам прийдецця ночувати у мене. Сьогодні п’ятниця, і ми вже не вспіємо з вами ні по лавках, ні в "Сільгосптехніку". Мене величають Григорієм Івановичем, прошу не плутати з Котовським, Петровським…

Я був у розпачі. Мене їла така досада, що спершу навіть не зміг по-справжньому оцінити цього унікального, цього навдивовижу рідкісного дідка, який знав усе на світі, усе вмів і за все брався. Це треба було бачити, як він, бідака, впирався руками й ногами, коли ми закочували машину на його подвір’я, як шляхетно запрошував до своєї господи, де ось уже сім годочків жив сам і звідки навіть миші порозбігалися, бо не було за що зачепитися зубом, і як стелив мені постіль, любовно підбиваючи подушечку, і як бідкався, що не має "людиновгодного частування для високого гостя". Він дуже втішився, коли я збрехав, що добре пообідав у Смілі (я змовчав про людоїдів), і похвалився, що теж колись був у Смілі, і в Миколаєві був, і в Києві, бо він, бач, скрізь побував на сім світі і всього надивився.

— А ви знаєте, пане-брате Андрію, скільки страв можна зготувати з одного хліба? Ні? А я читав у газеті. Сотню! Але

скажіть мені, пане-брате, навіщо переводити хліб на страви, якщо він і так найдобріший?

Та найдужче вразило те, як Григорій Іванович присів у мене в ногах (це вже коли я вмостився в "розпушену" ним постіль), присів із якоюсь старою, потріпаною книжечкою і раптом сказав:

— А давайте-но, пане-брате Андрію, я вам трошки почитаю перед сном. — І сором’язливо додав: — Я, знаєте, люблю почитати уголос. І я слухав той його голос, як слухають шум дощу, і думав, що це допоможе мені заснути. Я не розумів жодної фрази із того, що читав мені цей кумедний дідок, але я вірив, що він усе знає на цьому світі. Знає, може, найбільше за всіх людей, адже жоден мудрець іще не додумався частувати "високого гостя" читанням книжок.

А я, невдячний гість, заклопотаний сам собою, був такий неуважний, що якби Григорій Іванович не сказав, як його вели чати, то, либонь, забув би спитати й про це. Він би так і лишився в моїй пам’яті кумедним дідком зі своїм шляхетним "пані братом", і через місяць другий я не зміг би згадати його обличчя, як не можу тепер згадати суботнього чоловіка. І задля свого виправдання захотілося запитати у нього про щось таке просте і природне, як ота надкушена сіра хлібина, що лежала на припорошеному столі.

Я спитав:

— Григорію Івановичу, а як називається оце ваше сільце?

— Та воно, пане брате Андрію, і не сільце навіть, а так собі — хутір. Немає його на картах, бо належить воно немов до містечка.

А назву свою таки має, звісно. Некричі воно називається.

— Як ви сказали?

— Некричі. Хтось, видно, колись тут не кричав, коли треба було, от і пішло відтоді.

Якби ж ви знали, пане брате Григорію, яким криком ця назва озвалася в мені: "Некричі. 1975 р."

Я вхопив тебе, вутла аріаднина ниточко, усе тепер в’яжеться, усе нанизується на тебе, як цілісне намисто, яке хтось розірвав, а я мушу збирати докупи. Я колінкую у злежаній, пожухлій траві, що переплелася, як на картині Олеся Остапчука, і визбирую його: ще, ще.

— А чи є тут у вас, чи, може, був дитбудинок або інтернат? — Є, пане брате Андрію. Тільки не тут, а в містечку. Був і є.

Я відчуваю, що вже і цього мені задосить, аби не заснути, я прикушую собі язик, щоб не мовити зайвого, однак уже не можу стриматися.

— А ви чули про такого чоловіка — Саватія Ярчука?

— Чув, чого ж не чув. Тіки Саватій — то, видно, за святцями, а так він Сава Данилович. А ви, пане брате Андрію, може, до нього їхали?

— Ні, це я так… чув дзвін…

— Бо якщо ви до нього, — делікатно сказав Григорій Іванович, — то ви вже приїхали.

Я витріщив очі: ще не вистачало, щоб Саватієм виявився ось цей дідок. За святцями, звичайно.

Проте він хитренько всміхнувся і пояснив:

— Цей витівник теперички не в кватирі живе, а в млині.

— Де?

— У млині. Ото як річку переїхали, то зразу за мостом тре було взяти вліво. Там і стрілочка намальована, і переночувати можна. Тіки за гроші. Ви, пане брате Андрію, не уявляєте, яку приємність мені принесли, що оце не поцуралися моєї хати, — перейшов на інше Григорій Іванович, і я, щоб потамувати свою цікавість, щиро його попросив:

— Якщо ваша ласка, Григорію Івановичу, то почитайте мені ще трохи.

— О, звісно! — зрадів він, розгорнув пошарпану книжечку на тій сторінці, де заклав пальця, й заходився читати.

14

Окрім того, що Григорій Іванович знав усіх і все на світі, його, виявляється, теж добре знали в містечку, бо я ще спав, коли він під конвоєм привів із "Сільгосптехніки" якогось ще з учорашнього дня п’яного чоловічка, і той за "Івана Степановича" не лише приніс храповика, а й поставив його куди треба. Мені шкода було, що я не побачу свого омріяного селища міського типу, до якого так поспішав, та ще більший жаль пробирав від прощання з Григорієм Івановичем: "Ви не уявляєте, пане брате Андрію, яку приємність принесли в мою хату", — притримував він за дверцята попелюшку, яка

вуркотіла рівно і задоволено. Я пообіцяв принагідно його провідати і справді був не від того, щоб ще раз заглянути до дідка, бо, на свій сором, навіть ніякого гостинця не мав для старого, але якби ж то знаття, що там небо готує далі, вчора он теж собі думав, що вже на порозі в Саватія Ярчука, потім накаркав із п’ятницею, ХТОСЬ узяв переставив дні і числа, щоб я таки їхав до суботнього чоловіка в суботу.

КОМУСЬ так було потрібно, і я певен, що не храповикові.

Отож я рушив не до містечка, а знову помчав до мосту, перед ним повернув праворуч й відразу опинився перед тією кам’яною тверджею, перед отим дивовижним палацом, що наче виріс у небо зі скелястого берега і поблажливо дивився на мене згори круглястими очима віконцями. Перед цитаделлю на майданчику вже стояв чийсь білий фургон (мотель же!), я припаркував до нього свою удвічі нижчу попелюшку, потім неквапом, поважно вийшов із неї і від захвату знов утратив таку вкрай потрібну симпатичному чоловікові поважність, і, наче якась шантрапа, при свиснув, видихнувши сакраментальне "йо ма йо!" А що я, хай би і тричі симпатичний чоловік, міг ще сказати, якщо переді мною була така краса. Я не бачив таких мотелів ні в Цюріху, ні в Брюсселі, я не стрічав нічого подібного на Гаваях і навіть під Києвом, — перший поверх, вимурований усуціль із граніту, був, як у тій загадці про гарбуза, без вікон, без дверей, хоча мав, щоправда, гаражну браму; другий поверх був невідомо з чого, бо його облицьовувала важка полив’яна кераміка; вікно на півстіни, різьблені двері — саме до цих дверей вели майже з-під мого носа литі бетонні сходи, але до них я ще не дійшов, я ще дивився на третій поверх з вишневої цегли, і той поверх дивився на мене круглястими вікнами поблажливо, як на мураху.

Другий і третій поверхи були, як то кажуть, новішого покоління, а от перший, що тримав їх обох на собі, вочевидь мав

давнішу історію, хоча, як неабиякий знавець арифметики, я швидко збагнув, що це не тверджа-фортеця черкасів, а залишки водяного млина, на що, власне, вказувала і сама назва цього розкішного закладу, і близькість річки, і кам’яне громаддя — рештки давньої греблі.

Якщо ж перебирати моє намисто, як перебирають чотки деякі мудреці, то неважко прикинути, що напис "Некричі, 1975 р." і зображення на тому малюнку тісно лягають поруч з оцим першим поверхом, але в той час, коли він був ще не мотелем, а водяним, хоча вже й не діючим, млином, і юнак бачив у його стінах химерне плетиво таємниць та тіней, які, можливо, помандрували з ним і в доросле життя. Сюди ж лягає і ще одна намистина — інтернат, що був у найближчому містечку, звідки хлопець бігав до своєї камінної таїни, яка в майбутньому стане промінчиком у плетиві його сумних думок.

Різкий порив вітру сипнув у мене жменею піску, нагадавши, що не личить симпатичному чоловікові так довго стояти з роззявленим ротом перед європейським мотелем, і симпатичний чоловік повагом, неквапом піднявся зовнішніми східцями на другий поверх, ступив через терасу, прочинив важкі різьблені двері і зайшов до невеличкого бару. Цей маленький затишний бар на три столики був зовсім порожній, навіть за шинквасом не було ані лялечки, тільки яскраві пляшки заклично дивилися на водія-аматора — заклично й презирливо, бо водій-аматор був за кермом і взагалі не бавився цим зіллям уранці. Він недбало, розкуто сів на високий кругленький стільчик біля шинквасу, він кашлянув, даючи знати про себе, і даремно дозволив собі розслабитися, бо коли з кухонних дверей вийшла жінка, водій-аматор ледь не гепнувся зі стільця, він, цей водій-невдаха, трохи-трохи не знепритомнів, бо зайшов до провінційного, хай і такого вишуканого, але ж до провінційного українського бару, і раптом побачив за шинквасом… мулатку! — можливо, найвродливішу мулатку у

світі, бо водій-невдаха не бачив таких красунь ні в Ріо-де-Жанейро, ні в Мехіко, ні на Багамах, ба, навіть на тих безлюдних островах, де він також ніколи не був. Звідкіля ж ти тут узялося, таке диво, подумав наш симпатичний водій-невдаха, який сіє храповиками на крутих дорогах, хто ж тебе зробив отак a merveille[18], — подумав він французькою, бо не міг не згадати свого сусіда-мурина, та зрештою трохи отямився, узяв себе в руки і замість "bonjour!" сказав спокійно і чемно:

— Доброго ранку, пані.

— Доброго ранку, — відповіло мені українською мовою це шоколадне диво, і я, тамуючи ще незрозумілу тривогу, подумав із непідробним оптимізмом: "Ти не один. Нас п’ятдесят два мільйони".

До шоколадного обличчя українська мама дала цій жінці не качиного, а нормального носика, дала разом із татком горіхово-карі очі — вогкі, як вільхові береги, і такі повні, такі налиті й відкриті назовні губи, що якби моя воля, то я, не вагаючись, помстився б Сані за її чернечу обітницю.

— Щось будете замовляти? — спитала вона, не переймаючись моєю цікавістю: давно вже звикла до цього.

— Я, серденько, вже цілу добу нічого не їв, — сказав я по-приятельському, наче розмовляв із Катрусею. — У вас є щось попоїсти? Окрім шоколоду "Корона", звичайно, — якийсь дурний натяк прозвучав у моїх словах, і я притримав за зубами продовження про райську насолоду.

— Якщо ви не поспішаєте, то я можу приготувати вам щось із рибних страв, — сказала вона.

— Наприклад?

— Наприклад, підсмажити судака. Або зварити юшку з окунів.

Ви що дужче любите? — І то, й то хижаки, — сказав я.

— Тим-то вони й смачні, — всміхнулася вона, показавши чималенькі, але гарні зуби.

— Тоді підсмажте, будь ласка, судака. — І є ще раки. Вам зварити раки?

— Ні, — сказав я. — Не п’ю вранці пива. А то б залюбки.

— То, може, чай, каву?

— Чай, — сказав я.

Вона щезла за тими дверима, що вели на кухню, а я сів за стіл і подивився на широчезне вікно, за яким відкривався сосновий краєвид. Вікно виходило, на жаль, не до річки, але й сосни були чудові — такі високі золотокорі дерева, з яких можна робити щогли, дивно було, що вони так наблизилися до води, витіснивши традиційні верби і вільху. Сосни любили пісок, а його тут було доволі, я бачив, як тим путівцем, що вів од траси до мотелю "Млин", пробіг піщаний вихор, і завважив, що й сосни коливаються од вітру не збоку вбік, а якось немов по колу, ніби й ними хитали не повіви вітру, а крутили вихори. Дерева протяжно скрипіли, їхній стогін долинав і сюди, до бару, я подумав, що вітер зірвався недавно, бо навіть там, на узвишші, можна сказати, на белебні, де тулилися Некричі, вранці було тихо і затишно.

Тепер же зірвався просто крутіж, здавалося, він силкується повихилитувати дерева із нетривкого піщаного ґрунту.

Коли мулатка принесла мені судака, — золотисті рум’яні шматочки ще пострілювали гарячими крапельками олії, — я показав очима за вікно:

— А вітер який зірвався.

— Тут завжди вітри, — сказала вона. — Навіть якщо ніде не шелесне, тут отаке робиться.

Що ж, буває. Так, видно, пролягла ця річкова улоговина, що утворюються протяги з усіх боків. — І все одно тут чудово, — сказав я.

— Так, непогано.

— А хто власник цього райського куточка?

— Власник? — здивувалась вона. — Ми з чоловіком. І пішла за шинквас, увімкнула музику, наче хотіла приглушити завивання вітру і стогін сосон. Елла Фіцджеральд підвивала не менш меланхолійно за той вітер, однак голос чорношкірої співачки, видно, все-таки був ріднішим для хазяйки цього симпатичного бару. Мабуть, той голос линув до неї ще з більшої далини, аніж вітер, і навіював та пробуджував те, що ми називаємо голосом крові.

"Цей витівник", — пригадалося, як казав Григорій Іванович про Ярчука, і тільки тепер я зрозумів, що він мав на увазі. Витівник — це навіть м’яко сказано про чоловіка, який із занедбаного водяного млина робить казку, одружується з такою кралею, купує квартиру в Києві і позичає від неї ключ

першому-ліпшому зустрічному. Але ж де він тепер, цей філантроп, цей власник такої цінної нерухомості і не менш дорогої рухомості, — пас я очима його дружину і не знав, з якого боку підійти до цього питання, як кажуть грамотні люди. Моїх знань з арифметики тут явно бракувало. Ось я вже дожовую цього, правду сказати, смачного судака, ось уже досьорбую чай (я пив його повільніше, ніж Іван Маловічко горілку), ну, ще викурю сигарету, а далі що?

— Вам тут не страшно самій? — спитав я, наче якийсь жевжик, що не вміє підкотитись до дівчини.

— Страшно? — здивувалась вона. — Чого?

— Ну, все-таки дорога. А на великій дорозі, знаєте, хто тільки не вештається.

— Я вмію постояти за себе, — сказала вона. — Та й не сама я.

Тут є люди.

Побалакали, називається.

Боже, як швидко згоряє це "Мальборо", краще б я перейшов на "Приму". Або ще ліпше на люльку. Тепер я розумію, чому великі нишпорки палять люльку — її півдня можна тільки натоптувати. А тут — кінець.

— Скільки з мене?

Вона помітно завагалася, прикидаючи собі, чи я не з податкової інспекції, а потім усе-таки наважилася.

— Сім гривень.

Я поклав на стіл п’ять доларів.

— Вибачте, не встиг розміняти. Але якщо вас так влаштує, то здачі не треба.

Вона мовчки сховала гроші в кишеньку на фартушку: здається, ми знайшли спільну мову, і можна було посидіти ще хвилину.

— У вас, бачу, є постояльці?

— Звідки це ви взяли? — звела вона брови.

— Я до того, що, може, заїхав би ще до вас переночувати. Але, бачу, внизу стоїть фургон. Білий "Фольксваґен".

— То машина мого чоловіка. Він зараз на річці. Рибалить. А переночувати — будь ласка. — П’ять баксів зігрівали її трохи нижче пупка.

Рибалить... І цей рибалка. Ну, звісно, у "Млині" тільки рибні страви, і тут мормишки замало, тут, пане-брате, треба трусити сіті.

Вона побачила, що я замислився, і, видно, запідозрила мене в лихих намірах — зараз я або зґвалтую її, або, в гіршому разі, витрушу виручку.

Випереджаючи події, вона сказала:

— Зараз він прийде снідати.

Гаразд, тоді живи, моя люба, подумав я, тим більше, що два зґвалтування за одну добу — це для мене занадто. А якщо твій чоловік незабаром прийде, то достатньо найпростішої арифметики, щоб його вирахувати: якщо два пішоходи вирушили назустріч один одному… ну, і так далі.

Я чемно подякував за хліб-сіль і, пообіцявши прийти ночувати, якщо затримаюся у справах, пішов до виходу, та вже у дверях пристояв:

— Даруйте за нескромне запитання, але я хотів би знати ваше ім’я.

— Каміла, — охоче відповіла вона.

Я так і знав, — Анжела, Каміла, Сабіна або ще щось таке, адже було б просто смішно, якби цю шоколадку нарекли Горпиною чи Євгою. Хоча мені здається, що такій красуні пасувало б ім’я не Каміла, а Елла, адже я збігав східцями, і мені ввижалося, що там, у барі, співає голосом Елли Фіцджеральд моя нова знайома.

Втім, тут якраз я жорстоко помилявся, а цього не можна було собі дозволяти. Не можна помилятися там, де йдеться про імена і числа. І я це добре знав, але ж не було коло мене мого дорогого доктора Ватсона, який би підказав ще тоді, що Каміла — це ім’я, котре вказує на людину, що зобов’язана бути присутньою при жертвоприношеннях.

15

Отож, виходячи із простої арифметичної задачки, один пішохід вирушив назустріч другому, повагом, неквапом спустився східцями, але він був дуже хитрий, цей перший

пішохід, чи, може, просто не знав, куди йти, а тому зупинився біля своєї машини, відкрив капот і став заглядати в двигун, наче в нього там щось поламалося. Слава Богу, він уже знав, що на млинку є така гарна штука, як храповик, то можна не бігати, не метушитись, привертаючи до себе увагу, а зігнутися крячкою над мотором і вдячно погладжувати храповичка аж до пришестя Саватія Ярчука.

Якщо відверто, я, звичайно, хвилювався, щоб не сказати гостріше, та й що тут пояснювати чи говорити — настав той суботній день і наближалася та хвилина, коли я мав побачити суботнього чоловіка Саватія Ярчука — того чоловіка, який дав мені ключ, або якщо він дав його не мені, то отому чоловікові, який таки передав ключ мені. Тисяча вибачень, але тут не обійтися без химерної тавтології, якщо хочеш бути арифметично точним. Я з усіх сил намагаюся бути точним, не злукавити в жодній подробиці, хоч цілком припускаю, що, зрештою, знайдуться серйозні підстави звинуватити мене у смертному гріхові.

Бачу: ось я схилився над мотором, моя права рука уже в якомусь мастилі, напружено дослухаюся до ще нечутних кроків, та чую тільки розкотисте скрипіння дерев, чую меланхолійне завивання вітру і свист піщаного нурту, яким, здається, крутить сама богиня вихору Гарпія, бо чого ж той пісок уже скрипить на зубах, а я вслухаюся усім єством у ще нечутні звуки — та ось вони, ось вони долинають — звичайні кроки, звичайнісіньке торкання людських підошов до м’якого піщаного ґрунту, і тому їх заледве чути, хоч ні, це все-таки гучна хода, ось він ступає уже на асфальтову доріжку, і я чую гучне, ритмічне шкорбання, — так човгають рибальські ботфорти. Отже, це саме ВІН, а не випадковий перехожий, зайшлий до мотелю на чашечку чаю, це, нарешті, і є суботній чоловік, зимовий рибалка, хоча наближається він до мене не в битих валянках, а в ґумових рибальських чоботях, і я більше не витримую, розгинаю зомлілу

спину, я зарізко підводжу голову і в мене, як це часто буває, паморочиться голова, темніє в очах, і якийсь час я нічого не бачу перед собою, а потім туман поволі розсіюється і так само поволі в ньому окреслюється постать незнайомого мені чоловіка.

Він теж дивиться на мене, але ні мій, ні його погляд нічого не говорять один одному, я справді бачу ґумові ботфорти, відкочені нижче колін, бачу дротяний сітчастий садок у його руці, в якому ще стріпуються смугасті окуні, бачу на ньому брезентову рибальську одіж і в’язану шапчину на голові, та я зовсім не бачу його обличчя, тобто я зовсім не впізнаю його, цього чужого лиця, ввічливо, може, навіть запопадливо усміхненого, може, аж надто зніченого як для такого міцного чолов’яги; це червоне лице він мовби позичив у когось іншого і тепер соромиться прикрої розбіжності між своїм дебелим тілом і по-жіночому м’яким, рум’яним обличчям, по-жіночому добродушною, як колись казали, тваррю.

Ні, це не він, це не суботній чоловік, але сумніви мене догризають наскрізь, я по-мазохістському віддаюся їм сповна, відчуваю, що мимоволі демонструю йому себе, намагаючись розслабитись як перед об’єктивом фотоапарата, однак від того стаю ще напруженішим (може, зі мною вже щось не те, може, хоч він мене упізнає?), але цей чоловік запопадливо усміхається до мене, як до ніколи не баченого, проте бажаного клієнта.

— Це ви, мабуть, хазяїн? — теж дурнувато і знічено всміхаюсь я, навіть подаю руку для знайомства, хоча уже в повітрі застерігаю його долоню і розумію, що я хотів побачити ще і її, цю долоню, на якій лежав ключ, адже я, пришелепок, тоді не помітив людини і тепер мені здається, запам’ятав лише її долоню, та ні, це зовсім не та рука, ця долоня удвічі довша за пальці, це якась лапа, а не рука, і він, ніби сам усвідомлюючи неповно цінність своєї долоні, довго тре її об штани, перш ніж

подати гостеві, і я тисну цю тверду, жорстку руку, яка пасує до його дебелого тіла, та має прикру розбіжність із баб’ячим лицем.

— Сава Данилович, — каже він незнайомим мені голосом, жорстким, як його диспропорційна лапа, і я остаточно переконуюся, що тільки його ім’я Саватій має стосунок до суботи, отже, він випадає із двійки моїх претендентів на роль суботнього чоловіка, випадає із фатальної двійки, об яку розтрощив свого геніального лоба безнадійний містик абат Агріпа. Та я уникну вашої помилки, пане-брате Агріпо, тепер я прощаюся з вами, bel ami[19], бо в мене залишається один-єдиний чоловік, а одиниця, як ви знаєте, — це початок, це, власне, начало начал усіх добрих справ.

— Приємне у вас гніздечко, Саво Даниловичу. Я оце маю справи у ваших краях, то дай, думаю, загляну, може переночувати доведеться. Та заодно й поснідав, судачок, я вам скажу, першокласний, — забубонів я недолугу табличку множення, перш ніж перейти до складнішої арифметики.

— Міля вміє смажити рибу, — радо сказав він, і я зрозумів, що Міля — це скорочене Каміла, і нітиться Сава Данилович через неї — не всяк сприймає його "витівки", хоча особисто я всією душею схвалював його вишуканий смак щодо рухомої і нерухомої власності.

— Та ви, мабуть, знаєте того мого приятеля, що оце порадив завітати до "Млина".

Він примружив червонясті очі, — мабуть, запалені від постійних вітрів, — і, прикидаючи, хто б це міг бути, терпляче дивився на мене. Я програв йому гру в мовчанку й сказав:

— Олесь Остапчук.

Він далі обмацував мене кон’юнктивітними очима і знов чомусь витирав свою руку об шкарубкі брезентові штани.

— Хіба ви не знаєте Олеся Остапчука?

— Не пам’ятаю такого.

— Ну, художник, — я вже не знав, що й думати. — Він казав, що добре вас знає.

— Мене кожна собака знає, — сказав Ярчук.

Виходить, хтось із його посередників здав Остапчукові квартиру, і Саватій (я подумки продовжував називати його, як каже Григорій Іванович, за святцями) міг справді не знати того хлопчини, який у дитинстві змалював перший поверх його теперішнього гніздечка. Заглиблюватись у Саватієві бізнесові справи аж ніяк не випадало. То вже була вища математика, яка, за словами Сани, лише перешкоджає людям, що мислять арифметичними категоріями.

Хай йому чорт, мені треба було запитати про Остапчука в Каміли, але ж тоді ще жевріла крихітна надія, що суботнім чоловіком все-таки виявиться витівник Саватій. Звичайно, Каміла могла пригадати Олеся, може, він тут і бував у "Млині", можливо, навіть заночовував, та хіба Ярчук мусив стежити за кожним приїжджим? А от вона якраз могла запам’ятати сумного зимового рибалку. Моя необачність коштувала ще п’ять баксів, адже не міг я сказати Ярчукові, що даруйте, пане-брате, ви собі снідайте, а я гомонітиму з вашою шоколадною жіночкою, отож залишалося знов завести балачку про ночівлю, і

я сказав, що хотів би глянути на кімнату, а якщо вона мене влаштує, то залишу завдаток.

— Дивіться самі, — сказав Ярчук. — Бо обіцяти ми не можемо. У нас тільки дві кімнати для гостей, і всяко буває. То тиждень ні душі, то місця немає.

Я рушив услід за ним на сходи (смугасті окуні і далі стріпувалися у дротяному садку), та він підняв свою куцопалу руку, показуючи, щоб я зупинився.

— Підождіть, я зараз покличу Мілю.

Виявляється, вхід до готелю був із правої бокової стіни, тож Каміла зійшла сходами вниз, і я тим часом опустив очі долі — інакше побачив би усе, що в неї робиться під рясною, але короткою спідничкою.

— Надумали все-таки? — показала вона свої білі зуби. — Правильно, не пошкодуєте.

Ми зайшли за ріг мотелю, де були ще одні, теж литі з бетону суцільні східці, і я аж зіщулився од вітру, що з цього боку шаленів ще дужче, той вітрюган просто валив із ніг, і Каміла, зігнувшись, спритно, наче куниця, шугнула поперед мене сходами вгору, та вітер-шаленець усе одно встиг схопити її за спідничку, задер її високо вгору, і з моїх грудей вирвалося коротке, безгучне "ах!" — першої миті здалося, що Каміла взагалі без трусиків, а потім я побачив, що це їхній брунатний колір так підібрано до тіла, аж зливається все воєдино — ноги, дві округлі сідниці — дві дольки якогось невідомого мені африканського плоду, і далі — продовга виїмка на тонкій спині. Я подумав, що цей мій любий друг Саватій (знав би він, скільки випив моєї крові) безпросвітний бевзь, якщо отак поводиться зі

своїм рухомим золотом, дозволяючи кожному за якихось десять доларів обмацувати те золото очима, і, хай навіть подумки, знімати пробу. Та він на цвіту прибитий, думав я, а тим часом Каміла провела мене в коридор, прочинила крайні двері ліворуч, я зайшов у кімнату, і знов безгучне "ах!" вихопилося з грудей, бо півкімнати займало величезне ліжко ("У нас найчастіше зупиняються парами", — пояснила Каміла, і я тільки тепер помітив, що в неї неприродно великі перса як для такого тонкого тіла, Катрусині вершини Арарату були пуп’янками проти цих персів), повз те ліжко вела килимова доріжка до вікна, і коли я підійшов до нього і глянув, то нестримне солодке "ах!" уже по-справжньому вирвалося із грудей: я стояв над прірвою, бо задня стіна цієї тверджі була продовженням крутого кам’яного обриву, під яким хлюпотіла чорна вода, а Каміла теж розтулила свого великого, повногубого рота (її тішило моє "ах!"), ті губи були її лоном, вивернутим знизу наверх, вона дивилася мені просто в зіниці і думала, що я кинусь або на неї, або в оту чорну безодню, і саме за тої миті — зіниці в зіниці — я спитав:

— Каміло, ви знаєте Олеся Остапчука?

— Олеся? А хто такий Олесь?

— Художник. Дуже талановитий художник, Каміло. Він бував тут у цих краях.

— Не пригадую, — сказала вона. — Ні, не знаю.

— Він приїжджав сюди на зимову риболовлю. А колись малював оцей млин.

— То й що?

— Я думав, ви його згадаєте. Він не схожий на інших, — сказав я і подумав, що й сам не можу його згадати.

— Ви теж художник? — спитала вона.

— Ні.

— А хто ви?

— Суботній чоловік.

— Який?

— Суботній. Чоловік, який приїхав до вас у суботу, Каміло, — сказав я, кинув на ліжко п’ять доларів і швидко пішов униз.

Мені ввижалося, що на тому ліжкові зосталося і коштовне намисто, яке я так довго нанизував, і ось воно розірвалося й розкотилося над чорною прірвою. Сізіфовою працею виявилися мої ювелірні старання над тим намистом.

— То ви прийдете сьогодні? — крикнула мені згори Каміла.

Я озирнувся. Ця мила сучка зумисне підставляла себе вихорові, аби він лоскотав її під спідницею. Вона ловила себе за краї благенької одежини і так вертіла дольками невідомого мені плоду, що я подумав: може, це і є сама богиня вихору Гарпія?

Адже Гесіод бачив її крилатою і кучерявою, а Гомер саме Гарпії приписував викрадання людей, які пропадали безвісти.

Це вона шарпала мене за поли, засипала очі піском і намагалася збити з ніг. І якби я зараз узяв ножа і пожбурив

його у вихор, то певен, що, роздягнувши її догола, неодмінно знайшов би свіжу рану на тілі.

— Прийду! — крикнув я. — То ж тільки завдаток! І скочив у машину, й розвернувся теж, як той вихор, та, від'їхавши на якусь сотню метрів, різко натиснув на гальма. Я раптом згадав, що поруч із попелюшкою вже не було фургона.

Озирнувся. Ні, мені не привиділося. Білий "Фольксваґен" щез.

Швидко ж ви снідаєте, пане брате Саватію.

Виїжджаючи на трасу, я повернув ліворуч, бо мені таки судилося поїхати в те містечко. Саме туди тяглася моя остання павутинка з вутлої аріадниної нитки.

16

Дві стандартні коробки інтернатівських корпусів — спального і навчального — було поставлено літерою "Г" у той час, коли архітектура забула не лише свої класичні стилі, а й змішану сецесію, тож вони, ці дві будівлі, що мали таке різне призначення, зовні майже нічим не відрізнялися одна від одної. Та я самотужки розібрався що й до чого (саме були уроки, на широкому подвір'ї ані душі) і, прослизнувши до навчального корпусу, швидко знайшов на другому поверсі двері із написом "Завуч". Поруч був і директорський кабінет, однак, виходячи зі свого дорогоцінного досвіду, я вже не тягся до людей найвищого рангу (як і в Черкасах) і взагалі відразу пішов би до учительської, та не хотів привертати зайву увагу. І не помилився. Бо за столом я побачив стареньку жіночку з обвислими щічками, яка з цікавістю дивилася на мене маленькими, сивими, як одна копійка, й такими ж абсолютно

круглими очима. Я не став тицяти їй посвідчення, а просто, на віру, пояснив, що єсьм журналіст із Києва (вік жіночки спонукав поліглота до мислення староукраїнською мовою) і хотів би поговорити з кимось із вихователів чи вчителів, котрі працювали тут у сімдесятих роках, на що моя співрозмовниця відразу впала у стан екзальтації (у психіатрії це називається особливим збудженням без потьмарення свідомості) і з гордістю сказала, що вона в цьому закладі від першого дня заснування, і почала мені розповідати про те заснування, про історію цього чудового закладу, що вона пройшла шлях від простої вихователькі і, можна сказати, до директора, адже завжди заступала директорів, коли ті від'їздили на курси підвищення кваліфікації, хоч вона завуч з виховної, а не навчальної роботи, але ж, бачте, таку довіру виявляли саме їй — Підконюшій Олені Йосипівні… і поки вона перебувала в стані глибокої екзальтації, я терпляче ждав бодай манюсінької паузи, шукав бодай щілинки, аби й собі встромити слово, і, зациклений на людських іменах, думав, що прізвище Підконюший дуже пасувало б моєму любому другові Фернанделю (тим більше — Йосипович, майже Йосип на кобилі), котрий з нетерпінням чекає мого повернення з Черкас і вже думає, що мене з'їли оті людожери ("У Черкасах канібали з'їли нашого завідувача відділу убивств", — бачив я заголовок на першій шпальті), він уже не знаходить собі місця цей Підконюший Сокирко, а я, психопат нещасний, останній некрофіл, нарцис і сатир, розвісив вуха і слухаю про химині кури, я дивлюся на цю бабусю і певен, що вона тричі герой соціалістичної праці, але вже не здужає волочити на грудях аж три зірки, тож даруйте, Олено Йосипівно Підконюша, я вже теж не маю ні сил, ні часу слухати про химині кури. Я таки закмітив ту щілину, коли вона переводила дух, і сказав:

— Олено Йосипівно, мене власне цікавить один колишній вихованець вашого інтернату. Я пишу нарис про талановитого художника Олеся Остапчука, мені сказали, що він тут колись жив і навчався…

— Як ви кажете? — забігали її кругленькі очиці.

— Мені сказали, що в сімдесятих роках Олесь Остапчук закінчив вашу школу.

— Гм… Олесь…

Мені жаль було цю стареньку, яку досі не випхали на пенсію тільки через її особливі заслуги на освітянській ниві, а тут з’являється якийсь писарчук шизофренік і потьмарює її світлу голову невідомо чим і ким.

— Я пам’ятаю усіх наших випускників, — гордо, але вже не так екзальтовано сказала вона. — Багато хто з них досі пишуть мені листи. Коли я була ще директором, то…

— Вибачте, Олено Йосипівно, напевно, мені дали помилкову інформацію.

Однак вона, наче заскочена на якомусь гріхові, повторювала сама до себе:

— Остапчук… Остапчук… Був Сергій Остапчук… Був Микола Остапчук… Був… у сімдесятих, кажете?

— Олено Йосипівно, він гарно малював. Він уже тоді гарно малював.

— Художників… якось так сталося, що художників наша школа не дала. Є лікарі, є вчителі, інженери, навіть один академік є, може, чули, Мартинюк Юрій Дмитрович, а художників… ні… Хоч я завжди надавала великого значення дитячій творчості і коли була директором…

— Олено Йосипівно, ну не вийшло художників, є, слава Богу, академіки, але ж були хлопці, які любили малювати, — остання павутинка вислизала з моїх рук.

— Остапчук… Микола… Сергій… Ні, Сергій ще тоді загинув…

У нас. Хотів залізти з дерева у вікно до дівчат і впав, бідненький.

Ми прибігли, а в нього вже піна з рота. Це отам, коло спального корпусу, — вона раптом затнулася, спохопившись, що сказала зайвину, яка не робить честі їхньому зразковому закладу, і відразу додала: — Але я тоді не була директором, того директора вигнали, хоч він і не винен був, а коли я була директором, то в мене ні ні, у мене все було по струночці, порядок був. Хоч це вам інтернат, тут нелегко, тут усяке може трапитися…

Щось мене непокоїло в її розповіді, я ще не міг розібрати, що саме, але те "щось" не давало мені піти, те чіпке "щось" мовби тримало мене за полу і зринало воно, як не дивно, з отого папужого "коли я була директором". І я спитав, дивлячись прямо в її кругленькі очі, які від екзальтації часом не знаходили собі місця на обличчі:

— Олено Йосипівно, ви часом не були директором у 1975 році?

— Ні, — твердо сказала вона. — Я тоді ще й завучем не була. І хоча вже мала чималий досвід, була вихователем…

— Які ви класи вели?

— Різні.

— Я маю на увазі 1975 рік. Її очка застигли нерухомо. Проте думала вона недовго.

— Випускний. Десятий випускний клас. — І раптом її слова вдарили мене навідліг, той удар струсонув мною, і вже вдруге за день потьмарилося в очах. Бо вона сказала: — Ага, був тоді у нас ще один Остапчук, але теж не Олесь. Його звали Альошею. І хай би вона зараз назвала його Никодимом чи Саваофом, мене б ніхто вже не переконав, що це не той самий Остапчук, якого я шукаю. А тут ще Альоша — Олексій — Олекса, і хай їм трясця, цим українським художникам, хай їй чорт, українській богемі, яка називає Олесями усіх Олександрів, Олексів і навіть Олегів. Вона, ця богема, ця високошанована мною еліта, ніякого дідька не тямить в іменах та числах, за винятком хіба Івана Маловічка, вона наплодила в Києві цих Олесів та Лесів більше, як бродячих собак, тоді як ось ця сива жіночка з обвислими щічками і блискучою пам’яттю за всі свої роки — роки подвижницької праці у східній провінції — не зустріла жодного Олеся, і якби я сказав їй, що шукаю Олексу Остапчука, вона, я певен, згадала б його відразу, а якщо вже зовсім покласти руку на серце, то неважко здогадатися, що

Олена Йосипівна Підконюша згадала його вже давно, але щось тримало їй язика за зубами, може, боялася знову винести сміття із хати, як з отим нещасним хлопцем, що впав із дерева. Не хотіла старенька ворушити минулого, бо певна була, що йдеться про когось іншого, адже їхній Альоша Остапчук ніколи не був художником, ні поганеньким, ні знаменитим, хоча таки правда, у школі він малював, але якось не так, як люди, та він і "п’ятірки" не мав з малювання, через те ховався із тими малюнками, соромився їх показувати. Він взагалі був тихий такий, хоч у пазуху клади, то вже в останньому класі його якась муха вкусила — та яка ж, та, що кусає кожного коли небудь, через ту "муху" він відцурався усіх, і хоч змалечку був добрим і чемним хлопчиком, так і не написав жодного листа відмінникові

народної освіти Олені Йосипівні Підконюшій, яка виховувала академіків і ледве не космонавтів, а от із художниками не пощастило. Та я її заспокоїв, Олену Йосипівну Підконюшу, я сказав, що їхній Олекса Остапчук — великий художник, ви ще почуєте про нього, дорога Олено Йосипівно, сказав я, ви ще пишатиметеся своїм вихованцем Олексою, але бачте: так воно повелося в житті, що всі ці генії в дитинстві викидають усілякі штуки, навіть ваш земляк, Олено Йосипівно, навіть Тарас Шевченко в дитинстві не мав хисту ні до шевства, ні до бондарства, я вже не кажу про малювання, він був просто ніким, цей ваш Богорівний Пророк, який крав у людей курей і пік їх у печері, адже він, дорога моя Олено Йосипівно, був сиротою, як і ваш Альоша Остапчук, він був сиротою і хотів їсти, цей ваш земляк Тарас, і не з якихось там вищих міркувань відшмагав п’яного дяка, а від розпуки за свою сирітську долю, і ми, прості смертні, ми з вами, Олено Йосипівно, повинні їх зрозуміти, цих наших геніїв… — з її круглих очей раптом покотилися, як горох, круглі сльози: мовчіть, мовчіть! — але я із садомазохістською насолодою, завдаючи болю і собі, і їй, продовжував свій блискучий урок для відмінника народної освіти, — ми повинні зрозуміти, що всі навіть смертні гріхи є такими лише для смертних, а для геніїв ні, у примхах і недоліках великих людей ми шукаємо потаємного змісту величі, ось чому я приїхав саме до вас, дорога моя Олено Йосипівно, я приїхав не для того, щоб ви мені розповіли, який ваш Альоша був гарний. Я приїхав, щоб дізнатися правду.

Вона дістала з рукава зібгану в клубочок носову хустину, промокнула очі і заговорила спокійно, зовсім як інша людина, що очистила душу сльозами й нарешті дістала полегшу:

— Дитя як дитя, усі вони сироти, усіх жалко… Альоша ж із Некричів був, це тут недалечко. Мати згоріла од горілки, а батько втопився у Тікичі. Досі ніхто не знає,чи самогубець він, чи ненароком ступив в ополонку, бо шапку таки на лід викинув,

щоб по шапці здогадалися, де він дівся. Одна бабуся зосталася в нього, тепер і її немає, то ми забрали хлопця до себе. Учився… як вам сказати — так собі. У нас, якщо по правді, рідко хто вчиться добре.

Самі розумієте, діти важкі, психічно неврівноважені… ну й так.

Навіть не знаю, що вам про нього сказати. Усе воно, як один день, це життя наше. Затуркають тебе, заморочать, що забудеш, як і сам звешся. Це ж я мала б першою спитати у вас, як він там, наш Альоша? Ви ж його, мабуть, бачите?

— Добре, — сказав я. — Має на Андріївському узвозі свою майстерню, картини його тепер купують навіть іноземці.

— А жінка, діточки є?

— Немає.

— Бач? Немає… Якийсь він такий небідовий ще змалечку був.

Несміливий. Якби ж хоч до сім’ї прихилився.

— У Тараса теж не було сім’ї, — сказав я, але це вже її не вразило.

— Може, так і сталося… через оту муху, що його вкусила.

Пронизливо задзвонив дзвінок на перерву, хтось заглянув у двері, й Олена Йосипівна умить стала відмінником народної

освіти — вона вся зібралася, стислася і, як пружина, вилетіла в коридор:

— Скажіть, хай мене ніхто не турбує! І щоб я чула, як муха пролетить. У мене журналіст із Києва! — сказала вона так, щоб чули на всіх поверхах, та поки повернулася на своє місце, знов обм’якла, мов той м’ячик, з якого випустили повітря, і не могла згадати, на чому вона зупинилася.

— Ага, муха… Не знаю, чи воно й треба вам. І Олена Йосипівна Підконюша, цей круглий відмінник народної освіти, ще раз ударила мене навідліг.

— Була в нас одна дівчинка… чорна. Мати її в Києві, пробачте, нагуляла з неграми. Не знаю, де вона й ділася, та мати, хоч ми акуратно ведемо справи, знаємо все про родичів. Але не про неї мова. Гарненьке таке дівча було, Каміла. Ми її Мільою називали.

Вона й зараз тут живе, ви її можете побачити. — Олена Йосипівна якось подивовано всміхнулася собі, аж плечима знизала.

Я змовчав — не хотів її перебивати.

— Ну, гарненька то гарненька, але ж укинь канарку до горобців — заклюють. Воно ж і не таке чорне, щоб як негр, а все’дно чудне. Ну, й самі знаєте, як діти: покажи те, покажи се. — Обвислі щічки Олени Йосипівни ураз зарожевіли, але мені здалося, що не стільки від сором’язливості, як від багатої уяви. Бо вона знов повторила: — Покажи ззаду, покажи спереду, чи в тебе воно вздовж, чи впоперек. Ви мені пробачте, звичайно, але без цього теж нічого не розкажеш. Ми з таким, на жаль, часто… маємо клопіт. Поки менші, то ще сяк так, а як

підростуть, то таке, бува, витворяють, що прости Господи! Намучилася я коло них вихователькою. Оце після вечері ще почитаю з ними, ну там туалети, те, се, потім лягають спати, а мені ж треба всіх перелічити, як овечок, і в журналі розписатися у вахтера. Дивись, когось і немає. Думаєте, я не об’їздила всю область, шукаючи їх? Еге, було мені, що й ночами шукала. Воно собі задерло голову і десь лазить, а ти капарій. Що робити? Береш особову справу, дивишся, де в нього там дід чи баба, чи мати п’яниця, і їдеш шукати. А його там і близько нема.

Бо воно у восьмий клас ходить, а вже з пузом, було й таке. Ну, у Мілі, правда, до цього не дійшло, але тічку водила. Вона більше… із старшими чоловіками. Усі вони до старших тягнуться, а ця особливо. О, у Мілі були кавалери такі, що якби не вони, то в колонію загриміла б. Вона чогось облюбувала старий млин коло річки, ну, там, за Некричами… Звідти її міліція не раз витягувала.

Чого я вам, вибачайте, оце все розказую, спитаєте? Та того, що цей дурник влюбився у Мілю по вуха.

Намисто, яке я залишив розсипаним на ліжку в мотелі "Млин", знов було у моїх руках, причому набагато добірніше і міцніше.

Однак відмінник народної освіти Олена Йосипівна Підконюша просто не була б тричі героєм соціалістичної праці, якби не готувала мені третій удар — адже саме трійка виводить нас із глухого кута.

— Воно так влюбилося дурне, що я вам передати не можу. Воно крутилося довкола того млина вдень і вночі, а підійти боялося. Я вже бачу, що хлопцеві щось робиться, Альоша, кажу, вона не варта твого мізинця. А він, знаєте, що

мені сказав? Це ми всі не варті її мізинця, сказав він. А потім подивилося на мене спідлоба це тихе кошеня, яке раніше можна було класти за пазуху, подивилося отак спідлоба, — Олена Йосипівна показала своїми круглими очками, як подивився Альоша, — і знаєте, що він мені сказав? — це, каже, ви не варті її мізинця. Це він мені так сказав, уявляєте? Ну, я вже тоді зрозуміла, що з Альошею діло погане. І хоч би мав щось із нею, а то ж ні, так, збоку. Я вже боялася, щоб собі не зробив чого, бо в нас було, що один хлопчик повісився через сучку, прости Господи.

Тоді вже, як геть спасу не було од неї, давай ми її в колонію оформлять. Ну, зібрали педколектив, узгодили в райраді, міліції, усі вже про це балакають, а наш Альоша, знаєте що? Якщо, каже, ви її викинете, то я теж піду зі школи. Хлопче, кажу, схаменися.

Хіба ж у вас із нею одна дорога? Ні, каже, дороги в нас різні, я знаю, але цього я вам не прощу, каже. Бо ви всі худоба, якщо так зробите, бо знаєте, хто її перший?… Ваш завгосп! — ще в п’ятому класі.

Олена Йосипівна знову витримала паузу: чи не далеко вона зайшла? — і її одвислі щічки вже грали такими густими рум’янцями, що аж. Однак я даремно запідозрював в еротичних фантазіях цю шляхетну бабусю, бо вона швидко себе опанувала і вже владним голосом сказала:

— Але пізніше, коли я була директором, ми таки вигнали того завгоспа, бо за ним справді водилося… гм… Я його вигнала з тріском.

— А Мілю? — спитав я. — Мілю ви теж вигнали?

Олена Йосипівна Підконюша обм’якла, ніяковіючи.

— Ні, — сказала вона. — Не вигнали.

— Чому?

Вона зніяковіла ще дужче, я зовсім не сподівався, що саме зараз Олена Йосипівна Підконюша третім ударом пошле мене в нокаут.

Адже мені не вистачило десяти секунд, щоб прийти до тями після того, як вона сказала:

— Тому що за неї заступилася міліція. За неї заступився сам Сава Данилович Ярчук.

17

Утім, я всі три удари витримав із мазохістською насолодою, адже вони прочистили мої зациклені мізки, і тепер я собі міг бодай уявити жорстоко романтичну пригоду суботнього чоловіка, яким, запевне, таки мав бути Олекса Остапчук. Даруй, моя люба boheme[20], але віднині я називатиму його, як каже Григорій Іванович, за святцями, тобто Олексою, адже виходить дуже багато непорозумінь, коли люди легковажно ставляться до імен та чисел. Інакше Олена Йосипівна Підконюша… і Каміла відразу б згадали добре знайому людину, а так довелося пояснювати табличку множення відміннику народної освіти; проте бабусенцію легко було зрозуміти, бо вона ніколи не сподівалася, що виховає справжнього художника і до неї приїдуть аж із столиці, а по друге, ну ніяк не хотілося самонавіяному директорові зразкового інтернату виносити з хати сміття перед київським журналістом, тож тут усе в’яжеться, та жодних тлумачень я не знаходив

безпам’ятству Каміли, для якої прізвище Остапчук було порожнім звуком. Звичайно, видозмінене ім’я могло і її збити з пантелику, усі ми позабували багато чого зі свого минулого, але це чомусь ніяк не клалося моєї уяви, коли я думав про Олексу й Камілу. Я бачив маленького хлопчика сироту, якому незвичайне дівча прикликало солодкі мрії про далекі світи, де так багато тепла і сонця, та натомість у душі оселились морози, і він став зимовим рибалкою.

Урешті решт, за схемою власних симпатій, на які опирається і та ж інтуїція, можна вибудувати найромантичнішу версію, думав я, тож ця трагічна історія, яка постає в уяві, живиться лише грою фантазії змореного невідомістю чоловіка. І все таки я відчував, що ніколи не прощу собі, якщо ще раз не завітаю до розкішної тверджі, до тієї екзотичної кімнатки над прірвою, за яку я сплатив завдаток.

І не простить мені любий друг Сокирко Фернандель Підконюший, якщо я зараз йому не подзвоню і власним голосом не запевню, що канібали мене не зжерли, просто спіткала приго донька, є така хитра штука храповик (до речі, чомусь асоціюється з храпом коня), але не хвилюйся, матеріал завтра буде готовий, я відпишуся тут, у готелі, можеш тим часом поставити в макет заголовок: "Двоє закоханих з’їли третього зайвого" або "Вегетаріанець Зайчик і його подруга Лисичка…" — ні, усе це дуже сентиментально, щось придумаємо краще, наприклад, "Судмедекспертиза свідчить, що людоїди — абсолютно нормальні люди" абощо.

Люблю маленькі містечка за те, що в них усе при купі — пошта, телеграф, банк, хоч відразу берися за державний переворот. Я припаркувався біля телеграфу, де з напису випала літера "р" — телег аф, і подумав, що цей напис чіпляв, розбудовуючи державу, мій друг Ігорко, коли жував м’ятну жуйку.

Що ж до іншого мого друзяки — Сокирка, то йому трохи відлягло, коли почув, що я живий здоровий; але якщо завтра у нього на столі не буде статті, список європейських щасливчиків, котрі жили на творчих хлібах, цей мізерний списочок із двох чоловік — Макса Фріша та Фрідріха Дюрренматта — неодмінно поповниться. 2+1=3, прикинув я, покладаючись на свої бездоганні знання з арифметики, і на радощах пообіцяв Сокиркові, що завтра він читатиме сенсацію року, смакуючи пивом і раками (я згадав вишукане меню мотелю "Млин"), тож хай заб’є за мною триста рядків у номер.

А потім набрав у гастрономі сірого хліба,
ковбаси, консервів, пшона, гречки, оселедців (дівчата продавці перелякано дивилися на цього вар’ята і думали, що завтра почнеться війна), узяв ще пляшку горілки і солодкої води та й поїхав до того чоловіка, перед яким залишався у вічному боргу, бо без нього я, може б, і досі не знайшов храповика.

— За хліб великодушно дякую, а оце все зайве, пане брате Андрію. У мене й зубів на такі харчі немає. Але ви не уявляєте, пане брате Андрію, яку приємність принесли в мою хату, що оце знов завітали.

Ми сіли полуднувати, Григорій Іванович справді ні до чого не торкався, окрім хліба, смачно так його кутуляв після першої чарочки і дуже здивувався зажурився, що високий гість сьогодні вже не ночуватиме в нього, бо завважив дідок, що я теж не даюся на стрим щодо чарки: вроді ж ви не з міліції, пане брате Андрію, ма’ть великий начальник, бо міліціонера я зразу впізнаю: той тіки в хату, так і ниже очима по кутках.

— Чим же вам насолила міліція? — спитав я, наливаючи ще по чарочці (Григорій Іванович зачепив за живе міжнародного терориста, який перевозить валюту у ватяних штанах).

— Та мені, мо’на сказати, нічим, але пройдіть, пане брате Андрію, берегом річки й побачите: що не дача — то міліціонер.

— А той витівник… про якого ви казали, Сава Данилович, здається, теж із міліції?

— Був та пішов. Вигнали нашого Саву Даниловича. Але на чорта йому вже та міліція, як він у самого тільки Гольденберга забрав стільки… — Григорій Іванович прикусив язика, хоч і кортіло дуже розказати про Гольденберга. Він сам собі покивав головою і зайшов з іншого боку. — Оце чим вони мені насолили, то це тим, що я не вспів зуби вставити. Мені Гольденберг мав ставити зуби, золотий чоловік, ще його покійні батько і дід тут зуби вставляли.

Золотий, з якого боку не глянь, бо того золота в Гольденберга було хоч греблю гати. Міліція сказала, що сам повісився, але я вам, пане брате Андрію, скажу інакше. Запам’ятайте, ніколи людина не повіситься перед дзеркалом. А Гольденберга знайшли у петлі перед ним. Перед дзеркалом.

— То підозра була на Саву Даниловича?

— Не знаю, на кого була підозра. Тіки Ярчук скоро після того пішов із міліції. Це він почав було тягати Гольденберга. Ходив до нього додому і так викликав. Того вечора, бачили люди, теж заходив — це коли той уже перед дзеркалом… Тепер Гольденберг на тому світі, Ярчук — бізнесмен, а я без зубів, — підсумував Григорій Іванович і знов покивав сам собі головою.

— Який же у нього бізнес? — спитав я. — Оцей "Млин"?

— А нащо йому бізнес? На його вік одного Гольденберга вистачить.

Григорій Іванович таки не знав усіх комерційних таємниць Ярчука, як зрештою не знав їх і я, за винятком того, що Сава Данилович має нерухомість у Києві. Хоча двокімнатна квартира могла бути для нього всього лиш розвагою.

— Ви, мабуть, знаєте й Олексу Остапчука? — спитав я навпростець, але Григорій Іванович не второпав, про кого мова.

— Як ви кажете?

— Олексу. Остапчука. Він сам із Некричів, художник. Мати його померла, батько втопився, а він в інтернаті був.

— А, це, мабуть, онук покійної Остапчучки? Коли ж я його ще бачив — маленьким зовсім.

— Він не приїжджав сюди ніколи? — Їй бо, не скажу вам. Та якби десь і зустрів, то вже не впізнав би.

— Олекса, кажуть, любить зимову риболовлю.

— Не знаю. Знаю тільки, що батько його пішов під лід.

Я вже не вперше побачив ту шапку на льоду, якою чоловік подав знак про свій скін, побачив пришерхлу ополонку, схожу на велике вічко стільника, що його опечатав мороз, — опечатав ще одну людську таємницю, яку вже ніхто не розкриє ніколи, — і подумав, що схильність до самогубства теж буває спадковою, хоча одні вішаються, другі кидаються в ополонку, а третіх не минає чаша цикути. І я знов побачив засніжене поле, побачив його вже набагато виразніше, воно пролягало між Некричами і

містечком, з якого йшов той чоловік десь від станції, він ішов супроти вітру, супроти страшенної заметілі йшов той чоловік, зігнувшись у три погибелі, спираючись на гостру пішню, що глибоко шурхала в сніг, а на плечах у нього погойдувався дерев’яний ящичок — чи то ящик зимового рибалки, який править йому і за стільчика, і за схованку для снастів, чи, може, звичайнісінький малярський мольберт.

— Може б, ви прилягли трохи? Я бачу, ви дуже стомлені, пане брате Андрію.

— Ні, Григорію Івановичу, мушу їхати далі.

— Куди ж ви отак… на машині?

— Не хвилюйтеся, все буде добре.

Я не став пояснювати, що тут мені їхати дві три хвилини. Не тому, що хотів щось приховати від цього милого дідка, який знав усе на світі, але й казати, де заночую, не бачив сенсу. Те, що він не зустрічав останнім часом Олексу Остапчука, свідчило на користь Каміли, адже якби мені теж назвали прізвище когось із моїх однокласників, я ніколи б відразу не здогадався, про кого мова.

Просто деякі намистини я силоміць нанизував на свою нитку відповідно до власних смаків і примх, тож мені було б дуже прикро, якби на моєму разкові намиста не виявилося цієї надзвичайно коштовної чорної перлини.

Стрілка бензину застигла на нулі, я вирішив поминути мотель "Млин", бо далі, за мостом, кілометрів за два три, запам’ятав автозаправну станцію. Тепер не було куди поспішати, їхав я помаленьку: не хотілося наскочити на

даїшників, — по перше, я забув до пшона й оселедців купити ще м’ятну жуйку, як це робить Ігорко Сердюк, а по друге, навіщо узайве афішувати своє посвідчення?

Дорогою назад я уже втретє за цей день переїжджав місток через Тікич і рухався, як черепаха, щоб таки роздивитися тверджу зоддалеки, пам’ятаючи, що все велике бачиться на відстані. І все таки козаки черкаси ходили цими берегами, — подумалося тоді.

Дрібніше я побачив, коли підкотив до мотелю, — це був знайомий мені білий фургон і темно синій "BMW" не першої свіжості.

Вийшовши з машини, я знову наїжачився од вітру, почув його скімлення у верховітті дерев і скрипіння сосон, що пручалися в обіймах весняного суховію. Чудна місцина. Скрізь було тихо, а тут крутив вітрюган упереміш з піском, хоча моя кучерява гарпія сиділа собі за столиком у власному барі. У її великих повних вустах диміла тонесенька брунатна сигаретка.

Ще за одним столиком зомлівала романтична парочка, а третій лишався мені, однак суботній гість із легкістю донжуана підійшов до Каміли і сів навпроти.

— Я не міг до вас не прийти, бо мені подобається цей ваш вітер, хай йому чорт, — сказав суботній гість.

— Справді? — зраділа Каміла, та я не певен був, чи вона зрозуміла усю значущість моїх слів.

— Він хоч на ніч втихає? Тут треба вітряки поставити.

— Вітряки люблять рівний вітер. Щось принести?

— Раки! І пива. Тільки в гарному кухлі.

— Раки треба пождать, поки зваряться. Вечерять не будете?

Ні, я не хотів вечеряти, бо перебив апетит у Григорія Івановича, однак замовив ще смаженого судака і двісті горілки.

Коли від кухні вже докочувався запах кропу, до бару зайшов ще один чоловік — статура наземного примата і тісний камуфльований одяг виказували в ньому охоронця. Його голова скидалася на велетенську грушу хвостиком догори.

Солодка парочка весело заворушилася.

— Жора, ти нам сьогодні заграєш? — запанібрата спитав коханець меломан, який, схоже, бував тут частенько.

— Подумаю, — сказав Жора.

Він зайшов за шинквас, дістав із холодильника пляшку пепсі і вилив собі у рот — якраз на один ковток. На якусь мить затримав лінивий погляд на мені і пішов геть: служба.

Таріль жовтогарячих велетенських раків уже лоскотала ніздрі, високий кухоль готовий був зняти білопінний капелюх перед суботнім гостем. Я запропонував Камілі частуватися зі мною, ризикуючи відчути на своєму каркові цупку короткопалу п’ятірню, але вона сказала, що взагалі не їсть раків. Проте, на мій подив, погодилася просто посидіти біля мене.

— Якби ви не попередили, що прийдете, то місця б уже не було, — сказала вона.

Я так зрозумів, що одну кімнату займу я, другу — ця солодка парочка, а третій зайвий уже не протовпився.

Мені страшенно хотілося сказати Камілі, що вона дуже добре знає Олексу Остапчука, бо навчалася з ним в одному класі, — сказати і подивитися їй в очі, але я боявся випереджати події.

Боявся щось сполохати у цій жінці і чекав слушної миті.

Я взяв великого рака (він був ще гарячий) і, відірвавши йому одну клешню, довго дивився на Камілу. Вона була незворушна.

Я відпив пива і запитав, чи немає у їхньому барі цикути.

Каміла не знала, що це таке.

Я сказав, що це така рослина, з якої роблять один цікавий напій.

Ні, сказала вона, цикути у нас немає.

Тоді я подивився у вікно, де вже темніло, і вдруге за цей день сказав, що тут чудовий краєвид. А якби я був художником, то неодмінно намалював би ці сосни. Я навіть передав куті меду і сказав, що соснову глицю найкраще малювати шприцом.

— Як це? — спитала вона. Жодна тінь не пробігла її обличчям.

Вона, ця бісова мулатка, була невловима з лиця, шкіра її не червоніла, не блідла і не темніла — куди вже далі. Величезні

груди, націлені в мене, підіймалися й опускалися рівніше за морські приливи відпливи.

Вона продовжувала сидіти біля мене й тоді, коли до бару знов увалився найдосконаліший із наземних приматів на ймення Жора; я здивувався, угледівши в його руках дитячу гармошку, та потім роздивився, що ні, це була не іграшка, а звичайнісінька трирядка.

— Каміло, вимкни музику! — і далі керував коханець страждалець. — Зараз нам Жора заграє.

Жора відсунув убік стілець, скособочився на ньому і став порипувати гармошечкою, ремінець якої врізався йому в плече, де мала б висіти рушниця. Грубі лопаткоподібні пальці незґрабно нишпорили по ґудзиках, та зненацька із рипів скрипів вродилась мелодія і Жора заспівав таким жалібним голосом, що можна було здуріти: печальний Кінг Конг розтягував маленьку дитячу гармошку, добуваючи з неї мільйон голочок, що проникали в самісіньке серце. Вони солодко розтинали груди, вивільняючи душу з важкої тілесної оболонки.

Тихо над річкою в ніченьку темную

Спить зачарований ліс,

Ніжно шепоче він казку таємную,

Сумно зітха верболіз…

Гірко плакали берези, темна нічка розсипала на небі зорі перли, які тяглися до землі своїми тонкими променями, та моя звільнена хвора душа линула у тих променях — в астральному світлі — не до своєї планети, де на неї чекало світле

пристановище спокою, моя навіжена хвора душа летіла до Ольшанського цвинтаря[21], де була вічна темрява і вічне зітхання дерев, а тим часом хворий мозок, що лишився тут, вражено відлічував: один — два — три… один — два — три… один — Черкаси, два — берег черкасів, три — поет вигнанець Черкасенко… Нічого немає випадкового у житті, усе пов’язане і переплетене єдиним світлом Неба, і кожна дрібничка має свою доцільність. Коли я постану із праху, то поведу за собою світ. І раптом я побачив долоню, а на ній ключ. Це була світла долоня, хоча й належала вона мулатці, але ж у них завжди білі долоні (навіть у муринів завжди білі долоні), і я здогадався, що це був ключ від кімнати над прірвою, за яку я сплатив завдаток.

Коли спускався східцями вниз, то ввижалося, що чую на них кроки зимового рибалки, хоч вони, ці литі бетонні східці, не подавали жодного звуку.

Перед мотелем стояли моя попелюшка і темно синій "BMW"…

Білого фургона не було.

Тепер я піднявся на другий поверх правими боковими сходами, на яких Каміла бавилася з вітром, випробовуючи його чоловічу повноцінність.

Двері до коридору були незамкнені. Килимова м’яка доріжка скрадала мої кроки, і я пройшовся тим коридором з кінця в кінець — він був вузький, але перетинав чи не весь будинок. На дверях — між моєю і другою житловою кімнатою — я не без подиву запримітив напис, який важко було розібрати в сутінках коридору, і, тільки креснувши запальничкою, прочитав на цілком офіційній табличці: "Комора".

Я вчасно стромив ключа в замкову щілину, бо сюди вже хтось ішов. Глянув через плече і ледь не торкнувся Камілиного обличчя своїм. Воно, її обличчя, зливалося із сутінками так само, як брунатні трусики із густою смагою тіла.

— Я вирішила глянути, чи ви впоралися із замком, бо він заїдає, — виручила мене Каміла.

— Справді, у мене щось не виходить, — збрехав я.

— Його давно треба поміняти, але в Жори ніяк не доходять руки.

Каміла теж недобачала в коридорі, бо торкнулася мене гарячою пругкістю грудей, у яких, безперечно, було набагато більше ніж 36,6 градусів за Цельсієм. Потім вона нахилилася до замка, вертіла ключем туди сюди, так само вертіла дольками невідомого мені плоду, і хоч тут, у коридорі, не було вітру і ніхто не задирав їй спідничку на голову, я виразно бачив усе, що діялося під тією спідничкою, бачив ще виразніше, ніж воно є насправді, бо уява завжди яскравіша за сутінну реальність. Якби Каміла була гола голісінька, її темне тіло все одно злилося б з пітьмою.

Ключ таки повернувся у примхливій щілині, вона штовхнула двері й, увімкнувши світло, запнула на вікні жовті атласні штори, хоч ніхто не міг зазирнути в те вікно, окрім нічної пташки, що летить на світло в пошуках здобичі.

— Думаю, ви не пошкодуєте, що зупинились у нас, — вона підійшла до білих дверей, що були поруч із ліжком у лівій стінці, і відчинила туалетну кімнату. Зір вбирали дві величезні рожеві мушлі — дві ванни так сяяли перламутром, що мені, суботньому гостеві з порушеною психікою, знадобилося десять секунд, аби

второпати, що ванна там одна, то на всю задню стінку туалетної кімнати відкрило свій усепоглинаючий рот дзеркало, і вже звідти, із глибини дзеркала, Каміла промовила:

— У нас навіть гаряча вода є, чого не скажеш про жоден районний готель.

Вона повернулася до мене, і її великі, мов сливи, губи опинилися так близько, що теж, як свічадо, могли поглинути мене всього з головою, поглинути разом з усіма комплексами, набутими в цьому непевному житті; вони, її губи, могли раз і назавжди покінчити з моїми патологічними сумнівами і підозрами.

Ніжно шепоче він казку таємную,

Сумно зітха верболіз…

Казку співав Кінг Конг, що наче прийшов із далекої Африки, щоб пробудити голос крові у цій безстрашній жінці, яка ступала лезом бритви; там унизу не було білого фургона, але ж він міг з’явитися будь якої хвилини, однак ця кров уже палала вогнем, вона стікала вже лезом бритви, і коли Каміла потяглася до мене, дихаючи оральним жаром, я, нещасний навіженець, хлюпнув на той жар крижаною водою.

Саме тоді я сказав:

— Каміло, адже ви добре знаєте Олексу Остапчука.

— Про що ви?

— Не про що. Про кого. Я кажу вам про Олексу Остапчука, з яким ви навчалися в інтернаті.

— Ох! — зітхнула вона. — Так би відразу й сказали. А то Олесь, Олекса… Ви б ще Олександром Македонським його назвали.

Таки її була правда.

— Мені здавалося, що ви одразу його згадаєте.

— Я взагалі не люблю згадувати інтернат.

— Хіба після того ви його не бачили?

Якусь хвилю вона повагалася, — мовляв, після чого? — та потім похитала головою:

— Ні.

— Але ж ви добре пам’ятаєте Олексу?

— Пре чи чудово, — вихопилося в неї, і я закляк, бо те чудернацьке слово нещасний знавець живих і мертвих мов чув у своєму житті лише раз і тільки від однієї людини, — це було того грудневого вечора, коли суботній чоловік дав мені ключ.

Настала моя черга робити лице непроникним, щоб не видати радість щасливого збирача перлів, котрий нарешті міцно нанизав на своє намисто безцінну чорну перлину.

— А чому ви про нього питаєте? Ви знайомі?

— Ні, — сказав я. — Навіть ніколи не бачились. Але річ у тім, що ваш Остапчук став відомим художником, і мені доручили написати про нього статтю. Тож я вирішив почати зі школи…

— Сама згадка про інтернат у мене викликає огиду, — сказала вона і пішла до дверей, та вже на порозі спинилася. — Ви від'їжджаєте зранку?

— Удосвіта.

— Коли щось треба, скажете. Дзвінок при вході до бару. На добраніч.

Тепер в її жилах, як і в голосі, була крига.

— Каміло!

Вона натяглася, як струна, а я, перш ніж сказати, витримав садистську паузу.

— Мені сподобалися ваші раки. Я хочу, щоб ви їх зварили мені в дорогу.

— Скільки?

— Півсотні.

— Все? — вона, як лошиця, переступила з ноги на ногу.

— Ні, не все… Ще хочу запитати, — я знову помовчав, наче не міг наважитись. — Мені у вас дуже приємно, Каміло. Якщо я раптом захочу колись порибалити, чи можна буде тут зупинитися надовше?

— Тут зупинятися нікому не заказано. Але попередьте зарані.

Літом у нас завізніше.

Вона зачинила двері.

Ніжно шепоче він казку таємную,

Сумно зітха верболіз…

Сон не брав мене на цьому ліжку над прірвою. Замість ніжного шепоту лісу і зітхання верболозу я чув стогін сосон і завивання голодного вітру. До того ж у коридорі час від часу озивалися чиїсь кроки: чи солодка парочка не могла загріти собі місця, чи охоронець перевіряв замки, чи може, мені вже просто привиджувалося.

Навіть примітивна русалка, що хтиво усміхалася до мене з картини на стіні, випинаючи свій лубковий лобок, здавалася лихою мойрою[22] неминучості, яка так легковажно перетинає нитку людського життя.

Моя кохана Сана, мабуть, реготала б до сліз, якби зараз лежала поруч і раптом побачила, як я ще раз перевіряю, чи замкнені двері, і кладу під подушку важкий "Марголін". І якщо я так не зробив, то тільки тому, що постійно відчував біля себе її присутність.

Частина друга

1

Тепер мені часто снився піщаний вітер, снилися величезні сосни, які постогнували від того вітру, а піщана курява навіть уві сні забивала подих, і я прокидався через те, що не міг дихати. Кожен лікар вам скаже, що коли ви не можете набрати

повні легені повітря, то щось негаразд із нервами, та я передовсім нарікав на "своє" помешкання, з якого не вивітрювався тютюновий дим навіть тоді, коли навстіж відчиниш усі двері й вікна.

На мене все дужче тисли ці голі стіни й високі стелі: адже червень стояв на порозі, а той, хто дав мені ключ, не з’являвся.

Мій суботній чоловік був десь у вічній дорозі, і я дедалі більше схилявся до думки, що він не повернеться вже ніколи.

Я ще мав сподіванку, що ось-ось нагодиться Саватій Ярчук, і ретельно готувався до розмови, однак і він не казав сюди носа: видно, таки взяв наперед чималу суму або квартира взагалі була не його, а тільки оформлена на це суботнє ім’я — чого в житті не буває? Хоч наша уява й виразніша за реальність, вона, ця сутінна реальність, часто перевершує навіть "таємну казку".

Можливо, сюди ніхто не з’явиться і через рік, і через два, — думав я, — тоді таки доведеться пожбурити ключ на середину Дніпра, де його проковтне, як блешню, найспритніший хижак, потім цього судака чи щуку впіймає котрийсь із рибалок і, ймовірно, знайде свій ключ.

Та поки впіймається хитра щука, я сам уже опинився у ятері і не міг віднайти оте замасковане вічко, в яке так легко зайти, а вийти несила. Однак я мусив його знайти, інакше або задихнуся у цьому ятері, або потраплю до "павлівки"[23], де бігатиму з палати в палату й кричатиму: "Панове! Чий ключ? Зізнавайтеся, я знаю, що його дав мені хтось із вас, бо так нормальні люди не роблять! Я знаю це пре чи чудово!!!" І тоді на мене зодягнуть гамівну сорочку, а коли я вже лежатиму після конвульсивних корчів у німому отупінні, до мене підійде терноока, біловуста

лікарка й скаже: "То я тобі дала ключ. Хіба він не вартий тієї сакви доларів, яку ти мені підкинув?" — "Сано, — скажу я, — кому ж як не тобі знати, що ключ мені дав Олекса Остапчук. Розв’яжи мене, бо я не можу до ладу розповідати, коли не перебираю в руках своє намисто. Навіщо ви його в мене забрали, адже це фетиш, хіба ви, професіонали, не знаєте, що не можна забирати у психічно хворої людини її фетиш? Ось так, дякую… — мої очі світяться зеленими вогниками, як світлячки, і я знову перебираю своє намисто. — Ось дивись, Сано… Цей Остапчук нестямно кохає Камілу… як я тебе… Він знає, що вона заміжня, що їй до нього немає ніякого діла, знає, що це повія, але не може її забути. Вони всі несамовиті, ці художники, Сано, вони всі повинні бути ось тут разом зі мною. Згадай Ван Гога, згадай Тулуз Лотрека, який свідомо заразився сифілісом від рудої повії, аби лиш переспати з нею один єдиний раз. Олекса не з’являвся у рідних краях, там у нього нікого вже не було, але його сердешна душа постійно витала біля отого млина, Сано, біля Каміли. А одного разу він випадково зустрів її десь у Києві. Саму. Можливо, то вона приходила до нього в майстерню. Вона його не кохала, Сано, однак пам’ятала, що це, може, єдина близька їй душа, єдина людина, яка готова була віддати за неї цю душу. Але Каміла приходить до Олекси з жалю, а не з любові, і він це розуміє.

Напевно, десь тоді вона обмовилася, що в Києві у них є квартира, яку вони хочуть здати, й Олекса зрадів цій нагоді. Адже, найнявши квартиру Ярчука, він залишав собі надію хоч коли небудь бачити Камілу. Та потім зрозумів, що це велика омана, що життя в цій хаті стане ще нестерпнішим, ти мене розумієш? Розчарувавшись навіть у малярстві, що часто буває саме з талановитими людьми, він вирішує накласти на себе руки. Ти ж пам’ятаєш, Сано, що казав Чоломбитько? Ти все пам’ятаєш, моя люба. Так от, самогубці часто так роблять… як би тобі сказати… після виходу на люди… після веселих компаній, які ще дужче переконують їх у марноті життя. А

перед цим у них з’являється бажання зробити комусь добро… чи написати записку. Олексі не було кому написати записку, Сано, бодай ось таку: "Чи не випити б нам по чашечці чаю?" І, побачивши безхатнього сіромаху, він вирішив дати йому ключ, аби той перебився, поки знайде собі житло. А потім… потім він, напевно, ще повернувся до майстерні. Та ніде в Києві не знайдено його тіла. Ні в Києві, ні під Києвом. Бо він вирішив ще раз, востаннє, поглянути на свою любов. І поїхав у той край, де шубовснув в ополонку його батько. Він хотів хоч так поєднатися зі своїм батьком, котрий не витримав осоружного життя і кинув цьому світові на прощання лише свою шапку. Ось так і з’являється у мотелі "Млин" Олекса Остапчук.

Не перебивай мене, Сано, він тут неодмінно мусив з’явитися, бо любив свою Мілю понад усе. Сава Данилович Ярчук, а за святцями Саватій, міг і не знати Олексу. Якщо колись бачив його, то хіба школярем. Так от, єдиною людиною, яка могла завадити Олексі випити отруту чи піти під лід, — це був Саватій. І ти, Сано, знаєш як. Він міг убити Олексу до того, коли той накладе на себе руки. Адже ще раніше міг запідозрити Камілу, що вона з кимось зустрічалася в Києві, якомусь чоловікові здала квартиру, і те, що той чоловік виклав наперед щонайменше дві тисячі зелених, ще дужче роз’ятрювало його ревнощі. І ось невідомий подорожній пішки, без машини, прибивається до мотелю у заметіль…"

"Чому ти думаєш, що тоді була заметіль?" — Сана дивиться на мене з підозрою, як на піддослідного пацієнта.

"Добре, хай буде мороз, припустимо, що я вигадав собі ту заметіль як "стан душі". Я, дорога моя Саночко, вигадав і мольберт та ящичок для рибальського причандалля, — зафіксуй, будь ласка, що це не нав’язлива ідея, я свідомо зізнаюся, що це вигадка, бо в Олекси Остапчука тоді не було нічого, окрім цикути. Я зізнаюся, що і назва отрути умовна,

адже це міг бути ціанистий калій і могла бути лише сама думка про смерть, яку не кладуть до кишені. Тепер я ось як міркую: якби Олекса покінчив життя самогубством, то тіло його знайшли б. Самогубці не дбають про те, щоб приховати свою смерть, адже своїм останнім кроком вони ще й кидають виклик цьому життю і світові. До того ж, Сано, поки ви не зодягли на мене гамівну сорочку, я встиг багато чого зробити. Я перевірив усіх самогубців у Черкаській області, я справувався про всі виловлені тіла із Тікича. Серед них немає Олекси…

То що, підбиваємо підсумки? А підсумок ти знаєш сама, кохана.

Якщо немає ні людини, ні трупа, то людину скоріше за все убито, а тіло надійно поховано. Отже, повернемося до того, коли невідомий чоловік пішки, без машини, у заметіль (вибач, ніякої заметілі не було) прибивається до мотелю. Такий чоловік не може не привернути увагу Саватія, якби він навіть ні в чому не запідозрював Камілу. А тут ще й видно: щось є між ними. Видно таке, чого не сховаєш. Хвилиночку! Ще одну хвилиночку потерпи, дорога, я не буду вигадувати, як усе трапилося насправді. Чи Саватій заскочив їх на гарячому, чи просто розпалив свою уяву, але він убив Олексу. І це, здається, йому було дуже просто зробити, адже він убивав не вперше, якщо вірити історії з Гольденбергом, до того ж цього разу жертва була із тих, яку не скоро (а може, й ніколи) кинуться шукати, тим більше, що й слідів за нею ніяких, навіть не було машини, з якою ще треба поморочитися. Я знаю, Сано, ти скажеш, що це просто зручна для мене версія, бо вона легко тримається мого намиста. Раніше я й сам так думав, поки не переконався, що Каміла щось приховує і чогось боїться. Вона, ця Каміла, спершу намагалася мене запевнити, що взагалі не знає Олексу Остапчука, потім збрехала, що не бачила його жодного разу після того, як вони закінчили школу інтернат, хоч я певен, що бачилися і дуже близько, бо не може говорити людина словами

іншої людини, якщо ці дві людини не спілкувалися… близько. Це я тобі, Сано, кажу вже як фахівець мовознавець, а не як пацієнт психіатричної лікарні імені академіка Павлова. А якщо вже говорити з погляду сексопатолога — гадаю, тобі це набагато ближче і зрозуміліше, то є не менш переконливий арґумент. Він тобі, моя кохана Саночко, буде особливо приємним, якщо ти не збрехала мені про удар грому і справді хоч трошки любиш мене.

Так от, хочу тобі зізнатися як фахівцеві, що тільки завівши мову про Олексу, я миттєво вгамував Камілину процептивність[24], яка вже випліскувалась через край. Тож ніхто, навіть увесь ваш психоконсиліум, не доведе мені, що Каміла не бачила Олексу порівняно недавно. Однак затято це приховує, а коли так, то робимо ще один висновок: вона знає про Олексу щось таке, що становить загрозу для мотелю "Млин". І якщо згадка про людину… легенький натяк… паралізує тих, на кого падає підозра, то висновок варіантів не має, Сано. Щодо вбивства як такого. Власне, й самого вбивцю ми знаємо, є тільки варіанти щодо часу вчинення злочину та обставин, які можуть полегшувати чи обтяжувати його", — моє формулювання було аж надто логічним і витонченим як для пацієнта психіатрички. Від задоволення я б навіть помахав перед Саною своїм намистом, щоб вона побачила на ньому коштовну чорну перлину, та, на щастя, наша розмова відбувалася не в "павлівці", а в "Трьох поросятах", хоча, відверто кажучи, я вже не бачив суттєвої різниці між цими двома закладами. Часом мені хотілося і в цій кав’ярні вихопити свій ключ і, тримаючи його високо над головою, так і закричати: "Панове! Хто всучив мені оцю річ? Так нормальні люди не роблять!" — Є два "але", — сказала вона, хоч загалом була задоволена своїм пацієнтом: її очі переливалися синім, зеленим і золотим. — По перше. Саватій знає, що Остапчука давно нема на світі. Він що, так і триматиме тебе все життя у своїй квартирі? Безплатно?

Нічо’ собі номер.

— А ти хочеш, щоб він одразу примчав до Києва і, дмухнувши в дуло пістолета, з якого ще в’ється димок, сказав: вибирайся, бо Остапчука я вже порішив? Нічо’ собі номер!

— Ну, чому ж так… Спитав би, хто ти такий, звідкіля взявся, що тут робиш.

— Я скажу, що чекаю Олексу. Що він мене попросив, аби я діждався його в цій хаті і так далі. Ярчук же не здогадується, що ми зовсім незнайомі. Йому просто не вигідно зараз це ворушити, зрозумій, не вигідно мене чіпати. Я певен, він уже знає, що в нього живе якийсь чоловік, однак ніколи не вижене цього чоловіка до того дня, по який оплачено житло.

— У цьому щось є, — погодилася Сана. — Є ще й чудніший варіант: Ярчук взагалі має формальний стосунок до цієї хати.

— Гаразд, переконав. А тепер друге: як ревнивець, котрий через ці ревнощі здатен на вбивство, відпустив свою пасію розгулювати по Києву та ще й шукати квартиранта? Пасію, — підкреслила Сана, уже сама переймаючись тими ревнощами, — у якої, вибач, від процептивності мокра білизна.

— Гм… Бачиш, якби не було винятків чи якихось особливих обставин, то не було б і вбивств, — сказав я. — Відповіді на багато запитань ще треба шукати. Я ж теж не схожий на гвалтівника, а якби ти знала, що мені, бідному, довелося витворяти з тобою в одному розкішному лісочку.

— Розкажи.

— Та й не тільки там… Потім прямо в машині… Потім на тому ліжку… над прірвою.

— Я теж хочу, — сказала вона. — На тому ліжку… над прірвою.

Це вже було занадто.

— Ти поїдеш зі мною? — спитав я.

— Не знаю. Я б хотіла.

— Ти мені там потрібна, Сано. Відповіді на всі запитання ми ніколи не знайдемо у "Трьох поросятах".

— Тобі справді легше зі мною?

— Питаєш!

— Скільки це займе часу?

— Важко сказати. Але ти мені потрібна бодай на два дні.

— А потім мене замінить Каміла, у якої… Ні, дорогий, так не вийде.

— Сано, я ні в кому не відчуваю такої… процептивності, як у тобі. Тебе не замінить ніхто.

— Тоді я поїду з тобою, — сказала вона.

— Ти перечасувала свій термін?

— Немає ніякого терміну. Є комплекси. І їх треба позбуватися.

Ми поїдемо неодмінно. Тебе відпустять з роботи?

— Я щось придумаю.

— Скажи їм, що людям пора спочити від жахів. Скажи від мого імені, що Міністерство охорони здоров’я попереджає: читати статті Крайнього шкідливо для здоров’я.

— Добре, я так і скажу.

— Скажи їм, — наполягала Сана, — що, крім шлункового голоду, є ще один, не менш страшний. А тепер щодо мого другого "але".

Знаєш, чим подобається мені твій фетиш, твоє намисто? Тим, що багато перлин ти нанизав з уяви, але нанизав красиво. І я сама вирішила дещо з’ясувати. Вибач, мені здалося, що ти боїшся лікарень, тому взяла цей клопіт на себе. Я стала перевіряти київські лікарні, тобто їхні поліклініки і статистичні відділи. Це ж дуже просто, особливо, коли починаєш з відомих лікувальних центрів. Скажімо, з медмістечка…

— Сано, швидше! — Мені не хотілося її розчаровувати, казати, що я вже давно займався реєстраційними записами лікарень за перші дні грудня минулого року. Однак великі відкриття завжди супроводжувала свята простота, і Сана скористалася нею сповна.

Та я ще цього не знав.

— Угадай, що я знайшла?

— Перлину, — сказав я. — З мого намиста.

— Правильно. Я знайшла її в реєстраційній книзі Інституту клінічної та експериментальної хірургії. За жовтень місяць.

— Може, за грудень?

— За жовтень. Я натрапила на прізвище Ярчук.

Я тільки тепер впіймав її думку і готовий був Сану розцілувати, але букет комплексів був таким ваговитим, що не давав зрушити з місця.

— Торік у жовтні Саватію Ярчукові видалили жовчний міхур.

Операція була з ускладненнями, він кілька днів пролежав у реанімаційному відділенні.

— Краще б йому були вирізали яйця, — сказав я.

— Коли ми їдемо? — спитала Сана.

— Скоро, ти тільки не пропадай.

— Візьми. — Вона відкрила сумочку — таку малюсіньку, що в ній не помістився б навіть "Марголін", і поклала переді мною візитівку. — Подзвониш.

Крига скресла.

"Інноваційний центр "Жіноча консультація", — прочитав я і полегшено перевів подих: добре, що не чоловіча. — Оксана Вербна, сексопатолог".

Ні, це була прірва.

2

З роботою проблеми вирішилися без мене. Одного ранку Фернандель опустив очі, наче він грав роль незайманої Червоної Шапочки, і сказав, що газета тимчасово припиняє свою діяльність, це воля інвесторів, які, очевидно, вичерпались у виборчому марнотратстві, та я знав, що ті акули невичерпні, однак газету вони створювали під кон’юнктурний момент, і про це давно казав мій любий друг Ігорко Сердюк, який цього разу не пролетів, як фанера над Парижем, тепер він став депутатом і їздитиме до того Парижа скільки йому заманеться, жуватиме м’ятну жуйку, розбудовуючи державу, а я писатиму статті про те, як це гарно в нього виходить, і з голоду не помру, тож не журися, mon cher Фернанделю, c’est la vie, усе, що не є — до кращого, а він на підтвердження моїх слів раптом поклав переді мною конверт — це тобі компенсація за несподіване звільнення, тут дві штуки, і я ще раз переконався, що ці акули безсмертні, вони ніколи не вичерпаються, допоки буде на цьому світі нафта, спирт, цукор і політика, однак цього я не казав Фернанделеві, а міцно потис йому руку і, розчулюючись від його приязні, сказав сентиментально: "Зустрінемось у бою — один одного захистимо. А цих сук — a la lanterne![25]" І я вийшов на вулицю і ледь не заплакав від щастя. Літо!

Свобода, рівність, братерство! Адже літо — це той єдиний рай, до якого впускають усіх грішників. Воно взяло мене на руки, приголубило, втерло носа і понесло аж на Андріївський узвіз, воно піднесло мене аж на маківку Андріївської церкви, щоб я, грішник, поцілував золотого хреста і був чемним хлопчиком, а коли опустило мене на землю, то я знову зайшов до Чоломбитька і чемно вдарив йому чолом: "Нема?" — "Нема, — сказав Чоломбитько, — ні слуху ні духу, я, мабуть, піду заявлю в міліцію", — але я сказав: почекай, почекай ще трохи, а потім

підемо удвох заявимо — удвох, сказав я, ніби підлизувався до Чоломбитька, бо мені знов кортіло

дуже в майстерню поверхом вище, та Чоломбитько вже не пручався, ходімо, — сказав, дістаючи ключ із за шафочки, а на сходах я його запитав:

— Слухай, Петре, а ти не пам’ятаєш — не була та жінка… така… дуже смаглява… ну, як мулатка.

— Бог з тобою, — сказав Чоломбитько. — Де б це Олекса, схимник такий, підчепив негритянку? Ні. Та й кажу ж тобі, що не бачив її зблизька, отак угорі тільки темні панчохи майнули. Ти ж бач, що тут темно.

— Але то в жовтні було?

— Восени, — Чоломбитько дивився на мене з підозрою, відчував, що я чогось недомовляю, проте й не допитувався, а коли я дістав із теки малюнок, то ще раз переконався, що це старий водяний млин, хоч не було там виписаних деталей, це був настроєвий малюнок, "стан душі", і я побачив за химерою плетених ліній ту смаглявку, яку Чоломбитько не розгледів на сходах, то моя хвора уява домалювала Олексину любов, я побачив, як цю його любов топчуть у млині під хиже завивання вітру і стогін, стогін, стогін сосон. Некричі, не кричіть. Цитьте!

Цитьте мені, казав я, спинаючись Андріївським узвозом угору, спотикаючись об його тверду бруківку, і мені знову здавалося, що всенька земля тисне на мої підошви. Так я і ніс на собі ту землю аж до осідку партії, де не було вже в секретаріаті мого друга Ігорка Сердюка, мій друг Ігорко Парламентович засідав у Верховній Раді, то я підійшов до чергової пані баби Наді і попросив дозволу скористатися

телефоном, а пані баба Надя здивовано витріщила на мене очі: "А ви чого, пане Андрію, не в парляменті?" — спитала вона майже французькою, і я, останній дебіл, сказав цій старшій жінці: "Бо в мене, пані Надю, руки із сраки виросли. Такими руцями не можна розбудовувати державу, такими руцями, пані Надю, можна писати лише партійні програми", — сказав я, і пані баба Надя мала чудову нагоду в тому переконатися, коли я набрав номер телефону і, дочекавшись місячного голосу, сказав:

— Це "Жіноча консультація"? Скажіть, будь ласка, а куди звертатися, якщо я гермафродит? Є жіночі консультації, є чоловічі, а для нас, бідних гермафродитів, немає. Що? До вас? — я пришелепкувато підморгнув пані бабі Наді, яка з переляку принишкла і сиділа тихо, як миша під віником. — Отже, їдемо… У суботу зможеш?.. Тому, що до суботнього чоловіка треба їхати в суботу… Добре, я ще передзвоню. Пречичудово!..

Я вийшов на партійне подвір’я, сів у машину, завів двигун.

Просто так. Сьогодні я нікуди не збирався їхати. До суботи залишалося ще три дні. Попелюшка вуркотіла рівно, як кицька. Я нагрів її до п’ятдесяти градусів і заглушив двигун.

Потім заскочив на головпошту й послав телеграму: "БУДУ СУБОТА ПРОШУ ТУ САМУ КІМНАТУ РИБАЛКА ШАНУВАЛЬНИК РАКІВ".

Телеграму я адресував на ім’я Каміли Ярчук. Зворотну адресу вигадав, хоча й не знав, чи це мені щось дає. Можливо, я просто ставив себе у смішне становище.

Коли вийшов із головпошти, знову помітив, що надворі літо.

Сонце залило Майдан Незалежності і горнулося до кожної жінки і дівчинки, адже сонце у всіх міфологіях уособлює чоловіче начало.

Він, цей хтивий бог Ра, добре знав свою справу.

Угорі над Будинком профспілок табло засвітило "3 червня — середа — t +25 °C". Так, це було справжнє літо, але воно вже не брало мене на руки. Дибуляй сам, хлопчику, сказало літо, і я почувався так, ніби на мені був кожух і валянки, а в руках важка пішня, на яку не обіпрешся, — її саму треба нести. Це був знайомий мені настрій. Умовно я називав його станом зимового рибалки.

До "Трьох поросят" було недалеко, і якби я й не хотів туди йти, ноги б самі занесли. У підземному переході я купив пучечок волошок і заніс Катрусі.

— Я тебе люблю, Катрусю, — сказав я.

— Я тебе теж, — усміхнулась вона і притулила волошки до обличчя.

— Катрусю, — сказав я. — У мене нікого немає. Будь мені за сестру.

— Добре, — сказала вона. — Зате в тебе багато друзів.

— У мене нікого немає, — повторив я. — Налий мені сто коньяку.

— Чого це немає? Он сидить твій друг.

Я подивився туди, куди вона показувала очима з над пучечка волошок, і побачив свого любого друга Сергія Приходька.

— Тоді налий два по сто.

Я підійшов до Приходька, сів навпроти і дивився на нього, як на брата.

— Новин ніяких? — спитав він.

— Сергію, — сказав я. — Ти як дзвонив мені в редакцію, то почав було читати вірша, а я тебе перебив. Дочитай мені його, будь ласка.

Він не думав ані секунди:

Світає пустеля в листку подорожника,

Та хто знайде ключ Від його мовчання?

Визбируй моє обличчя по зернині Із чужих лиць, Із чужих вуст, Що так схожі на човен у мороці ночі.

— Сергію, — сказав я, — дякую. І дав йому "Івана Степановича".

— За мистецтво не дякують, — сказав він. — Я поверну.

— Я знаю.

Сентиментальний чоловік вийшов надвір і рушив убік Рогнідинської. Він раптом зловив себе на думці, що поводиться

як самогубець. Заходить у велелюдні місця, робить людям приємне і навіть пише записку: "БУДУ СУБОТА ПРОШУ ТУ САМУ КІМНАТУ РИБАЛКА ШАНУВАЛЬНИК РАКІВ". Чудна, треба сказати, записка, бо навіщо самогубцеві раки? Кімната — це зрозуміло, особливо, якщо ця кімната над прірвою.

Перейшовши скверик, я не піднявся ліфтом нагору, а вперше, відколи жив у цьому будинку, спустився сходами у підвальне приміщення, де діяла постійна виставка акваріумних риб. Біля дверей сиділа бабуся, я купив у неї квиток і зайшов до невеличкої зали, заставленої великими скляними резервуарами, у яких сонно плавали химерні істоти — від найдрібніших до чималих рибин з такими хвостами, що нагадували невагомі водорості, які теж демонструвалися у тих таки скляних посудинах. Риби тихенько ворохобилися в зеленій воді, пливли і пливли, хоч, мабуть, уже добре знали, що пливти немає куди. Я подивувався їхній сізіфовій праці і пішов геть, не відаючи, чого туди заходив, а бабуся осудливо подивилася мені вслід. Із підвалу я не піднявся на третій поверх, а мимоволі вийшов на вулицю і подався блукати містом. Так, навмання. Повернувся, коли вже стемніло.

Ліфт був зайнятий, погримував десь угорі, я пішки зійшов на третій поверх, відімкнув двері і, тільки зайшовши у коридор, вражено зупинився. Рука швидко потяглася до вмикача, у коридорі під стелею спалахнула гола лампочка, і чужий голос лунко прокотився порожнечею: "Тут хтось є?" Це був мій голос, бо наразі здалося, що, справді, хтось є у цій хаті. Адже я ніколи не замикав її ключем, а тільки причиняв на автоматичний "язичок", і, щоб відімкнути двері, достатньо було півоберта ключем, а цього разу довелося повернути його аж двічі. Звичайно, вранці я міг несамохіть замкнути двері ключем, але вірилось у це мало. Швидше за все я міг взагалі їх не замкнути через неуважність, а от двічі повернути ключ — ні, це не було моєю звичкою.

Я обійшов квартиру, оглянув, обстежив її, як тоді, вперше, однак не знайшов жодного сліду відвідувача. Не чув його і на нюх, хоч ловив носом повітря, як той пес ярчук, що намагається зачути відьму, проте вдихав лише застояний дух тютюнового диму та передавненого пороху.

Я переглянув свої папери, документи, зазирнув у шафу, перетрусив усі кишені, обдивився кожну щілину на кухні, лиш не заглянув у бачок унітазу, щоб не дійти останньої стадії параної.

Потім ухопив німу телефонну трубку і задмухав у неї, як вар’ят, наче хотів оживити.

Здалося? Привиділося?

Я впав на диван і заплющив очі. Потім рвучко підвівся, і, як завжди після різкого руху, запаморочилося в голові. Перечекавши, поки воно минеться, я підійшов до вікна — голого, нічим не завішеного вікна, яке виходило у двір, — та оскільки в кімнаті горіло світло, наштовхнувся лише на своє відображення в чорній шибці. Я вимкнув світло і знов підійшов до того вікна, глянув у темний двір… і ще встиг помітити чоловічу постать, яка щезла у підворітні сусіднього будинку. Я бачив її не більше секунди, але й цього було достатньо, щоб упізнати того чоловіка навіть за його тінню. Ні, він не біг, спокійно пішов перевальцем, однак не було сумніву, що його сполохало світло, яке погасло в моєму вікні.

Я причинив двері на "язичок" і швидко збіг сходами вниз.

Та підворітня пройма, що через неї він вислизнув, вела на вулицю Руставелі. За десять секунд я вже був на її розі — якраз через той відрізок часу, який дається на вихід з нокдауну.

Однак я ще не знав, куди біжу і що робитиму далі. Тому на розі Рогнідинської і Руставелі розгублено зупинився: мій знайомий міг піти і ліворуч, убік бульвару Лесі, і праворуч, убік Саксаганського. Та поки я роздумував, повз мене проїхав білий фургон, у кабіні сидів лише один чоловік. Сам водій. Мені стало образливо, що він і не глянув у мій бік, ніби я був порожнім місцем для нього. І ще мені зовсім не подобається, коли люди користуються чужим майном — чи то рухомим, чи нерухомим. Навіщо ж тоді я писав до партійної програми, що приватна власність є священною і недоторканною.

З досади я навіть подумки заспівав:

Ніжно шепоче він казку таємную,

Сумно зітха верболіз…

Так, за кермом Саватієвого фургона був чоловік, якого я просто не міг не впізнати. Я взагалі непогано ставлюся до наших менших братів, а про Кінг Конга нема що й казати.

3

У суботу, 6 червня, об одинадцятій годині симпатична "Лада" (позашлюбна дочка італійського "Фіата") на швидкості 40 км/ год. поминула КаПе між Корчуватим та Чапаївкою, і бувалий у бувальцях міліціонер сумно подивився услід машині — в останню мить пошкодував, що не зупинив її, не роздивився зблизька на того супермена, що сидів за кермом, а ще ближче — на кралю з коротенькою косичкою; саме з такими і відбуваються найчастіше дорожньо-транспортні пригоди, — подумав Інспектор Патрульович Калимник, — якщо на когось не наїдуть, то без зґвалтування не обійдеться, це точно. Ми ці лови знаємо, подумав він, помітивши біля заднього вікна

телескопічну вудку (спершу йому здалося, що то дуло гвинтівки).

Він, цей милий Інспектор Патрульович, був збіса кмітливий, у мене теж складалося враження, що я вперше сів за кермо і дивуюся, як ця машина їде, чому ці колеса крутяться — точнісінько так завжди дивувався і сьогодні не можу збагнути, як може летіти літак, летіти й не падати, якщо він не махає крилами.

А того суботнього дня замість дороги (до того ж мало мені знайомої — на Обухів, Кагарлик, Богуслав і далі) я бачив Сану, я відчував її так глибоко, що в мене боліло серце і паморочилося в голові, хоч не робив жодного різкого руху і їхав на невеликій швидкості. Я не знав, чи треба нам поспішати, взагалі не думав про те, уяву дужче хвилював чудернацький сарафанчик, зав’язаний на її плечах двома бантиками, а під тим сарафанчиком не було нічого, хіба біла пелюстка.

Приймач передав дощі і грози по всій Україні, і вже за Кагарликом запахло дощем, але справжня гроза була ще попереду, ми їхали їй назустріч, ми доганяли хмари, вагітні тією грозою, і мовчки курили, мовчки слухали музику, яка виповнювала салон, як дим. Я не сказав Сані навіть про те, що довкола "мого" будинку блукав Кінг Конг, — боявся, що вона видряпає йому очі, як тільки ми ступимо на поріг "Млина", я багато чого їй не казав, хоч, може, і треба було, можливо, тоді усе б вийшло трохи інакше, інакше, інакше, та поки що вгорі тільки збиралися хмари і корчилися від породільського болю, а коли в салон полився несамовитий голос моєї любої приятельки Марини Одольської, коли вона заспівала свою "Божевільну", то я побачив у хмарах маленьке голе дитятко і провів долонею по очах.

— Тобі недобре? — спитала Сана.

— Навпаки, — сказав я. — Мені так добре, як не було ще ніколи.

— Хочеш — я поведу машину?

Ми помінялися з нею місцями, ревнива попелюшка зі злості рвонула, як скажена, і промчала стрілку, що показувала на Богуслав, та я сказав — вертаймося, бо так ми опинимося в Корсуні, нам треба взяти праворуч, і, коли ми проїхали Владиславку, там перед Богуславом нам назустріч розкинув обійми розкішний ліс, це був ще той лісочок, незгірше причеркаського, і якраз у тому лісочку нас застала гроза, несамовита злива, і я не знаю, як крізь ту зливу Сана помітила вузеньку асфальтову дорогу й різко звернула ліворуч.

Вона зняла із себе той сарафанчик у машині щоб не замочити його зняла зняла зняла із себе той сарафанчик я навіть не бачив коли тільки побачив два брунатних пуп’янки на її білих грудях не можу не хочу більше чекати сказала вона і вийшла під дощ у білій пелюстці та пелюстка була уже мокра але вона і її зняла й кинула на зелену траву не дивлячись куди кинула бо підставила обличчя дощеві дощ злизав із неї усю косметику лице стало білим білим тільки дві тернини стали чорними як у пісні а я вийшов під зливу зодягненим як пришелепок вона знімала з мене одяг зривала його нетерпляче бо він намок і прилип до тіла мої ґудзики сипалися у траву як розірване намисто і вже струмки дощу стікали моїм тілом а вона губами ловила ті струмки так жадібно їх ловила й пила опускаючись на коліна я нахилився й припав лицем до її лопаток до того місця де мали бути янгольські крила де вони прорізувалися і від того з’являвся солодкий свербіж я теж відчував його губами і всім єством він наростав наростав і розтікався усеньким тілом він як шовкова дощова вода біг рівчачком її спини і я доганяв доганяв його губами мої губи вже стали човном якого затопив білий дощ і щоб не згинути в білій

повені я взяв її трохи нижче сідниць підняв і безжально притис тим місцем де росли крила до шкарубкого стовбура дерева і тоді вдарила блискавка і вдарив грім та я почув її крик так у моєму дитинстві кричали птахи яким я і досі не знаю назви ніколи не бачив їх а чув тільки крик протяжний спершу дуже гучний а потім він завмирає і мені здавалося що ті птахи падають із високості згорнувши крила та від страху вмирають ще раніше ніж падають на землю бо їхні голоси затихають іще в повітрі а-а-а-ах і якоїсь миті мені здалося що вона теж помирає я відчув у дощових краплях солоний присмак сліз чи може й крові мені навіть подумалося що її вдарила блискавка бо вона спершу знов опустилася на коліна і дивилася на мене білими невидющими очима а потім упала на землю розпростерлася горілиць і здригалася від судоми здригалася все рідше і рідше поки й зовсім завмерла із заплющеними очима я схилився над нею припав губами до її холодного рота вдихаючи у неї життя і чув язиком які холодні у неї зуби вони були гладенькі й холодні як лід я випив із неї все тепло я випив із неї шалену гарячу кров як упир із моїх брів крапав на неї дощ хоч гроза раптово ущухла вона покотилася собі далі з полегшеним черевом затихли грім і блискавка на небі вже спалахнув сластолюбний Ра та з дерев і з моїх брів ще падали краплі на її біле біле обличчя білі губи біле тіло навіть нігті у неї гладенькі як крильця хрущів були білими бо вона знемогла пропала загинула вмерла я вже не міг відігріти її своїми губами відчув що й вони холодні як крига даремно блукають пагорбами її грудей і тоді я мов некрофіл узяв те безживне холодне тіло на руки і поніс до машини обережно поклав його на заднє сидіння і прибитий на цвіту ще в колисці ледве отак не поїхав далі та потім усе таки спохопився відчинив багажник перевдягнувся в сухе і довго думав чим би її прикрити мені незручно було порпатися в Саниній сумці то я дістав зі своєї синю теніску в білий горошок такий колір любила моя покійна бабуся і прикрив нею Сану від грудей до того місця де була біла пелюстка а потім позбирав на траві розкиданий мокрий одяг і склав у багажник і поїхав собі

далі минаючи окружною дорогою Богуслав а там де кінчалася окружна все одно стояло КаПе тільки не було біля нього Інспектора Патрульовича Калимника бо це вже була зовсім другорядна дорога якою нечасто їздять упирі некрофіли і навіть звичайні ґвалтівники то я спокійненько поїхав собі на Ісайки Медвин і далі а біля Калинового Куща досвідчені водії знають що це не село й не містечко Калиновий Кущ це знамените джерело у долині між Медвином і Лисянкою так от коли я скотився згори у долину моє серце солодко тьохнуло бо прокинулася з летаргійного сну моя спляча красуня підвелася а сорочина в горошок ковзнула вниз лише дві великі брунатні горошини лишилися на білому тілі вони теж були трошки сонні трошки прив’ялі ті горошини і моя спляча красуня спитала де я Господи яка вона була гарна а я сказав біля Калинового Куща хіба ти не бачиш ходімо нап’ємося ти ще не пила такої води зроду і поки я звернув праворуч щоб під’їхати аж до кринички Сана вже зодягла мою сорочину в горошок і я дуже тішився тим що вона теж не без комплексів адже це був чистої води трансвестизм[26] та коли вона вийшла з машини я побачив що сорочина була для неї якраз симпатичною сукенкою не коротшою за отой куценький сарафанчик від якого я дурів а в криничці була така прозора вода що видно дно дно дно дно та не було кухлика хтось його забрав того кухлика бо коли я сюдою повертався до Києва від мотелю "Млин" він тут був тепер не було але низько перехилившись через цямрину можна було дотягтися губами до води і ми по черзі перехилялися набирали у рот води й пили один з одного ми самі собі правили за кухлики наші роти були чудовими кухликами а коли Сана низько нагиналася у криничку то моя сорочина на ній високо підсмикувалася я не витримав і знов узяв її на руки а-а-а-ах і поніс у густий калиновий гай бо то не тільки назва була Калиновий Кущ там справді ростуть розкішні кущі калини які саме на початку червня дуріють своїм біло жовтим як молозиво цвітом і ось тут панове судді ви нарешті можете пришити мені кримінал я зізнаюся навіть у тому чого міг не казати нікому та я

вважаю за своє найвище щастя те що ти високий суде можеш сприйняти за збоченство але я бачив що Сані це страшенно сподобалося коли я дістав із багажника довгу мотузку ви спитаєте навіщо я возив її з собою і я знову ж таки можу збрехати і всі мені повірять що возив її із собою замість троса тепер більшість водіїв замість незручного троса користуються легенькими линвами але я взагалі не думав про це а гадав що ця довга капронова мотузка мені знадобиться у тій кімнаті над прірвою та поки що я взяв її з іншою метою я поклав Сану між двома кущами калини поклав на траву а потім нагнув високу гілку з одного куща і прив’язав Сані до ноги біля кісточки а гілку із другого куща теж обліплену молозивом цвіту прив’язав до другої ноги однак ті гілки не розчахнули її а тільки підняли вгору розкинуті ноги і навіть трохи підняли сідничку білу білісіньку із жовтавою присмагою і та сідничка була мені любіша за сонце він цей сонце заздрив мені коли я зривав кетяги калинового цвіту і зодягав у нього Сану спершу квітчав коси адже її коротка косичка вміщувала у собі цілий сніп волосся та який сніп її косичка вміщувала у собі всі сіножаті світу замовкніть ви лисі вчені і вищі математики я знаю що я кажу не лізьте до мене із цифрами й числами я ліпше за вас у них розбираюся і ти комп’ютере погасни як сказав би мій найлюбіший та вже покійний приятель Паруйр Севак тільки із ним я міг розмовляти мертвою вірменською мовою яка називається грабар однак Севак загинув, грабар мертвий а Сана жива тому я звертаюся до тебе комп’ютере якщо ти такий розумака ану полічи скільки кров’яних тілець і скільки мегатонн щастя припливало до наших сердець коли я і далі квітчав її калиновим цвітом клав його на груди живіт і туди де раніше була пелюстка потім губами роздягав її всю а одне калинове суцвіття з’їв наче вмирав від голоду і потім сказав Сано Сано Вербна моя Калинова моя Тополева моя Ясенова моя і так я перелічив усі дерева які є на світі а потім рослини трави а потім став лічити їх усіма мовами світу живими і мертвими і вона розіп’ята мною на калиновім хресті плакала і сміялася і знаючи

крім рідної лише французьку повторювала charmant c’est le mot[27] потім коли вже не лишилося слів я звільнив її від блаженственних пут Сана попросила щоб я узяв сумку і сам її зодягнув бо вона вже не має сил і я переміряв на неї все що було вона чимало набрала бо ми ще не знали скільки там будемо тож я приміряв на неї всі трусики і всі ліфчики всі сарафанчики спіднички шортики колготки pardon панове судді за такі подробиці але без них ви просто ніколи не зрозумієте того що сталося потім єдине що Сані самій довелося зробити це нафарбуватися тут я вже був ануж[28] і щоб не заважати їй своїми витрішками знову пішов до кринички і раптом побачив що там біля неї є кухлик.

— Сано! — вражено закричав я. — Та тут же є кухлик.

— Він там і був, — сказала вона.

4

Коли я минулого разу повертався до Києва сам, то на дорогу пішло три години, тепер же із Саною ми добиралися ледве не цілий день, і я навіть не зупинився у Некричах, хоч дуже хотілося познайомити Сану з дідком, який бачив і знає усе на світі, але хай, думав, ще встигнемо його провідати, може, ще доведеться ночувати у Григорія Івановича, бо невідомо, як нас приймуть у мотелі і чи є там для нас місце.

Десь годині о сьомій вечора я повернув перед мостом праворуч і дуже втішився з того, що перед моєю красунею тверджею стояв тільки білий фургон, отже, постояльців, напевно, ще не було. Зате чого вартий один той фургончик, на колесах якого ще можна дошукатися пилючки з вулиці Шота Руставелі, і я ледве стримався, щоб не вклонитись йому низенько: здрастє, давно не бачилися.

Сана була у захваті від самого фасаду "Млина" і вже поривалася далі, та я попросив почекати, поки схожу в розвідку. Вона трошки похнюпилась, у мене від того защеміло всередині, бо я таки справді тепер не хотів лишати її саму ні на хвилину. Після того, що відбулося між нами сьогодні, у мене постійно стояв у грудях щем — від невідступного усвідомлення такої близькості поміж нами, що аж ставало страшно. Я чув аромат її тіла й тоді, коли спинався бетонними східцями на другий поверх до бару.

Каміла саме обслуговувала за крайнім столиком двох зайшлих рибалок; коли вона зиркнула через плече на мене, таця в її руці перекосилася, один кухоль із пивом перекинувся, але не впав на підлогу, тільки розлився, забризкуючи її і рибалок.

Однак усмішка її була щирою.

— Дійшла ваша телеграма! Зараз принесу ключ.

— Каміло… я не сам. Розумієте?

— Це ваш клопіт. За двох буде дорожче, — сказала вона. — Але ви не вказали, на скільки днів їдете.

— Побачимо. Це залежатиме від погоди. За розрахунок не хвилюйтеся, все буде у твердій валюті.

Вона пішла на кухню, і я гукнув їй услід:

— Каміло!

Якби таця в її руках була не порожня, то знов би перекосилася.

— Щось іще?

— Авжеж, дві юшки з окунів, раки і гору смаженого судака.

Цілу гору, Каміло, ми вмираємо з голоду.

Коли я зійшов униз і помахав Сані ключиком, вона спитала:

— Тут завжди так вітряно?

Я тільки тепер завважив, як гойдаються сосни — їхні роз куйовджені зелені крони мінилися від переливчастих тіней.

— У нашому гніздечку тихо, — сказав я.

Біля східців я зупинився, вагаючись, бо досі не знав усіх тонкощів етикету — чи пропускають жінку вперед, якщо вона в короткій спідничці, а спинатися треба круто вгору.

Сана примружила очі, пустивши на мене лукаві бісики, і безстрашно пішла вперед — безстрашно тому, що я був зовсім неуважним, коли зодягав її біля Калинового Куща. Каміла, котра колись мене настрахала на цих сходах, виглядала скромною черницею проти Сани.

Коли ми зайшли в кімнату, вона, не розглядаючись, швидко підійшла до вікна, розчинила його і перехилилася через підвіконня, як через криничну цямрину: а а ах!

Той пташиний крик покликав мене до краю безодні, я підійшов до Сани, та вона не повернула до мене свого обличчя, отак весь час і вдивлялася у ту вирву — а а ах! — і мені здавалося, що то сама безодня стогне від радості, перекочує у

своєму темному лоні кожен несамовитий зойк, щоб насититися ним уволю, адже безодні й провалля ніщо так жадібно не вбирають у себе, як людський крик.

Потім Сана стояла під душем, а я лежав на ліжку й курив, русалочка на стіні вже не здавалася злою мойрою, вона під моргувала мені схвально й заклично, у ванній кімнаті рівно шумі ла вода, наче Сана ще й досі стояла під дощем, який запліднював Богуславський ліс, і я не витримав, я ледве підвівся з ліжка і зовсім безсилий зайшов до ванної, де побачив дві Сани, — та, що в дзеркалі, стояла до мене спиною, а друга стояла до мене обличчям, і цю другу я, знеможений і безсилий, поцілував тричі в очі — у синє, зелене і золоте — і сказав: "Чи не випити б нам по чашечці чаю?" — "До біса! — сказала Сана. — Шампанського! Сьогодні будемо пити цілу ніч, пити й любитися sans gene[29]".

Я загорнув її у простирадло, виніс із ванної і сказав:

— Вечеря давно холоне, grande dame!

— А що там у нас сьогодні на вечерю? — спитала вона.

— Смажений судак.

— Чудово. Ніхто смаженого судака не їсть гарячим.

Цього разу Сана зодяглася сама, лиш попросила мене застебнути ліфчик, і я знов піймав себе на тому, що мене до одуріння зворушують її гострі лопатки — вони були якісь ще зовсім дитячі і справді нагадували пуп’янки крил, у яких зачаєно млосне від чуття польоту й падіння.

Коли ми зайшли до бару, рибалок уже не було, на їхньому місці сидів міліціонер у формі майора (ми в рівних вагових категоріях, подумав я) і мій симпатичний, мій найпрекрасніший із усіх наземних приматів Кінг Конг на ймення Жора. Він кивнув мені, як давньому знайомому, і, кинувши оком на Сану, склав губи в трубочку, з якої ледь не вирвався свист.

Майор, як і належить людині у формі, холодно обмацував нас очима, мені здалося, що зараз йому заманеться перевірити у нас документи чи бодай запитати суворо: "Хто такі?" — і тоді я відповім без зайвої скромності: "Майор Марголін. Муніципальна поліція".

Однак замість майора до нас підійшла Каміла і, привітавшись до Сани, оцінила її тим коротким поглядом, яким може глянути лише жінка на жінку. Але таця в її руках не схитнулася, поклади яйце — не покотиться, і Каміла поставила перед нами дві тарілки окуневої юшки і гору смаженого судака — усе свіже й гаряче (вона, ця Каміла, добре зналася не лише на кулінарських таємницях), а раки пообіцяла принести пізніше. Ми ще замовили пляшку шампанського, пляшку білого сухого мартіні (під судака!), і Сана, піднявши келих, сказала:

— За удар грому. Від якого не страшно померти.

Ми швидко хмеліли, нам так добре було, що я готовий був обняти свого дорогого Кінг Конга, готовий був закупити всі банани, які були в Каміли, для цього добросердого примата, котрий замість бананів, мабуть, їв тільки груші, через те й голова його стала велетенською грушею, а що подарувати вам, мій дорогий майоре, — хочете? — я зніму із погонів свою зірку і причеплю вам, ви станете підполковником і вже не будете так запобігати перед Жорою, заглядаючи йому в рот.

Визнаю, я був несправедливий до пана майора, адже Жора розповідав такі цікаві речі, що я й собі наставив вухо:

— Я ніде так не наїдався винограду, — казав він (ну от, а я, дурний, про банани), — ніде так не наїдався винограду, як в Афгані.

То був клас! Я й Вовці, молодшому братові, написав: забриють в армію — просися в Афган, не пошкодуєш.

— Винограду, — хмикнув майор. — Ти шо, чокнутий? А стріляють кругом. Не страшно?

— Нє, — сказав Жора. — Вір не вір, мені було зовсім не страшно.

Погано тільки, що, коли стріляють, у бетеері смердить.

У мене запаморочилося в голові. Не від вина, а від прикрої згадки. Найманці, які покинули мене в калюжі крові, теж про ходили вишкіл Афгану. Непритомніючи, я ще почув краєчком свідомості, як один пропонував відрізати мені вуха і ніс. Пам’ятаю, як, прийшовши до тями, я обмацував себе і дивувався, що вони цього не зробили, і дивився у дзеркало на закривавлене обличчя, радіючи, що вони не наважилися відрізати мені вуха й ніс.

— Ти пам’ятаєш, як я тобі ворожила на кавовій гущі? — спитала Сана.

— Так, але щось тут не в’яжеться.

— В’яжеться, — тихо сказала вона. — Усе в’яжеться. Навіть твоя стаття про людоїдів сюди підходить.

— Не вигадуй.

— Я про голод. Але не про той.

— Сано, не шепчи. А то люди подумають, що тут завелися шовкопряди.

— До чого тут шовкопряди?

— Коли вони їдять листя шовковиці, то здається, ось так шепочуть.

— Давай вип’ємо за шовкопрядів, — сказала вона. — Це мудрі істоти.

До бару зайшов сам Саватій. Я думав, у нього покотиться слина, коли він дивився на Сану. Однак це не була розгнуздана хтивість, на його рожевому обличчі проступав навіть дівочий сором, і Саватій, киваючи нам на знак привітання, зніяковіло відвів очі.

Він подав майорові короткопалу руку, яка більше пасувала б Жорі, а майор, перш ніж її потиснути, виструнчився, наче я віддав свою зірку не йому, а Саватію.

— Чого так скромно? — спитав господар мотелю "Млин", оглядаючи їхній стіл.

— Я, Саво Даниловичу, вже свічуся від фосфору через твою рибу, — пожартував майор. — Коли колотимеш кабана?

— Жарко, — сказав Саватій. — Хай трохи похолодає. Ніякий дурень у спеку не коле свиней.

— Де ти бачиш ту спеку? — здивувався майор.

— А що, Саво Даниловичу, — стромив свого носа Жора, — Петрович подав непогану ідею. Я б оце й зараз випив штаканчик гарячої крові. Ти, Петровичу, любиш свіжу свинячу кров?

— Як п’яний, то люблю, — засміявся майор підполковник Петрович, ще не знаючи, що я його достроково підвищив у званні. — Якби трохи рідша, а то дуже тягуча й солона.

— Ну, то будеш їсти кров’янку, — сказав Жора. — Ти ж любиш кров’янку?

— Я все люблю, якщо є горілка, — знов засміявся майор підполковник.

— Як так припекло свіжини, то заріжеш барана, — сказав Саватій Жорі. — Свиней улітку не колю. Заріжеш барана і зробимо шашлики. Мілю! — гукнув він. — Принеси ще пляшчину, бо я сьогодні іду на цілу ніч. Треба зігрітися.

— А що, не можна кинути сіті й піти додому спати? — здивувався майор підполковник.

— Ні, — сказав Саватій. — По перше, твої шмаркачі крадуть сіті. А по друге, зараз така фаза місяця, що риба йде тільки в китайки[30]. А по третє, я люблю ночувати на річці.

Сана торкнулась моєї руки.

— У мене теж ідея, — сказала вона. — Зараз ми всього наберемо і підемо в наше гніздечко.

— Добре, — сказав я. — Візьмемо ящик мартіні, мішок бананів і підемо в наше гніздечко.

— А перед тим трохи погуляємо надворі.

— Трохи погуляємо надворі, — сказав я, наче був її відлунням.

Каміла охоче напакувала нам кульки, і коли ми зійшли униз, я сказав Сані, щоб вона почекала, поки я все це занесу в кімнату, а потім ми погуляємо. Ні, сказала вона, я піду з тобою. Сана від мене не відходила ні на крок.

Гуляти ми пішли уздовж річки — у протилежний від мосту бік; було темно і прохолодно, берегом в’юнилася вузенька стежка, однак ми поміщалися на ній удвох.

— Я впізнала його одразу, — сказала Сана.

— Кого?

— Саватія, кого ж іще.

Я спершу чомусь подумав про Жору. І зрозумів, чому не розповів Сані про те, що бачив його біля "свого" будинку. Якби вона запитала, що б я робив, аби раптом його догнав, я б не знав, що відповісти. А й справді — що б я робив?

Річка дедалі ширшала, очевидно, десь нижче за течією її перегачувала гребля. Праворуч від стежки тягся сосновий ліс, який усе ще шумів верховіттям (дув горішняк), а ліворуч темніла широка річка, і в її очеретах теж ворушився вітерець.

Місяць ще не зійшов, хоч я не проти був подивитися, у якій він фазі, що риба йде тільки в китайки.

Вибираючись на прогулянку, ми не зважили, що від річки так тягтиме прохолодою, і незабаром я відчув, що Сана тремтить.

Десь далеко скинулася велика рибина — вона так гучно вдарила по воді, що здалося, ніби у річку впала людина.

Я пригорнув Сану до себе, щоб трохи її зігріти.

— Вертаймося. Ти змерзла.

— Ні, — сказала вона. — Мені страшно.

5

Але в гніздечку Сана ожила, попросила налити їй мартіні по вінця і сказала, що сьогодні треба пити, веселитися й laisser faire, laisser passer[31]. Із того, що вона сказала це французькою, я зрозумів:

Сана також здогадується, що стіни можуть мати вуха.

Потім вона випила майже півсклянки вина, а на останньому ковткові попирхнулася і вражено скрикнула:

— Що я, дурепа, забула! Через тебе я зрадила свою Кіті. Вона ж там задихнеться.

Сана кинулася до своєї сумки, хапливо викидала звідти всі речі, а потім дістала кумедну мавпочку із штучного хутра. Це

була звичайна іграшка, але Кіті просто вражала своїм обличчям — на ньому було таке здивування, якого не зобразить жоден мім. Досі не можу збагнути, завдяки чому творився той вираз безмежного подиву — чи широко поставленими очима і відстовбурченими вухами, чи зморщеним носиком, не скажу, але, дивлячись на мавпочку Кіті, я розсміявся до сліз. Сана навіть трохи образилася і сказала з докором:

— Не смійся, Кіті цілком нормальна дівчинка. Раніше вона такою не була. Це їй потім щось зробилося.

— Я не сміюся, — сказав я і теж похлинувся вином.

— Вона славна дівчинка і спатиме тепер з нами. Раніше вона завжди спала зі мною.

— Добре, спатиме з нами. Хіба, ти думаєш, для кого я взяв оті банани?

Сані це дуже сподобалося. Про банани.

Вона виклала в шафу всі наші речі і попросила налити їй ще.

— Я знаю, — сказав я. — Тебе схвилювали оті дурні балачки.

— Які?

— Про свіжу свинячу кров.

— Дурниці, — сказала вона. — Я сама люблю м’ясо. Риба — це чудово. Але нам з тобою не обійтися без м’яса, бо ми таки повмираємо.

— Завтра неділя. Поїдемо в містечко на базар, купимо свинини й попросимо Камілу, щоб нам щось приготувала.

— Ми самі зробимо шашлики, — сказала Сана. — А в Каміли тільки попросимо емальовану каструлю.

— Ми самі зробимо шашлики, — повторив я. — А поки що перейдемо до раків.

— Я раків не їм. Ми з Кіті їстимемо банани.

— У цьому ти солідарна з Камілою.

— У чому? — спитала вона.

— Каміла теж не їсть раків.

Сана змінилася на обличчі.

— Кіті, ти чуєш? Цей гульвіса дуже багато знає.

Кіті подивилася на мене ще з більшим здивуванням і з певною мірою осуду.

— Ми цього гульвісу зараз замучимо, — сказала Сана, стромляючи в рот обчищений банан. — Правда ж, Кіті? Ми його раки зараз викинемо за вікно, нехай пливуть собі далі. У цього гульвіси вже сперма пахне раками, тобі не здається, Кіті? Зараз ми це перевіримо.

Сана рішуче рушила до мене, а я дивився на нещасну Кіті, в якої очка від здивування от от мали вискочити з орбіт.

Згодом я часто згадував саме ось цей момент, коли Кіті вперше для мене стала живою. Віднині вона ловитиме найменший порух нашого настрою, і це відбиватиметься на її милому личку, хоч вираз безмежного здивування переважатиме завжди.

Я вже тієї ночі помітив, що Кіті, як і ми, не збирається спати ще довго і тільки вдає, що не зважає на наші любощі; мені здалося було, що вона вже дрімає, та даю голову на відсіч, що її вуха витяглися, як у чебурахи, коли Сана провела своїми білими тонкими пальцями по моїй щоці — отак, тильним боком пальців, бо я відчув її гладенькі, мов крильця хрущів, нігті, — й сказала:

— Біжи поголися.

Я зайшов у ванну, напінив лице і став голитися поволі, бо чомусь думав, що ось ось сюди зайде Сана. Проте вона не зайшла.

Повернувшись у кімнату, я побачив, що вона так само лежить горілиць, тільки із заплющеними очима.

— Вже? — спитала вона.

— Так.

— А тепер поголи мене.

І по хвилі додала:

— Вже літо.

Я ледве її не порізав, коли Сана зненацька крикнула:

— Кіті, ану відвернися, паршивка ти мала! Я й так багато тобі дозволяю. — Потім мовила ніжно: — Розумієш, маленька, це особливий ритуал двох. Ти мені вибач, але до цього не можна підпускати нікого. Це, Кіті, великі чари, після цього люди ніколи не залишать одне одного.

Потім я запитав:

— А чим побризкати?

Я запитав щиро, бо справді не знав, чим довершити такий ритуал — чи своїм чоловічим дезом, чи її французькими "Climat".

— Собою, — сказала вона. І раптом підвелася, ступила до вікна, розчинила його навстіж, а тоді стала на підвіконня і, повертаючись обличчям до мене, випросталася на повен зріст у чорній проймі.

Я не знаю, яким у ту мить було обличчя Кіті, але мене пронизав такий страх, що я боявся дихнути.

Вона стояла над прірвою.

— Сано, — я молитовно склав руки. — Іди до мене. Благаю.

Сано…

Вона дивилась на мене з якогось небесного світу. Потім таки легко скочила на килим, і тієї ж миті я люто схопив її за плечі і повалив долілиць на підлогу. Я карав її сердито, як звір, і мені з очей сипалися іскри. Я кусав її гострі лопатки, ніби хотів з’їсти Санині крила, на які вона так необачно покладалася, ступивши на край безодні. Я вгамувався тільки тоді, коли відчув

її конвульсивні здригання, і втопив своє обличчя між тими крилами.

Вони були такі безпомічні, що хотілось їх ніжити безкінечно, спокутуючи вину хижого звіра.

Я здивувався, коли почув її задоволений голос:

— Кіті, ну як ми провчили цього гульвісу? Ти бачила?

Та цей голос був зовсім інакшим, коли вона повернулась до мене обличчям:

— Ніколи не кажи мені про своїх жінок, чуєш? Якщо ти коли небудь мене покинеш, я це зроблю.

6

Вранці ми поїхали на базар, що вже пах ранніми полуницями (там я ще раз переконався в тісноті цього світу, бо за прилавком у м’ясному ряду побачив відмінника народної освіти і щонайменше тричі героя соціалістичної праці Олену Йосипівну Підконюшу), накупили всякої всячини, потім я запитав у Сани:

— А що ми візьмемо для нашої маленької Кіті, га? Наша маленька Кіті, мабуть, любить полунички?

— Дуже, — сказала вона. — Причому з вершками.

Коли ми повертались до мотелю, я знайшов чудовий привід реабілітуватися перед Саною і сказав, що навіть каструлю не позичатимемо в Каміли, адже ми ще не провідували мого

найліпшого тутешнього приятеля, який живе ось тут, по дорозі, у Некричах.

Григорій Іванович був удома ("Ви не уявляєте, пане брате Андрію, яку приємність..."), я познайомив його із Саною, він запитав, чи це не дружина часом, а я сказав, що дружина, звичайно, недавно побралися, оце ж і заїхали до вас, Григорію Івановичу, відзначити цю подію. Поки замочувалося м’ясо, я ще вистругав шампури із сирих дубців, розіклав на подвір’ї багаття, напалив жару, а пізніше, коли вже подвір’ям стелився запашний димок, змішаний з ароматом підпеченої свіжини, Григорій Іванович раптом сказав: "Я вас, Оксано, знаю давно, — сказав цей золотий дідок, хитро поглядаючи на неї. — А знаю я вас тому, що мені чоловік ваш давно про вас розказував". Я зумівся на цього чудного дідка, бо ніколи йому не казав про Сану ні слова, але хай буде так, хай буде так, усміхався я до неї, усміхався до дідка й до синього неба, якого вже не бачив хтозна скільки, я ледь ледь пам’ятав це небо, де колись у моєму дитинстві кричали невідомі мені птахи, де стояла моя бабуся в синій кофтині у білий горошок, де стояли мої батько мати, що так рано пішли з цього світу в те царство небесне, де плачуть, і плачуть, і плачуть пташки з мого раю дитинства, такого короткого раю, що я лиш пам’ятаю, як мама мені подає пучечок суниць, такого короткого раю, що я лиш пам’ятаю, як моя бабуся копає копає копає копає копає картоплю, вона сто років проходила в одній кофтині і сто років лише копала картоплю, вона копала її на колінах, копала рачки і лежачи, падаючи з ніг біля тієї картоплі, щоб потім, викопавши, знову загорнути її в землю — і так безкінечно, людина прийшла на цей світ, щоб сто років ходити в одній синій кофтині у білий горошок і сто років копати картоплю, щоб знов зарити її у землю, благаючи в Бога тільки дощу, більш нічого, тільки дощу, не знаючи, що на цьому світі є море, мартіні й Париж, а тому я звинувачую тебе, світе, замовкни, високий суде, тепер моя черга звинувачувати і я звинувачую тебе, жорстокий світе, хоч

ти до мене глухий, ти зумисне зробив мою мову мертвою, аби не чути цього, та я волаю j’accuse[32] — ж’акюз, ж’акюз, ж’акюз! — за те, що ти придумав оцю картоплю, за те, що я перекинув догори дном усі магазини в Парижі, поки знайшов собі синю теніску в білий горошок, за те, що ти зробив мертвим грабаром мову бранців картоплі, — я звинувачую! — ж’акюз, ж’акюз, ж’акюз, але запам’ятай, світе: коли я постану із праху, то поведу тебе за собою.

Однак помовчімо хвилину, бо он уже йде Золотий Дідок, він іде до нас із пошарпаною книжечкою, написаною мертвою мовою, він сідає біля вичахлого багаття і читає цю книжечку автора самогубця, книжечку, яка варта ста Нобелівських премій, але в Стокгольмі не знають тих, що пишуть мертвою мовою, не знають смаку печеної картоплі, не знають, що ген оте поле, залите літнім сонцем, насправді вкрите снігами, і крізь ті сніги, загубивши дорогу, бреде і бреде ще один самогубець, який замість пензля взяв шприц і витиснув з нього мертві сухі дерева і порожні пташині гнізда, можливо, гнізда тих птахів, які кричать із мого дитинства і падають, падають, падають на землю, згорнувши крила. …Я знов за кермом хмільний, я кидаю виклик дорожньо-патрульній службі, на повну гучність вмикаю мою любу Марину Одольську, яка своїм красивим ротом намагається вдихнути життя у мертві слова, я блефую, бо я зовсім безсилий і допомогти мені може тільки великий блеф, коли людина бездоганно вдає, що знає те, чого насправді не знає або не може довести, і я піду на цей блеф доконечно, чого б він не коштував, адже я в цьому ділі мастак, справжнісінький дойда, я блефую уже давно, пишучи дисертації вченим недоумкам, пишучи програми для найпроґресивніших партій, вихваляючи високих політиків і сміючись там, де треба плакати, моє життя давно стало великим блефом і я знову піду на нього через безсилля і невідомість. Вже скоро. Бо я таки знаю збіса багато, лиш вичікую слушний момент.

А поки що я беру Сану, беру свою телескопічну вудку, і ми йдемо рибалити. Ідемо тією стежкою, що в’ється уздовж річки, чуємо, як постогнують розкуйовджені сосни, і там, поміж сосон, я бачу невеличку ферму, де можна копнути черв’яків. Непоказний цегляний будиночок, у якому, видно, хтось живе, поруч загорода, де бродить з десяток овець, саж для свиней, і невідь звідки виринають два собацюри — один білий, другий чорний, завбільш ки як телята, але добре навчені собацюри, бо коли зачули свист, повернули назад, і тоді я побачив Жору з ножем у руці, що поблискував проти сонця, і здогадався, що це ферма Саватія. Жора таки справді різатиме барана, бо в руках у нього ніж, як баґнет, привезений, видно, з Афгану.

— Чи не можна десь тут копнути черв’яків? — спитав я, а він відповів, що можна, чого ж, тільки тут на черв’як нічого не ловиться, тут треба ловити на шмаровидло, тобто на сиру розколочену манку, пояснював Жора, усміхаючись проти сонця, і ніж виблискував у його руці, мов живе срібло, а коли ми пішли далі, то згодом почули овече бекання, яке ще довго вітер носив поміж сосон, ми йшли і йшли, поки не забрели в дику місцину, де вже й очерет стояв, мов той ліс, але ми завернули у сосни, полягали там горілиць і довго дивились на крони дерев, які коливалися в синьому небі по колу. …Я відійшов трохи вбік, розклав вудку, відкусив гачка від волосіні і прив’язав до неї червону полуницю, а потім, мовби закинувши вудку в невідому мені глибочінь, тримав її так, щоб полуниця звисала якраз над Саниними вустами. Вона відразу зачула здобич, але не кидалася на неї, як хижак на блешню, вона м’яко ворушила ротом, ледь ледь торкаючись до наживки, а потім таки поволі, як рибина, втягла її в себе, і я легенько підсік.

Золота рибина, тихенько попискуючи і звиваючись, ішла до моїх рук, золота луска спадала від того звивання, а коли я взяв її обіруч, попросила місячним голосом:

— Відпусти мене. Я тобі виконаю будь яке бажання. І ось тут у мене вихопилися зовсім недоречні на ту мить слова, досі не можу собі простити.

— Бажання? Я, Сано, хочу, щоб ти завтра поїхала додому.

У неї був такий вираз обличчя, ніби я відважив їй ляпаса.

— Додому? Я?

— Так, Сано, до Києва.

— А ти?

— А я приїду післязавтра.

— Чому?

Тепер мені здається, що Сана здогадувалася про мій намір, адже ми вже думали і говорили однаково.

— Так треба. Інакше ми ніколи не зробимо те, заради чого сюди приїхали.

Я сказав ще одну велику дурницю. Адже виходило так, ніби все, що відбулося між нами, було другорядним. Вона не спитала, що я замислив, тільки повторила те, що вже казала на цьому березі:

— Мені страшно.

— У нас немає іншого виходу, — сказав я.

— Може, я побуду у Григорія Івановича? І тут я відчув, як кам’яніє моє серце.

— Ні, — сказав я. — Я відвезу тебе на автовокзал. Ти поїдеш до Києва. Таке от… моє бажання.

Потім ми довго сиділи мовчки і їли полуниці, не відчуваючи смаку, їли їх, як траву. Я ловив її відсутній погляд, та він був дуже далеко.

Сана ковзнула рукою у свою малесеньку сумочку (вона ніколи з нею не розлучалася) і дістала сигарети.

— У Києві ти покинеш палити, — сказав я.

— Це твоє друге бажання?

— Так, є ще й третє.

— Цікаво.

— Я хочу, щоб ти на ту одну ніч залишила мені Кіті.

— Добре, — сказала вона. — З тобою спатиме Кіті.

7

Попереду у нас була ще доба, і Сана не збиралася її труїти.

Навпаки, згодом вона стала жартувати більше, ніж будь коли, у неї вселився якийсь сміхотливий біс.

— Чуєш, Кіті, завтра ти сама спатимеш із цим гульвісою, — сказала вона, і бідна мавпочка завмирала від подиву. — Та ти не хвилюйся, нарешті і ти зможеш avoir la main dans la pate[33], мною він уже наохотувався, але ще не знає, що чекає його цієї ночі. Він, цей гульвіса, думає, що вже побачив вищий пілотаж. Ні, рідненький, усе ще попереду. За свої три бажання ти сплатиш виконанням моїх десятьох. Збирайся, я хочу раків!

— Сано, ти ж не їси раків.

— Тепер буду їсти. Мені страшенно подобається, як вони пахнуть. Ми зараз підемо до бару, замовимо горілки, пива і раків.

Ти ще не бачив мене п’яною.

— Таке враження, що ти вже п’яна.

— Тоді зодягай мене. — Вона подала мені чорні колготки з вирізами угорі і підняла ногу. — Мерщій.

— Якщо я не помиляюся, спершу зодягають…

— Ти якраз помиляєшся. Ти нічого не тямиш у жіночих туалетах. Роби, що кажуть. Одні трусики ми вже посіяли у Богуславському лісі.

— Так… що далі?

— Тепер подай мені сарафанчик.

— Сано, у тебе все буде зверху.

— Знизу, — сказала вона. — Ти і в цьому нічого не тямиш. Як я могла закохатись у такого bonhomme[34]! Вона подала мені ліфчик.

— Поцілуй мене. Швидше. Pas sur la bouche[35]. Ліфчиком вона затулила обличчя Кіті.

Коли ми піднімалися до бару, я молився, щоб там було порожньо, але ще знадвору почув п’яні вигуки. Два столи було зсунуто докупи, розпашіла компанія, вочевидь, довершувала справу, яку Жора розпочав своїм блискучим багнетом. Він теж був тут, як і Саватій Ярчук. Серед інших чоловіків я впізнав ще одного свого доброго друга, котрого вчора підвищив у званні, а він, невдячний, прийшов сьогодні в цивільному. Втім, трохи пізніше я зрозумів, що тут зібрався чи не весь начальницький склад МВС районного масштабу, щоправда, з ними було всього лиш дві жінки, але одна з них так верещала, що могла замінити добрий загін амазонок.

Принаймні меланхолійний голос Елли Фіцджеральд губився в тому вереску, як комариний писк.

До нас підійшла Каміла, і я помітив, що вона теж напідпитку. Ґудзики на її блузці розстебнулися нижче молочних залоз, і я боявся, щоб її дубівки не випорснули нам на десерт. Втім, до десерту було ще далеко. Моя grande dame, очевидно, підігріта виглядом процептивної мулатки, попросила принести пляшку "Старокиївської", два пива і всі раки, які повзають на кухні.

— Живі? — спитала Каміла.

— Ні, червоні, — відповіла Сана. — Хіба ви не вмієте пекти раків? — Їх варять, — простодушно сказала Каміла.

— Ну то й зваріть.

— Це все? Більш нічого?

— Решту принесіть на власний розсуд.

— Добре, можете на мене покластися, — відплатила Каміла теж двозначною фразою, дивлячись на мене.

Ось так і на нашому столі з’явилася частка того баранця, якого Жора приніс у жертву добірному товариству. Подумки я повісив йому на груди орден "Дружби народів".

"Старокиївська" була з холодильника, але виповнювала жили таким раптовим теплом, що все здавалось прекрасним — і цей затишний бар у надрах могутньої тверджі, і корабельні сосни за вікном, які ніколи не знали, що таке затишок, і яким не страшний був уже й самум[36]. Я обчищав Сані раків, облузував шийки і складав у її тарілку, вона їла їх уперше в житті і дивувалася, чому, дурна, не розкуштувала раніше, чому вона все гидувала, навіть баранину, яку теж оце їсть уперше — так чудно холоне на губах ця баранина, але раки — річ особлива, це окрема стаття, мій любий, ти будь обережний із цими раками, адже вони дуже сприяють виробленню андрогенів, сказала Сана, атож, чоловічих статевих гормонів, коханий, тих андрогенів, які обумовлюють і сексуальність, і аґресивність самців водночас, затям це, мій любий, це дуже важливо.

Елемент агресивності присутній навіть в еротичних фантазіях, але бач… — білу облузану шийку вона поклала між білі зубки, — річ у тім, що ця агресія здебільша буває умовна, грайлива, ми її ще називаємо інструментальна, мій любчику, а буває хижа, ворожа, спрямована на цілковите знищення. І я хочу, щоб ти це затямив.

Звичайно, ти хлопчик розумний, ти добре знаєш, до чого доводить людину голод, як знаєш і те, що голод буває різний.

— Ти хочеш, щоб я поїхала, і я поїду, — вона знову випила, але замість рум’янців на її обличчі проступала холодна блідість. — Це твоє чоловіче право. Я розумію, що… nous ne pouvons pas faire des petits exercies d’heroisme — il faut faire les grandes compositions[37]. А тому вважай мене просто повією.

— Перестань, Сано.

— Ні, це ти перестань. Я проститутка, і хочу, щоб це бачили й знали усі. Я просто професійна путана, — сказала вона так голосно, що гамірна компанія притихла. — Я не приховую цього, — сказала вона і знову випила, і виклично провела кінчиком язика по губах. — Хіба це погано? Скажи, хіба тобі не подобається втішатися з професійною проституткою?

— Дуже, — сказав я. — Мені дуже подобається.

— Отож бо.

Сана підвелася і, похитуючись, пішла до шинквасу (я не міг зрозуміти, чи вона вже така хмільна, чи зумисне отак похитується, але мені стало страшно, коли побачив, що з під куценького сарафанчика світяться глибокі вирізи на чорних колготках, що її випнуте сраченя націлене на генеральний штаб МВС, як осине жало).

Я б не сказав, що цей штаб виявив особливу військову витримку, та все одно подумки я кожному оголосив подяку із занесенням в особову справу.

Сана підкликала Камілу, — та чомусь весь час пропадала на кухні, хоч її очі були вже геть каламутні, і мені закралась підозра, що Камілине сп’яніння не алкогольне, — однак з їхнього шепотіння можна було зрозуміти не більше, аніж із шелесту шовкопряда в шовковичному листі.

Я тільки пізніше здогадався, про що вони говорили: стерео колонки вибухнули такими ритмами, що від звукових хвиль у мене на голові затремтіло волосся. Сана ще приклалася до чарки, а потім потягла мене за руку до танцю, я сказав, що вона вже зовсім поїхала, що їй треба у тих непристойних шатах сидіти й не ворушитися, на що Сана сказала, що вона не поїхала, а попливла, je m’en fiche de tout[38], сказала ця відьма і, вихляючи жалом, метнулася до сусіднього столу, я не спам’ятався, коли біля неї опинився Жора, але бачив, як обоє вони затряслися в судомному танці.

Мене зовсім не доймали ревнощі, зрештою, до кола потрюхикали ще дві пари, але страхала неймовірна блідість на Сани ному обличчі, яким уже пробігали дрібні конвульсії. І ще я побоювався, аби щось не зробилося Жорі, адже одні й ті самі андрогени викликають і хіть, і несамовиту агресію, — з гіркою усмішкою я засвоював уроки сексопатолога Оксани Вербної, — аґресію не лише інструментальну, а й нищівну, особливо, коли йдеться про наземних приматів, — доповнював я свого коханого вчителя, і десь тоді краєм ока завважив, що до їхнього танцю ще пильніший Саватій, його неприродно червоне обличчя, як сказала б Сана, пливло, пливло, пливло, але він мужньо сидів на місці, я без застережно почепив йому на могутні груди орден "Червоного прапора", я взагалі того вечора був надзвичайно щедрим, і незабаром усі мої любі менти сиділи в орденах і медалях, вони так подзенькували тими нагородами, що в мене розколювалася голова.

Особисто ж я марно намагався заслужити найскромнішу медальку, таку вже скромну, що навіть не міг згадати, як вона називається, ну, оту медальку, що дають за врятування тих, що топляться, спершу пливуть, а потім топляться, я з усіх сил старався її заробити, та в мене ніякого біса не виходило, бо моя найчарівніша путана, моя найсолодша проститутка, моя найвітрогонніша повія, моя найпроцептивніша сучка втратила усякий контроль над собою, вона вже була така п’яна і вітряна, що коли пішла з майором підполковником до повільного танцю, то не чула, як об її груди треться медаль "За відвагу на пожежі", на мене вона вже майже не звертала уваги, адже я заслуговував хіба що піонерського значка та ще червоного галстука, і мені не залишалося більше нічого, як піти і повіситись на тому галстуку. Я вирішив так і зробити, я вже й прикинув, де краще зачепитися, аби кинути виклик не лише Сані, а й усім самогубцям, які ніколи не лізуть у зашморг перед дзеркалом, отож неважко здогадатися, що я вирішив це зробити в нашій прекрасній ванній кімнаті, адже, окрім усього, коли глянути збоку, складеться враження, що мене повісилося аж двоє — ну як? — як вам це подобається, мій дорогий Сен Мартене, я маю на увазі не саме самогубство як таке, а матеріальне втілення фатального числа "2".

У мені вже не лишалося ані крихти вагань, я визрів, я аж перезрів перестиг, як ота велетенська груша, яку витівниця природа насадила Жорі на плечі замість голови, і, знову зациклюючись на числах та іменах (Жора, Жорж — це ж прекрасне ім’я Георгій), я вирішив нагородити себе принаймні посмертно і не знаходив для цього почеснішого ордена за "святого Георгія", я вже побачив, як той георгіївський хрест красиво сяє на грудях мерця — висить хрест і висить вішальник, це було так зворушливо, що я ледве не схлипнув: "Грушо грушо, на якій же вербі ти виросла?

На якій вербі ти висіла, грушо?" І коли Сана, коли ця найчарівніша з усіх повій і найдорожча з усіх проституток, раптом пішла поза шинквас, пішла, спотикаючись, до дверей, що вели на кухню, пішла, веретенячи оголеним жалом, у самісіньке кубло цього борделю, коли вона причинила за собою ті двері під заслиняними від хіті поглядами, я також підвівся і рішуче пішов із бару, спустився сходами вниз, потім іншими сходами рушив угору, але на цих, інших сходах, що вели до готелю, я зупинився, вслухаючись у якийсь стукіт: один два три, один два три, — спершу мені здалося, що я чую кроки зимового рибалки, а тоді здогадався, що ні, — це стукотить моє навіжене серце.

Двері до нашої кімнати були незамкнуті — моя неуважність теж уже дійшла краю — я штовхнув їх і відважно рушив до ванної, чуючи далекий голос дощу, та, прочинивши двері, завмер: під душем стояла Сана, заплющивши очі, бо її обличчям стікала вода, усім її тілом стікали струмки, вона жадібно підставляла себе густим бризкам, ловила їх кожною клітиною свого тіла, у дзеркалі я бачив її гострі лопатки, а потім більше не витримав, відступився і впав на ліжко.

Я здогадався, що Сана прослизнула в готельний коридор через кухню, скористалася, так би мовити, службовим ходом, через те й опинилася тут раніше за мене, однак сум’яття, — та яке там сум’яття! — гострий неспокій оволодівав мною з голови до п’ят, він вступав у мою кров і пронизував кожен нерв. Русалочка на стіні уже не підморгувала заклично, вона знову скидалася на мойру, на невблаганну мойру Неминучості скидалася ця лубкова русалочка із чорним лобком, трикутник якого нагадував розчах нуті ножиці, що ними можна перетнути нитку життя. І Сана, вийшовши з ванної і запримітивши мій стуманілий погляд, сказала, що зараз викине цей примітив за вікно, викине дешеву сучку в річку, де її справжнє місце, нехай пливе, нехай пливе разом із раками, сказала Сана, а якщо я

люблю faire l’amour[39] гуртом, то сьогодні вона це мені влаштує, вона, професійна жриця найвищих насолод, замінить мені сотню німфоманок, вона перетворить цю кімнату над прірвою на ненаситний гарем, і тут я мушу зізнатися, високий суде, що Сана дотримала свого слова сповна, вона виконала свою обіцянку, але я не буду вдаватися у подробиці, бо ви, панове судді, все одно ніколи не зрозумієте, як гола жінка може випустити із свого рукава рій бджіл, у яких на жалах замість отрути мед, і вони вистромляють ті жала, знаючи, що незабаром помруть, адже бджоли вмирають після того, як випустять жала, та я знов таки не вдаватимусь у подробиці, бо коли й поясню, як це все робиться, то мої слова, високий суде, все одно не будуть занесені до протоколу, ваша стенографістка просто попливе і не зможе виконувати свої обов’язки, а ви, панове судді, оголосите перерву і розійдетесь по туалетах дрочить, як дрочать себе уже два роки американські республіканці, вислуховуючи зізнання мого любого друга демократа Клінтона, мої дорогі й такі поважні республіканці, котрі написали у своїй програмі, що приватна власність є священною і недоторканною, але ні словом не обмовилися про недоторканність приватного життя, вони зумисне цього не зробили, залишаючи за собою право обнюхувати жіночі труси, пробувати на зуб решткі генітальних виділень і шизіти в овальних парламентських туалетах, порушуючи священне табу Біблії (на якій вони присягаються), що не можна всує сіяти сім’я, а я, великий майстер блефу, справжнісінький дойда, вірив у непорочність їхніх ідей і передер із тої програми красиву брехню про священність і недоторканність приватної власності.

Каюся, каюсь… Хоч не бачу в тому аж такої вини, щоб червоніти, я все робив із чесними намірами, високий суде, і причину всіх нещасть вбачаю лишень у цьому шматочку металу, погляньте, панове, він і досі у мене в кишені, ось він, цей найбільший речовий доказ, придивіться уважніше — це не куля,

це звичайнісінький КЛЮЧ, плескатий, на три зубці (прошу не плутати із державним гербом), а тому я не вірю абату Агріпі, що число "три" є щасливим, що це рівновага, вихід із безвиході, вони, ці три зубці, прогризли моє серце, випили з нього кров, висушили його, мов міхур, і повісили на цвях перед дзеркалом.

Я знаю, високий суде, ти ще можеш запитати, чому ми із Саною часто переходили на французьку, виказуючи цим свою зарозумілість і погорду до інших людей, ти можеш нас запідозрити у маніакальній зверхності над людьми, яка також часто призводить до злочину, чи щонайменше закинути нам у непатріотизмі, але це не так.

Пояснюю: просто мій народ не придумав багатьох слів щодо тонкощів любовної гри, мій народ стояв сторчака на буряках, рачки стояв на картоплі, він убивався біля тієї картоплі, щоб наступної весни знов загорнути її у землю, і йому не було коли займатися, pardon, такими дурницями.

8

У понеділок, о восьмій вечора, я посадив Сану на комфортабельний мікроавтобус, який доїжджає до Києва, як і моя попелюшка, за три години.

До того вона ще зібрала свої речі (Сана залишала мені тільки Кіті), але я сказав, щоб вона покинула їх у машині, адже завтра я сам усе привезу до Києва.

— Добре, — сказала вона. — Я візьму лише свою сумочку і легенький кульок. Покладу щось накинути, як увечері буде холодно.

— Тобі немає чого боятися, — сказав я.

— Я просто мерзлячка.

Ми гуляли берегом річки, але то була невесела прогулянка.

Окрім усього, між нами залишалася гнітюча недомовленість.

Сана тільки спитала:

— Ти не сердишся на мене?

— Ні, — сказав я. — Ти найкраща у світі.

— Тобі було соромно?

— Ти найкраща у світі, — повторив я.

— Як ота чапля, що задивилась у воду. Ти знаєш, чому вони годинами видивляються у воду?

— Вичікують здобич. Чаплі теж непогані рибалки.

— Ні, — сказала вона. — У дзеркалі плеса вони милуються на свою вроду.

— Зараз плеса немає.

Вітер не лише куйовдив сосни, він і річкою гнав чималі хвилі, які переливалися то сліпучими зблисками сонця, то мінливими тінями. Над водою цей вітрюган також був кручений, він не здіймав рівну, ласкаву хвилю, а коловоротив у воді темні виямки — так, ніби річкою мчали невидимі коні і залишали на ній глибокі сліди від копит.

А високо над водою крутилися в небі куцохвості берегові ластівки, безладно так літали, як осіннє листя, що повністю віддається на волю вітрові.

— Ми сюди ще приїдемо? — спитала Сана.

— Якщо ти захочеш.

— Мені було добре тут.

Згодом я намагався згадати кожне її слово, мовлене того дня.

Часом мені здавалося, що я пропустив у її словах щось дуже важливе.

Ще пам’ятаю, як ми довго дивилися на рибалку човняра, який плив і плив на одному місці. Так річкова чайка, буває, розкине крила на вітрі і зависає геть нерухома.

Праворуч від мотелю була невеличка заводь, де Саватій припинав свій човен, і лихий смикнув мене за язик запропонувати Сані трошки покататися. Ми повернулися до мотелю, щоб попросити весла і ключ від човна, але, дійшовши заводі, побачили, що Саватій саме причалив до берега. Він зігнувся в дюралевій "кримчанці" і длубався в сітці, та зблизька я побачив металеві обідки і здогадався, що то ятір. В одному його кулі заплутався… величезний щур — бридкий, облізлий, голохвостий. Щур був мертвий. Двома передніми зубами, довгими й жовтими, у передсмертній судомі він так захопив капронову нить, що Саватій не міг її вирвати, аби звільнити ятір від гидкого створіння.

Сана потягла мене за руку назад, і Саватій помітив той бридливий жест, на його рожевому лиці заворушилася посмішка.

— Чого ви так? Це ж ондатра. Її на головах носять, а ви боїтеся.

— Я думав, це щур, — сказав я.

— Ні, ондатра. Тільки молоденька і через те чорна. Але влітку ніяка ондатра не годиться на хутро. Влітку вони линяють.

Він нарешті вирвав із жовтих різців капронову нить і, щоб заспокоїти нас, узяв короткопалою рукою ондатру за хвіст і підніс її на рівень очей.

Сана, скрикнувши, заточилася.

— Тут їх повно, — сказав Саватій. — Вони теж люблять рибу і лізуть за нею навіть у ятір. А тоді задихаються.

Я знав, що Сана тепер у човен не сяде. Вона поривалась піти, однак мені ще хотілося перекинутись словом із Ярчуком. Така нагода траплялася рідко.

— А риба не влетіла жодна? — спитав я.

— Коли залізе оця короста, то риби не жди, — відказав Сава тій. — Риба боїться її і мертвої.

— А як тут зимова риболовля?

— Нічого. Окунь попадається чималий. Але я люблю літо. Я до пізньої осені ночую на річці. Хай би й каміння з неба, мене в хату не затягнеш. А тут ще така фаза місяця… — Він узяв ондатру в другу руку, а ту, якою тримав її раніше, потер об штани. — І яка ж тепер фаза? — спитав я.

— Та яка. Повномісяччя.

Саватій підтягнув човен носом на берег і, не припинаючи його, пішов убік ферми. У його руці так і теліпалася мертва ондатра, яка, хоч як ти її назви, усе таки належала до родини пацюків.

Цей настрій нас переслідував довго, і виною був не лише мертвий щур. Думаю, нам бракувало б душевної рівноваги й без нього.

Я вдячний був Сані, що вона не докучала мені надмірною цікавістю — усе розуміла з одного погляду, і тепер мені здається, що розуміла не менше за мене. Ми обоє дотримувалися того золотого правила, що хто багато доводить, той не доводить нічого.

Головне, що нам було добре удвох попри всі настрої і вітри. Ніщо так не замітає людські сліди, як піщані заметілі, думав я.

Коли ми збиралися на автостанцію, я присів біля Сани, щоб застібнути її босоніжок, і це теж була хвилина блаженства, можливо, навіть солодша за дикий шал, де немає місця умиротворенню.

Перед від’їздом ми ще посиділи в барі, і, порушуючи власне табу, я випив кави, яка завжди викликала в мені нав’язливе почуття тривоги. Я дві доби майже не спав, тож перед тим, як

сісти за кермо, мусив випити міцної кави. До того ж мені хотілося робити все те, що робить Сана. Часом здавалося, що ми справді стали відлунням одне одного — нерідко траплялося так, коли хтось із нас ще тільки про щось подумає, а другий уже вимовляє те вголос.

Так було і тоді. Я невідь чому знову згадав сіру чаплю, яка годинами видивляється у воду, а Сана сказала:

— Правда, мабуть, твоя. Чапля вичікує здобич. Вона завжди стає так, щоб її тінь не падала на воду. Вона рибу бачить, а риба її — ні.

Підійшла Каміла, і з її непроникного темного обличчя цього разу було видно, що вона також провела безсонну ніченьку.

Ніжно шепоче він казку таємную,

Сумно зітха верболіз…

Буває і так: засяде в голову якась пісенька і не відженеш її, поки сама не відчепиться.

— Прощавай, Каміло, — сказала Сана. — Було дуже приємно у вас.

— Як? Ви вже від’їжджаєте?

— Пора, Каміло. — І ви? — вона подивилась на мене, широко розплющуючи сонні очі.

— Я — ні. Я приїхав рибалити.

— Але ви ще повернетеся до нас? — спитала Каміла у Сани.

— Ні, не повернуся.

— Жаль, — щиро сказала Каміла. — Може, колись будете в наших краях...

— Не знаю, чи буду у ваших краях, — сказала Сана. — Хто тепер знає, де він буде завтра? Я нічний метелик, Каміло. Той, що летить на вогонь, на світло. Нічний метелик шукає тепла, але саме там, на світлі, у теплі, він найчастіше і гине.

Каміла тільки знизала плечима. Вона була загальмована, і, напевно, в її сонних очах просто рябіли метелики.

Сана високо закинула ногу за ногу, оголюючи защібку від пояса, що тримав чорні панчохи.

— Кава чудесна, — сказала вона. — Ці нічні метелики страшні кавомани. І вже на автостанції, перед тим, як сісти в мікроавтобус, вона продовжила свою думку:

— Будь обережним з вогнем. Адже ти теж до певної міри нічний метелик. А знаєш, що головне у нашому ділі? Sauvez les apparences.

Le vin est tire, il faut le boire[40].

9

Повернувшись до мотелю, я не побачив перед ним білого фургона, який, знаю точно, стояв тут, коли ми від'їжджали на

автостанцію. Це додало мені сміливості, я знов заглянув до бару і попросив Камілу налити мені чарчину горілки.

— Болить наша голівонька? — всміхнулась мені Каміла; вона вже, здається, зовсім прокинулася й розворушилась, хоча в барі не було ні душі.

— Трошки, — сказав я. — Через цю їзданину не міг навіть похмелитися. Годі, набридло.

— Я спершу подумала, що це ваша дружина.

— Ти погано про мене думаєш, — перейшов я на "ти" з Камілою. — Я її знаю день і поночі. Якби в мене була дружина, то я б тобі ще в телеграмі сказав: будемо вдвох. У мене нікого немає, Каміло, — сумно промовив я, точнісінько так, як колись поскаржився Катрусі. — Я один, як перст. А точніше — перстень, — старокиївська сумлінно підігрівала кров і фантазію. — І от цей перстень котиться, поки його хтось не підбере й не надіне на палець. На день два, звичайно.

— Чому на день два? Перстень, мені здається, непоганий.

— Бачиш, Каміло, видно, десь по дорозі з нього випав діамант.

А ці хвойди страшенно люблять діаманти.

— Чому зразу… хвойди?

— Тому що хвойди. Шльондри, курви і хвойди.

— Такі ви всі, чоловіки. Наохотуєтесь, скільки вам треба, а потім… Хвойди.

— Добре, — сказав я. — Нехай будуть нічні метелики, якщо це тобі подобається більше. Нехай будуть хоч і райські пташки, тільки налий мені ще чарочку, бо я хочу випити за тебе, Каміло. І за твої кучерики, — сказав я багатозначно, обволікаючи її красномовним поглядом професійного гульвіси.

— Ця жінка мені сподобалася, — сказала Каміла. — Може, ви помиляєтесь.

— Якщо я коли небудь помилявся, то тільки раз у житті. Це тоді, коли приїздив сюди минулого разу. — Мій погляд уже втратив свою багатозначність і плив од сласного спогаду. — Але то була моя остання помилка.

— Не знаю, про що ви кажете.

Я був певен, що вона все знає чудово, проте й далі розпалював і себе, і її.

— Мені страшенно подобаються ці ваші вітри, Каміло. Якщо ти наллєш мені ще краплю, то я вип’ю за вітер, який дозволив мені зазирнути у найзагадковішу шпарину.

Вона високо підняла брови — так вони піднімаються часом від страху, а буває — від захвату чи здивування.

Та я пояснив:

— Я вип’ю, Каміло, за вітер, який грається жіночими спідницями. Він, цей пустун, має добрий смак, хай йому чорт. Бо те видиво переслідує мене денно і нощно.

Вона мене розуміла. Її перестиглі дубівки здіймалися, мов на хвилях. І ще я запевне знав одну річ: коли тебе мучить голод, той голод, про який казала Сана, то ніколи не трапляється гарної жінки, тебе обминають, як прокаженого, а коли ти пересичений вкрай, до тебе всі липнуть, як мухи, бо тоді ти пахнеш здичавілим цапом, і той запах чують ще здалеку, дехто від нього просто чманіє — бери за руку й веди куди хочеш. Каміла теж чула цей запах, та я і далі будив у ній дикий нестрим.

— Я хочу бути вітром, Каміло, — сказав я. — Не перснем, якого зодягають на палець кому заманеться, а вітром, що сам обіймає того, кого він хоче. Він проникає в найпотаємніші куточки, він прослизає в найтонші шпарини, і перед ним безсила кожна жінка, навіть ти, Каміло, перед ним всього лиш билинка. Все, все, я мовчу…

Вибач за таку відвертість, не знаю, що зі мною діється, але я сьогодні не спатиму. У мене безсоння, Каміло, мені не треба було пити цієї кави.

Я вийшов надвір і потрапив під ріденький дощик — такий, що наче думав, іти йому чи не йти. Я також стояв і вагався, хоч був не дощем, а рішучим вітром, однак ще думав, куди його спершу піти — чи відразу в кімнату, чи трохи ще погуляти. Мені дуже кортіло подивитися на моє вікно знадвору, однак виходило воно з тильного боку тверджі на річку, і щоб глянути на нього бодай звіддалік, треба або заходити у воду, або випливати човном. Мені зовсім не хотілося залазити в річку (біля самого мотелю я не бачив, щоб хтось коли небудь купався) і так само не лежала душа брати Саватіїв човен, хоч я сумнівався, що під цю фазу місяця він проведе ніч на річці. Мені кортіло побачити повномісяччя, але схоже було, що не пощастить і сьогодні. Дощик сіявся курячий, проте хмари щільно обклали

небо, і хоч було ще близько дев’ятої вечора, на землю разом з тим дощиком швидко спадала ніч.

Я ще трохи пройшовся понадворі, аби мене покропило свіжістю, пройшовся до невеличкої заводі, де стояв, зачепившись за пологий піщаний берег, неприпнутий човен, і знов згадав того триклятого облізлого щура із жовтими різцями; хай мені триста разів повторюють, що то ондатра, та я знаю, що це теж мускусний пацюк, полівковий гризун, якого справді люблять носити на головах, люблять носити на всьому тілі, коли із цього пацюка, виловленого взимку, вичинять руду пухнасту шкурку, але зараз я бачив у ньому тільки лихий знак, який теліпався у куцопалій руці Саватія.

Я повернувся до мотелю, зійшов нагору і цього разу справді довго не міг відчинити замок у дверях — він таки заїдав. Упоравшись із замком, я стромив у нього ключ із другого боку дверей, але так і залишив неповернутим.

У кімнаті ще стояла терпкувато солодка пахощ, яка дихала на мене Богуславським лісом, молозивом калинового цвіту і смутком прощання. Увімкнувши світло, я побачив, що на безмежно здивованому личку Кіті теж лежала печать невимовного суму. Я взяв те сердешне мавпеня і заховав у свою сумку, що стояла на споді шафи.

Потім підійшов до вікна, але відчиняти його не став, хоч там у повітрі стояла синя вечірня свіжість. Я не хотів, щоб з кімнати вивітрився той щемливий пах моєї спокуси.

Майже впритул до шибки шугнула якась птаха, потім друга — я спершу подумав, що то берегові ластівки, а потім здогадався, що ні, це кажани, їхнє ламане розкрилля не сплутаєш ні з чиїм іншим, адже кажани — це не птахи, це ті ж

самі миші, тільки з крилами, а відтак я згадав, що навіть берегових ластівок називають щуриками, і це вже було занадто для одного дня, який минав під знаком щура.

Чого я зовсім не знаю, то це астрономії. Не міг собі уявити, коли і з якого боку випливе місяць, якщо вітер розвіє хмари. Я тільки добре знав, яким буває місячний голос. Він підкоряє обранців Сатурна, котрі тяжіють до чорного кольору і скорботних ідей. Вони полюбляють жити на вологих берегах річок та озер, де "сумно зітха верболіз".

Я нищечком вийшов у коридор і по котячому пройшовся з кінця в кінець, залишаючи відбитки своїх пальців на кожній дверній ручці. Схоже було, Каміла перебільшувала попит на готельні номери "Млина" у літній сезон, адже друга кімната, видно з усього, так і залишалася вільною. Це припущення міг заперечити лише той варіант, що власники мотелю свідомо не пустили нікого в ту кімнату, яка була ближче до виходу, і якщо це справді так, то моє становище видавалось похмурішим.

Повернувшись у свій номер, я знов поліз у сумку і там намацав одну симпатичну штуку, на яку могли покладатися лише справжнісінькі дойди великого блефу, адже я ще не чув у житті такого, щоб когось урятував газовий пістолет, навпаки, трапля лися випадки, коли ним лише провокували смертельний постріл у власне серце. Втім, мені дуже подобався цей чорний, як гайворон, "Марголін" — його рукоять сама приставала до моєї долоні і була така холодна, що здавалося, зможе остудити гарячу голову навіть без пострілу. Та й навіщо відразу паляти, наче в якомусь дешевому кіно, генерал же мені сказав розбірливо: вдаватися до зброї тільки в разі крайньої потреби. Востаннє я це робив тринадцять років тому з принуки, коли відбував військові табори після університету, але стріляв не з "Марголіна", а з "Макарова" і, треба зізнатися, стріляв поганенько. Розбирав і збирав пістолет за десять секунд, та

коли доходило до стрільби в людський силует із мішенню на грудях, рука не була твердою.

Кого мені зараз справді бракувало, то це мого любого друга Бена, колишнього чемпіона Європи з боксу, якому я не начистив писка в ресторані "Метро", за що й удостоївся його незрадливої дружби. Свого часу Бен дав мені кілька уроків, але до них я також вдавався дуже рідко — лише в разі крайньої потреби, коли вже, як кажуть, кров з носа.

Не роздягаючись (чорні джинси, чорна майка, чорна жінка, чорні думки), я ліг на ліжко поверх покрівця і подумки знов став перебирати своє намисто. Воно видавалося мені абсолютно довершеним, залишалося тільки перевірити на міцність чорну нитку, на яку я його нанизав. Воно, це намисто, було вже для мене більш ніж фетишем, воно стало тим магічним об’єктом, на якому зосереджується кожен медіум, щоб прикликати привиди не лише з минулого, але й з майбутнього; для Юма це була звичайнісінька склянка води, для Франциска Синьої Панчохи — цілющий камінь, для моєї бабусі — хліб, сіль і печина[41], над якими вона тримала, мов маятник, голку на нитці, викликаючи із могили моїх батька матір, і я бачив, як тремтить отой маятник у порепаних пучках, які роз’їла проклята картопля, а потім справді бачив свою маму — вона простягала мені пучечок суниць, а тата — ні, не стачало бабусі сил прикликати бодай привид свойого сина, я бачив лише його прострелену ногу на рівні коліна, бо тоді, коли тато помер, я встиг дорости лише до його коліна і запам’ятати шрам на нозі. Та я пішов далі за Юма і за Франциска Синю Панчоху, я пішов далі за свою покійну бабусю і майже зрівнявся з єпископом Альфонсом де Лігурі, який зумів не лише прикликати духів, але й сам переносився до них через неймовірні відстані: абат Агріпа неспростовно доводить факт одночасної присутності єпископа Альфонса де Лігурі біля смертного одру папи Ганганелли та на околиці Риму, де він молився до запаморочення, а коли після глибокого

самозабуття прийшов до тями, то сказав своїм служителям, що вклякли біля нього на коліна: "Друзі мої, — розпачливо мовив єпископ, — святий отець помер", — і лише через два дні кур’єр підтвердив цю звістку, причому година смерті папи збігалася з годиною, коли Альфонс де Лігурі опритомнів.

Так само і я завдяки своєму намисту переносився у минулі дні і навіть прозирав у майбутнє, переносився у часі й на відстанях, хоч не скажу, що це давалося легко, як уві сні, це радше нагадувало тяжку душевну хворобу, адже здавна відомо, що вгадування минулого і здатність до пророкування притаманні не лише людям високої душевної організації, але й викінченим ідіотам. Напевно, саме тому слово "божевілля" походить від Божої волі. Наші гострі передчуття — це те ж саме пророкування, ось чому вони пробуджують невимовний смуток і страх, навіюють відчай аж до смертельної туги. Нав’язливе видиво суботнього чоловіка, що спотикається засніженим полем, вселило мене в його шкуру, я вже сам ішов крізь густі замети супроти заметілі і відчував у роті солоний присмак від утоми — не було в моїх руках ані пішні, ні ящичка, на який можна було присісти й перепочити (або заснути на морозі), солона пара клубками виривалася з мого рота і замерзала на бровах, мої брови були крижані й білі, а в засніженій високості — то не хурделиця так завивала, то кричали й кричали невідомі птахи з мого дитинства, які давно полишили свої мертві гнізда, це я, я намалював їхні гнізда шприцом, накликаючи на себе відчай і смертельну тугу. Це я торік у жовтні зайшов на виставку акваріумних риб, що демонструвалася в напівпідвалі того будинку (ось який був із мене рибалка), і зустрів там мою першу й останню любов, зустрів нещасну пташку мого дитинства на ймення Міля, пташку, яка, будучи чорною, насправді була білою вороною серед чорних, і її всі скубли, знущалися з неї, та я не мав сили її захистити, я мав лише гострий олівчик, яким намалював отой старий млин, що кишів кажанами, і в якому топтали мою першу й останню любов усі

хто хотів, топтали доти, поки вона вже й сама не могла без цього, і, малюючи млин, я ще не знав, що вдаюся до гіркого пророцтва, що згодом спіткаю в цьому млині свій судний день. Не знав я цього і тоді, коли зустрів її на Рогнідинській, та якби й знав, то все одно не вагався б ані хвилини, так само стражденно виглядав би її у своїй майстерні, хоч знаю, прийшла вона до мене не з любові, а з жалю, це був ni plus, ni moins coup de qrace[42], і її серце здригнулося хіба лиш раз, коли вгледіла біля мольберта червоний шприц.

Я настільки перевтілився в суботнього чоловіка, високий суде, що бачив усе так яскраво, до найменшої дрібнички, хоча тільки згодом з’ясується, що все воно так і було, та я бачив це набагато раніше, бо вліз уже в шкуру суботнього чоловіка, і справді виходило так, ніби шукаю самого себе; він таки мав слушність, цей ідіот пророк, цей оглашенний Василь Іванович, коли реготав мені в обличчя, як сатана, несвідомо натякаючи, що я згубив самого себе, тобто самого себе повинен шукати.

А втім, можливо, усе це виплід хворої уяви, думав я тоді в кімнаті над прірвою, перебираючи в руках своє намисто, з якого от от мала зірватися найкоштовніша чорна перлина. І саме тоді, коли знову закралися сумніви, коли, здавалося, я знов опинився лише на початку темного лабіринту, втративши аріаднину павутинку, саме тоді, коли від тяжкої змори уже злипалися очі (я б, напевно, давно заснув, якби так не муляв мені у крижі "Марголін", якого я застромив, як той справжній професіонал дойда, за джинси під випущену майку на попереку, і він мені страшенно муляв, та не було кращого місця, куди б його заховати, і я застромив чорний "Марголін" за чорні джинси під чорну майку — улюблений колір Сатурна), отож коли мене майже зморив сон, коли в очах зарябіли темні хвилі, — я ще побачив чомусь сіру чаплю над водою, яка вичікує здобич, — і саме тоді з коридору долинули скрадливі кроки, а ще за мить я почув, як поволі відчиняються двері до моєї кімнати.

10

Я сам собі заздрив за той холодний спокій, з яким чекав наближення кроків, адже усе відбувалося за моїм сценарієм, і я навіть не розплющив очей, коли вона зупинилася наді мною. Ніби спросоння, я ковзнув рукою по гладенькій нозі, потягся вище і вище, і нарешті торкнувся маленького жорсткого баранця, якого Саватій приносив у жертву. Та я і далі не розплющував очей, хоча вже чув на своєму обличчі її дихання, воно пахло якимсь невідомим мені зіллям, а потім її губи торкнулися моїх — легенько так, ніби хтось лоскотав травинкою, аби поволі пробудити мене зі сну, аби не злякати, та я все ще прикидався сонним, не спала тільки моя одна рука, яку жорсткий баранець уже обнюхував своїм мокрим писком, потім він лизнув мого пальця і взяв його в рот, її дихання почастішало, воно вже було, як вітер, яким обіцяв стати я, а стала вона, той вітер ще дужче запах невідомим зіллям, він застогнав, ніби заплутався в сосновому гіллі, і тієї ж миті я забрав свою руку від спраглого баранця, розплющив очі й побачив її широкі зіниці, що туманіли в очманілому погляді від дикого нетерпіння. "Мілю, не поспішай, — сказав я, — це треба робити поволі, ти все зіпсуєш", — і розчахнув на її грудях уже й так майже розстібнуту кофтину — ні, це були не дубівки, два невідомих мені плоди незвичайної смаги випорснули на волю, і я побачив на них дуже великі кружала довкола маленьких сосків, вони були ще темніші за все її тіло; я злегка притискав долонями ці плоди, аж поки відчув у їхніх надрах тверду серцевину, і лиш тоді здогадався, що ці брунатні плоди нагадують мені величезні кокоси, які від пере стиглості падають з пальм, розбризкуючи молоко із твердих серцевин. Вона знов застогнала, і я так само невблаганно випустив її груди, а потім зірвав із неї кофтину і зумівся, яка вона худенька, важко було збагнути, як така тонесенька пальмочка могла викохати і втримати на собі ці величезні кокоси, що ось ось упадуть, вибухаючи білими бризками. Я спершу відчув пальцями

пухирці на її гладеньких руках, а вже потім побачив на згинах біля ліктів, якраз там, де брунатна смага світлішала, сліди від уколів, тоді я зрозумів, чим пахне тиховій із її сухих вуст, — це був запах не заморського зілля, він був дуже мені знайомий, але й дуже далекий, запах із мого дитинства, коли ми з бабусею викурювали слимаків із льоху, бабуся розпалювала віхоть сухих конопель, щоб прогнати із льоху проклятих слимаків, які їли прокляту картоплю, і ось той запах знов мене наздогнав — так знагла і так недоречно.

Однак великий блеф уже розпочався, якщо вино відкорковано, то треба його допити, я професійно знімаю з Каміли чорну тонку спідничку, завважуючи, що вона, як і все її тіло, теж не цурається кольору Сатурна, я знов наставляю ріжки чорному кучерявому баранцеві, який зухвало показує мені червоний язичок, пускаючи слину, та я ще пограюся з тобою, баранчику, постривай, швидкої роботи ніхто не хвалить, ще встигнеш із козами на торг. Каміла намагається відповісти взаємністю, я стримую її руки, які хочуть зняти з мене чорну майку, тягнуться до зіпера на чорних джинсах, під якими на моєму попереку холодний "Марголін" розігрівся до критичної температури і незабаром сам відкриє вогонь. Леле, скільки ж у неї цих рук, що я не встигаю з ними впоратися, скільки у неї язиків і губ, що обпікають мене вогнем і от от доберуться до гарячого "Марголіна", який і так уже на критичній межі. Мілю, стривай, Мілю, та вона вже не піддається моїй волі, вона теж уже на критичній межі, ось ось сягне апоґею, без мого втручання сягне зеніту, в якому спалахує таке палюче сонце, що розколює перестиглі кокоси, захлинаючись їхніми білими бризками. В останню мить я вихоплююся з під неї і, кліпаючи очима, вдаю із себе сором’язливого хлопчика мізинчика.

— Каміло, — кажу я. — Мені заважає світло.

Але вона кидається мені навперейми і не пускає до вимикача.

— Ні, ні, я хочу дивитися. І щоб дивився ти. — Вона сплітає руки у мене на шиї, а її колоподібні рухи нагадують крутіж вихору.

Твердий живіт, наче жорна, треться об мене, вона знов поволі здіймається у зеніт, і, коли її дихання наростає до стогону, я знов вириваюся з міцних обіймів і клею із себе вже не хлопчика мізинчика, а придурка Іванушку.

— Мені заважає ця витрішкувата русалка, — кажу я, показуючи на лубкову картину, а відтак хапаю з ліжка Камілину кофту ну й спідничку і рішуче вішаю їх на цвях, який стримить над русалкою, — все, мойру надійно затулено.

Далі моя кохана Гарпія застигає від жаху, бо я вихоплюю з за спини "Марголіна" і в один момент завмираю біля дверей, які, я певен, ось ось відчиняться. Я спрямовую чорну цівку на вхід і, хай мені чорт, сам собі дуже подобаюся. Якби була бодай хвилька на роздуми, неодмінно начепив би собі щонайменше медаль "За відвагу". Але тут до всього згаданий чорт несподівано вносить корективи у мій бездоганний сценарій. Замість того, щоб в екстазі відразу вдертися до кімнати, хтось з усіх сил ногою штовхає двері (колись я так тільки мріяв вриватися до генералів) і відскакує назад. До того ж він тримає націлений у мене не газовий пістолет, а справжнісінький "Макаров", який я колись розбирав і збирав за десять секунд. Мене рятує тільки те, що його від природи рожеве обличчя тепер розпашіло до краю, а в очах — каламуть. Власне, я на це й покладав надію ще відтоді, коли здогадався, що стіни тут мають не тільки вуха, а й очі — русалочка недаремно була намальована на однобічному склі, і її чорний трикутник, схожий на розчахнуті ножиці, слугував за чудове віконечко

вуайєриста[43], якому я щойно так безжально перервав увесь кайф.

— Опусти цяцьку, — сказав Саватій. — Я давно її перевірив. І роби те, що хоче вона, бо я тебе порішу. Живо!

Він кричав до мене, але це був знетямлений крик шепіт, наче йому перетяло голосові зв’язки, — напевно, ще був під враженням, мабуть, він теж уже доходив апогею в отій кімнатині під назвою "Комора", припавши кон’юктивітним оком до зворотного боку русалоччиного трикутника. Саватій сунувся на мене, цілячись чорною цівкою у міжбрів’я, і далі лепетав, як кастрований півень, котрий утратив голос разом зі своєю чоловічою ознакою: — Її би її би її би, ї… її би, — підігрівав він себе словами (а мені чулося: бий її, бий її, бий її), у яких і наказ, і благання, він так себе розпікав, що здавалося, несамохіть натисне на спуск, і я поточився до ліжка, вражений його альтруїзмом, а Саватій тим часом пошепки кричав до Каміли: — Ворушися, суко, чого стала, як мумія!

Дай йому, дай йому, дай, дай, дай! — а вона стояла гола голісінька і загальмована — приголомшена несподіваним поворотом, який зовсім не входив до мого блискучого сценарію, — безглуздішої сцени не уявити. І тоді я, гарячково шукаючи виходу із цього безуму, зробив те, чого ніколи не дозволив би собі Олекса Остапчук чи й інший нормальний чоловік, який поважає жінку. Стромивши пістолет за пояс, але вже з протилежного боку від того місця, де він був раніше, я рішуче підійшов до Каміли і продовжив цей неймовірний блеф: якщо вино відкорковано, то треба його допити.

— Роби так, як учора… Як учора роби… — белькотів Саватій, і я переконався, що наші із Саною ночі були у нього як на долоні, нас пожирало це кон’юктивітне око, яке ледь не осліпло від побаченого, і хоч ця думка спала мені не вперше, зараз вона

запалила мене шаленою люттю, наслала сатанинський сказ — я взяв Камілу трохи нижче сідниць, підняв (вона була легесенька, як пір’їна, у цьому тілі щось важили, мабуть, тільки кокоси), я підняв її так, що "Марголін" вперся у Камілин пупок, вона зойкнула чи від болю, чи від холодного доторку, але я не кинув її на ліжко, а вирішив показати цьому візіоністові, як надівають на шпильку метеликів, і поніс Камілу до стіни. Він мене зрозумів, він подумав, що я дуже слухняний хлопчик, який добре пам’ятає, як було вчора, і корюся його наказові. Саватій згоряв од нетерпіння, і коли схвильовано перекладав "Макарова" із руки в руку, витираючи мокру долоню об штани, майнула ще одна макоцвітна думка: зараз він тією лапою потисне мені правицю на знак особливої подяки і заохочення. Однак то була його давня звичка, яку я завважив ще за першої нашої зустрічі, а тепер, упіймавши момент, коли він знов перекладав пістолет із руки в руку, я, тримаючи Камілу за сідниці, як м’яча, раптом жбурнув нею прямо в Саватія, жбурнув цю легесеньку мулатку, як жбурляють гандбольного м’яча партнерові, ще й закричав: "Лови!" То була, треба сказати, дуже кумедна сцена, хоч вона й не входила до мого попереднього сценарію, але можна було замочити штани від одного "Лови!" І поки Саватій "ловив" своє рухоме майно, я вже біг коридором, так, зізнаюся, я не наважився кидатися на нього й вихоплювати "Макарова", бо знав, що пістолети вихоплюють з під носа у ворога тільки в кіно, а я був дуже серйозним сценаристом, панове, тому кинув ноги на плечі і, коли вже вискочив з коридору і ступив на сходи, то побачив там унизу, між перилами, якраз на моєму шляху… ну, зовсім зайвий персонаж, якому я не відводив у кульмінаційних моментах навіть епізодичної ролі. Чомусь не горіло надвірнє світло, чомусь не сходив повен місяць, а може, давно вже зійшов, та ховався за хмарами, бо темно було, хоч падай, однак я відразу впізнав велетенську постать наземного примата, який задер угору свою грушоподібну голову і вже принюхувався до мене, ніби чув запах крові. — Іди сюди, бача[44], іди, не бійся. Я люблю таких хлопчиків, я їх не зобижаю, бача. Я їх трахаю.

Де ти, мій друже Бене? Якщо не можеш прийти на допомогу, то хоч підкажи, чи є такий удар, який може збити з ніг цю горилу? Я знаю, ти знову скажеш своє улюблене "лівицею!" — бо саме невловима лівиця зробила тебе чемпіоном Європи, і ти, мій любий, мій зросійщений з голови до п’ят друже, до сказу любиш це єдине рідне слово, ти казав його українською навіть в інтерв’ю московським тележурналістам, і вони дали тобі прізвисько "Лівіца", а мені ти казав: "Андрєй, бєй в пєчєнь только лівицею, правая здєсь ні к чєму", — але скажи мені, Бене, як я можу працювати лівицею, коли ця горила стоїть унизу і в мене немає ні секунди на роздуми, я біжу сходами вниз, вихоплюючи з за пояса "Марголін", і питаю у генерала: "Скажіть мені, любий пане генерале, чи вже настала та крайня потреба, коли можна вдаватись до зброї?" — генерал схвально опускає повіки, він наказує мені стріляти на цілковите знищення, та я не стріляю, я лишень викидаю руку вперед, стискаючи "Марголін"; мій любий гайворон, навіть не каркнувши, чудово відволікає увагу горили, і я з усіх сил б’ю ногою в грушу, мені дуже зручно робити це згори, я гилю її мовби з під низу, не туди, де хвостик, а в ту місцину, де на ній є коронка, що лишається ще від цвіту, і чую такий звук, ніби я вліпив ногою у твою, Бене, боксерську тренувальну грушу, ти не повіриш, але цей наземний примат перекинувся навзнак, як вальок. Та ще не встиг я перескочити через нього, як він уже зводився на рівні, і хоч було зовсім темно, я побачив у його руці ніж, атож, саме той, яким він приніс у жертву ментам баранця, а на сходах уже лементував Саватій, вимахуючи "Макаровим", і не суди мене гірко, Бене, але я знов кинув ноги на плечі. Ти, може, подумаєш, що я побіг до попелюшки, ні, я б не встиг завести машину, я побіг, любий друже, до сосон, побіг ліворуч, де вздовж річки тяглася смуга лісу; тепер я знаю свою помилку, мені треба було бігти до мосту, але там, Бене, майже не було дерев, вони б посадили мене на фари і пристрелили, як зайця, тому я побіг ліворуч, побіг лісом уздовж річки, а позаду миготіло більмо ліхтарика і чулося гупання горилячих ніг, це, Бене, була

горила більша за чорного Джона Ріка, якого ти кинув лівицею в нокаут на чемпіонаті Європи, тому не смійся із мене, після того, як ти, вибач, запив, ти б і сам з ним не впорався, а тому я біг з усіх сил, я тікав щодуху і перевів подих лиш тоді, як зачув гавкіт собак, бо наосліп наткнувся на ферму; це були страшні пси, Бене, — один чорний, другий білий, — і моє щастя, що вони були добре навчені, бо не побігли відразу за мною, а тільки стояли і гавкали. Їхній гавкіт глухо відлунював у соснах, адже стояла сира погода, таке, немовби туман стояв після того ріденького дощику і небо закрили хмари, через те так глухо гавкали пси, та було лячно від того гавкоту, Бене, я побіг ще дужче, у роті зробилося солоно, наче то не слина липка збиралася, а кров, і тоді я знов відчув у собі суботнього чоловіка, а може, не його в собі, а себе у ньому, не знаю, тільки я відчув несосвітенну тугу, мене пронизав чорний відчай суботнього чоловіка, хоч я знав, що його вже немає, він давно мертвий і лежить десь на дні найглибшої ями Тікича з каменюкою на шиї, його тіло обсідають раки і, можливо, я їв ті раки, які їли суботнього чоловіка, тобто я їв себе, я став витонченим канібалом, який наздоганяє сам себе, щоб з’їсти.

Я зупинився перевести подих, дуже важко бігти мокрим піщаним ґрунтом, і тільки тепер, коли в мене перестало свистіти від бігу у вухах, я раптом завважив, що сосни завмерли в кам’яній тиші, вони, ці сосни, що коливалися денно і нощно, скрипіли й стогнали безугаву, тепер заніміли, наче навмисне, щоб не приглушувати кроків утікача, щоб не поглинати його тяжке дихання, яке виривалося з грудей, хоч він давно вже не міг набрати повітря повні легені. Ці сосни і ці вітри були заодно з його ворогами, вони були заодно із псами, які, вже нацьковані, мчали услід за втікачем — один білий, другий чорний, — однак у темряві я помітив лише білого, а чорного ні, я почув лише гавкіт чорного, тепер він був не таким глухим, той гавкіт, він наближався швидко й пронизливо, і замість того, щоб покірно чекати цього невідво ротного наближення, я знову

побіг, але підганяв мене вже не розум, друге дихання дав мені сліпий інстинкт — назва йому страх, — так приречений затуляється від кулі, яка вже пробила його чоло, а він ще тримає в повітрі долоню, ніби хоче відвести ту кулю. Сліпий інстинкт погнав мене до річки, у якій собаки не беруть сліду, та я знав, що не встигну туди добігти, у мене залишалося якихось десять секунд, саме той відрізок часу, мій дорогий друже Бене, який дається на вихід з нокдауну, але це були пси — один білий, другий чорний, і саме тоді, коли я вже хотів зупинитися, коли страх перетворився на безсилу покору, на допомогу мені прийшли — ніхто не повірить ні за що у світі, але мені й не треба нічиєї віри, мені вже більше нічого не треба, я тільки хочу вклонитися світлячкам, які прийшли на допомогу з мого далекого дитинства, отим малесеньким зеленим світлячкам, що часом спалахують під деревами після теплого літнього дощику, вони були найбільшим дивом мого дитинства, вони підказували мені, що цей світ чарівний і таємничий, що в ньому є не тільки картопля, яку треба вигрібати із землі, щоб потім знову зарити, — однак у дитинстві я бачив цих світлячків поодинці і дуже рідко, а тут вони прийшли усі разом, бо раніше я навіть не міг уявити такого, щоб ціла галявина була встелена світлячками, ніби хто навмисне розсипав їх тут так густо, ніби саме небо висипало на цю галявину всі свої зорі і тому тепер таке темне. Інакше, як могло з’явитися відразу стільки світлячків, що, перебігаючи галявину, я не бачив місцини, щоб не наступити на них, а, перебігши, озирнувся й помітив, що перед галявиною, яка аж горіла зеленими вогниками, зупинивсь, як укопаний, білий пес. Він таки був прудкіший за чорного, а можливо, мав гостріший нюх чи більшу жадобу до крові, і я знав, що він зупинився ненадовго, але тепер з’явилася надія добігти до річки. І я таки добіг до неї. Густий очерет стіною підступав до берега, і коли я, розгрібаючи його, ішов мілководдям, він шелестів металево і гучно, ніби бляшаний, а в’язкий мул засмоктував ноги і так чавкотів, що котилися відляски. Я дочвалав до чистоводдя, де вже було мені до пояса,

і відчув, що не лишилося й краплі сили, аби плисти на той бік. Туди було далеченько, у темряві не видно протилежного берега, а відстані на нічній річці завжди непевні й оманливі. Я вирішив відійти трохи далі від того місця, де залишив у заростях очерету прослідок, відійти мілководдям уздовж берега і причаїтися, та, ступивши кроків із десять, уже почув, що собаки гарчать на березі, вони прибігли таки разом — один білий, другий чорний, і зупинилися на тому місці, де я зайшов у воду.

Невдовзі там замиготіло світло ліхтарика, потім я знову почув, як металево шелестить очерет і чвакає муляка під ходою великого звіра. Я його ще не бачив, тільки велика жовта пляма, притлумлена туманцем, виповзала з за очерету, і на тій плямі я помітив, як щось пірнуло під воду — то була, напевно, ондатра або й звичайнісінький щур, який переслідував мене вже майже добу.

Жовта пляма поповзла ліворуч, потім прямо, і нарешті більмо вдарило мені в очі.

— Привіт, бача, — сказало більмо. — Бігаєш ти непогано. Я люблю прудких хлопчиків.

Воно наближалося до мене разом із хлюпанням, зовсім засліплюючи зір, я навіть не міг розгледіти, що в нього у другій руці — ніж чи "Макаров". І все таки я вирішив прийняти цей нерівний бій, адже бути отут утопленим і з’їденим жовтими різцями щурів — то просто рай порівняно з пеклом, яке влаштують мені ці професійні збоченці.

— Добре, — сказав я. — Твоя взяла, — і, не знаю навіщо, простягнув йому "Марголіна", тримаючи його цівкою на себе.

— Оце і є та цяцька? — спитало більмо, однак хапальний інстинкт приматів спрацював бездоганно. Його рука з ліхтариком потяглася до "Марголіна" (у другій був таки "Макаров"), і тоді вся моя сила, яка ще лишалася в тілі, зібралася у лівиці, і я без розмаху, коротким тупим ударом угнітив його знизу у правий бік живота. Я ще встиг почути його якесь наче б здивоване "ох"… Я ще встиг побачити, як він зігнувся, і мені залишалося тільки вдарити ребром долоні в те місце, де велетенська груша з’єднувалася із в’язами. Присягаюся, Бене, я б змісив цього підара в синьку і привіз би до київського зоопарку, але ж ти знаєш мою біду. Це був надто різкий рух, мій друже, це був такий різкий рух, що чорна пелена миттю заслала мій зір, голова так запаморочилася, Господи, як закрутилася моя бідна голівонька, не знаю, як я встояв на ногах, не знаю, скільки отак я вистояв, і не знаю, чим він вліпив мені у скроню — руків’ям "Макарова", ліхтариком чи моїм же "Марголіном", але чорну пелену в моїх очах пробили іскри, і, падаючи, я раптом побачив, як із за хмари виплив місяць, велетенський повня, я нарешті побачив цю його фазу, він стояв над водою так низько, що я мимоволі потягся рукою до неба, ніби хотів дотягтись, ухопитись за місяць, але його знов проковтнула чорна хмара.

11

Я приходжу до тями від болю у голові; спершу мені ввижається, що лежу в якомусь багні, може, на дні сирої ями або й криниці, бо лежу напівзігнутий, а потім таки здогадуюся, що ні, я сиджу у твердому кріслі, тільки одяг мій мокрий до нитки; він щільно облипає моє тіло, я відчуваю його прохолоду і дивуюся, що досі живий. Це трішечки розчаровує: хто помирав і вижив, той мене зрозуміє. Розчарування приходить від думки, що колись тобі знову доведеться помирати і заново, ще раз переживати це нелегке примирення з власною смертю. До того ж я опритомнів у кімнаті, де спізнав найбільшої втіхи і де мушу

пережити свою найчорнішу годину чи, може, найбільшу ганьбу. Те, що я знов у кімнаті над прірвою, мене також здивувало — чому не в якомусь підвалі, чому не поверхом нижче — в отій кам’яниці, що була колись водяним млином? Хоча… зрозуміло, чому: я потрапив до рук збоченців. Якби це були звичайні убивці, вони б давно опустили мене в найглибшу яму Тікича з каменюкою на шиї. А так… я ще потрібен їм живий.

— Таки очуняв, — раденько каже Саватій. — А я вже думав, що ти перестарався.

Він сидить на ліжку, правобіч од мене, а мій дорогий бача розвалився на стільці навпроти і грається ножем — як не крутне ним у повітрі, все одно впіймає за колодочку. Красива штучка, треба сказати. Знаряддя смерті завжди красиві.

— То що, почнемо? — питає Груша Горилович.

— Пожди, нехай прийде Міля.

— Ти хочеш, щоб він цього разу викинув її у вікно?

Я переводжу погляд ліворуч на стіну, з якої до мене підморгує русалочка — хтось із неї зняв Камілин одяг, і вона знов виставила свою рожеву наготу, лише внизу чорніє трикутник розчахнутих ножиців.

— Як ти догадався? — питає Саватій.

— Люблю малюнки на склі, — кажу я. — Так люблю, що мені завжди хочеться зняти картину зі стіни і роздивитися з другого боку. А ця не знімалася.

— Везе мені, — дивується він. — Той малює, той… заглядає, що намальовано.

Мені хочеться відразу щось запитати у нього, але я вирішую почекати Камілу. Для більшого ефекту. Справжні дойди блефують і в безнадійних ситуаціях, а до того ж у тій пляшці, яку я від коркував і мушу допити до дна, ще трошки лишилося. Так, може, ковточків зо три.

— Даремно ти, — каже він. — Якби ти її попробував, то більше ні з ким не схотів би.

— Може бути. Але не люблю, коли хтось керує в цьому ділі.

— Хочеш ще раз?.. Чи боїшся, що нічого не вийде? — по дружньому питає Саватій.

— Якщо не вийде, ми зробимо йому обрізання, — пирхає Груша Горилович. — Де вона? Я вже хочу випити.

— Хай зробить своє, тоді з неї більше толку. — Саватій дивиться на мене зовсім доброзичливо. — Якщо будеш слухняним, тобі теж дамо випити. Скільки подужаєш. Згода?

— Добре, — кажу я. — Але з однією умовою. Якщо нап’юся до чортиків, на плечах мене носитиме Жора. Мені подобається, коли він мене носить.

Саватій знову сміється, витираючи об штани долоню (невже потисне мені руку за вдалий жарт?), а Груша Горилович припиняє гратися ножем і силкується переварити те, що я сказав. Якщо добре прислухатися, то можна почути, як у його вузенькому лобі поскрипують незмащені коліщатка.

— Я бачу, клієнт дозрів, — нарешті ображається Груша Горилович. — Скільки можна!

— Усім по сім, а тобі завжди вісім, — каже Саватій, який ніколи ні на кого не ображається. Його рожева баб’яча твар не пасує убивці, хоч простим арифметичним способом я його вирахував давно. Щоправда, спершу був певен, що Саватій вчинив це з ревнощів, а виходить, зовсім навпаки.

Про те, що в цій сімейці щось негаразд, видно було відразу без окулярів. Демонстративна процептивність Каміли наштовхувала на думку, що вона зовсім не остерігається ревнощів чоловіка, який до того ж завжди зумисне "щезав" разом зі своїм фургоном, залишаючи нас удвох. А після розмови з Оленою Йосипівною Підконюшою я зрозумів, що тут ідеться про якийсь особливий виняток із правила. Нормальний провінційний мент ніколи просто так не одружиться з мулаткою, хай вона буде навіть не повією, а незайманою дюймовочкою. Його могла прив’язати до неї тільки хвороблива пристрасть, і тут багато чого мені повідала лукаво усміхнена русалочка, хоча її виконавцеві далеко було до Сколоздри[45]. Вона підказувала, що, очевидно, Саватій ще під час міліцейських рейдів полюбив оцей занедбаний млин, де так зручно було підглядати за тим, що тут діялося, а чорненька красуня взагалі потьмарювала його розум. Вона, ця чорненька красуня, як ніхто, підходила викінченому вуайєристові, адже сама ще змалечку призвичаїлася до жадібних підглядань за собою, які детермінували в ній протилежну пристрасть — демонструвати себе сторонньому оку. Отже, тільки нестерпний голод став причиною того, що Саватій заради Каміли ризикував своєю кар’єрою від самого початку, а потім взагалі відважився на неймовірний крок, узявши з нею по суті фіктивний шлюб. Згодом обставини дозволили Ярчукові справдити візіоністично геніальну ідею з оцим мотелем (тим таки любим йому млином), який став не стільки джерелом прибутків, як незрівнянною

забавою. Голод вимагав найгостріших вражень, і Саватій діставав їх тільки тоді, коли посилав у кімнату над прірвою Камілу. Єдине, що не в’язалося на моєму намисті, — це вуайєризм з убивством. Бо ще після першого відвідання мотелю "Млин", повернувшись до Києва, я став цікавитись цим симпатичним від хиленням у фахівців і, прикриваючись своїм універсальним посвідченням завідувача відділу убивств, зустрівся з кількома досвідченими психіатрами (із Саною я торкався цього питання досить віддалено), і всі вони, як один, запевняли, що ці люди навряд чи здатні убивати, адже в самій основі вуайєризму лежить пасивність і нерішучість. Лише професор Качур припустив, що така крайність можлива за умови, якщо обсервант (він мав на цей предмет власний термін) споглядав насильницькі акти з побиттям і кров’ю. На мою думку, він влучив просто в "десятку", адже Сава тій завдяки своїй професії міг не лише бачити в таких випадках кров, а й пускати її власноруч. Людина, яка нажила капітал непевним шляхом (одного Гольденберга йому вистачить на весь вік), могла, не кліпнувши, спровадити на той світ заблуклого до мотелю свого квартиранта, котрий також повівся з Камілою нетрадиційно. На те в Остапчука були свої причини, хоча мені думалося, що він, як оце і я, поцікавився неординарною русалочкою, мальованою на склі. Кохаючи Камілу, він взагалі міг відмовитися від утіх у домі її чоловіка, чим і накликав на себе гнів.

Але ж Каміла… Каміла… Попри все вона не схожа була на останню стерву, яка б погодилася на жорстоку розправу… над закоханим у неї… Альошею. Очевидно, зачумлена наркотиками, вона пішла в його кімнату, не знаючи, що Олекса відхилить її любощі і накличе біду. До того ж Остапчук міг сказати Камілі щось таке, що розкривало їхню таємницю, і це доконало Саватія, адже те, чого він не обсервував (як сказав би професор Качур), якраз і могло викликати люті ревнощі підігрітого, але не втішеного до кінця вуайєриста.

Щодо мене, то тут у Саватія нагромадилося також рахунків чимало, і найнебезпечніше те, що він здогадується про мою втаємниченість у його темні справи, а отже, живого мене звідси не випустить. Приреченому на смерть нічого не залишається, окрім блефу, і хоч мій блискучий сценарій зазнав краху, у тій пляшці, яку я так зухвало і самовпевнено відкоркував, залишалося ще три ковтки. Чомусь я поклав собі, що ковтків саме три, — либонь, знову зациклювався на щасливому числі, хоча Саватій пішов ще далі і сказав, що всім по сім, тобто назвав найсимволічніше число магії, яке матеріалізоване не тільки в семи кольорах райської дуги та музичній гамі, але і в кількості днів, які знадобилися для сотворіння світу. Лише Жора розуміє це число в єдиному значенні — як семеро одного не ждуть, та все одно я дивуюся його витримці, дивуюся, що він дотяг мене сюди живим після того, як дістав такі два блискучі удари — ногою під нижню щелепу і лівицею у печінку.

Якби в мене не запаморочилося в голові, я б завдав третього (!) вирішального удару моєму дорогому бачі, вивівши його з ладу, і повісив би собі на шию якусь, хай найскромнішу, медальку із Бенової колекції, а так — мій бача, мій любий знавець пушту розвалився на стільці (на безпечній відстані) і бавиться собі ножиком, яким наскрізь можна проткнути найситішого баранця із Ярчукової (це щось овече? — згадалися слова Василя Івановича) ферми.

Однак вони чекали Камілу, як зрештою чекав її і я, адже це ім’я — Каміла — навіть у римлян означувало людину, зобов’язану бути присутньою при жертвоприношеннях. І вона прийшла, я здивувався, що замість тоги або хітона на ній була та сама кофтина й спідничка, які я подарував голій русалочці. Каміла принесла три (!) пляшки кагору — церковного вина для причастя, можна сказати, ритуального трунку, який теж вказував на особливість моменту, хоча Саватій пояснив, що це його улюблене вино ще з молодості, воно дуже швидко вступає

в жили і гріє кров, бо й само густе та червоне, як кров. Жора зрадів, що з’явилася хоч якась робота його ножеві, дуже спритно відкоркував усі три пляшки й одну відразу перекинув над своєю широко роззявленою паще кою — здавалося, він не ковтав напій, а просто переливав його із меншої посудини в більшу, хоча на шиї все таки ворушився маслакуватий борлак, наче у Жори в горлянці застрягло коліно того барана, якого він недавно приніс у жертву.

Саватій тим часом узяв і собі пляшку, а третю, повагавшись, подав мені, і з його легкої руки я теж відпив перший ковток тягучого трунку, хоч терпіти не міг солодких вин. Однак що зробиш — мені теж годилося підкріпитися, а вимагати чогось путнішого a la carte[46] якось було незручно.

Не причащалася тільки Каміла, я відразу помітив, що вона вже "своє зробила", і коли відкинулася на спинку стільця навпроти Саватія, то ми з ним уже несамохіть ставали обсервантами, бо її ножиці були такими ж відкритими, як і в русалочки.

Проте Ярчук дивився не на Камілу, а на мене, і я мимоволі згадав анекдот про те, що спостерігач платить десять доларів, а той, хто спостерігає за спостерігачем, — сто. Проте знов таки було якось недоречно наполягати на своїх правилах гри, тим більше, що люди ставилися до мене цілком нормально, можна сказати, по приятельському, адже один із них виніс мене на плечах із поля бою непритомного, виніс, як найдорожчого побратима, а я, невдячний, досі не повісив йому на груди орден "Червоної зірки"; другий любенько подав мені для причастя пляшку кагору, ніби знав, що я повинен відпити із сієї чаші бодай три ковтки; третя взагалі готова була, як співається в гімні, покласти за мене душу й тіло, а почасти вже й поклала, — і це ще не все, це ще тільки початок цілого комплексу послуг і догоджань.

Ніби вгадуючи думки свого бойового побратима, Жора бача окинув мене співчутливим оком і люб’язно запропонував:

— Може, поміняємо тобі памперси? Ти, голубчику, увесь мокрий.

— Обов’язково, — сказав я. — Тільки трошки пізніше. Є серйозна балачка.

— Ну, дивися, бо я із задоволенням тебе перевдягнув би.

— Це в тебе до нас балачка? — спитав Саватій. Його рожеве лице розчервонілося від кагору ще дужче і розцвітало, як мак.

— У нас, — сказав я непевно, ніби ще не хотів розкривати всі карти.

— У кого це — у вас? Я тут, крім тебе, нікого не бачу, — роззирнувся по кімнаті Саватій.

— У них з Камілою, — підказав Жора. — Хіба ти не знаєш, що вони сьогодні гратимуть проти нас удвох із Камілою?

— Ми своє зіграємо, — сказав я. — А поки що нас цікавить інше.

Гольденберга вбито за золото. А за що вбито Олексу Остапчука?

Ефект, треба сказати, був вище середнього, хоча й не сягнув тієї німої сцени, яка планувалася за моїм попереднім сценарієм.

Ярчук із Жорою тільки перезирнулися. Більше враження моє запитання справило на Камілу, незважаючи на її загальмованість.

Вона подивилася на мене, і здавалося, що чоловічки в її очах розширилися аж до білків.

Я чув, як у Жориному лобі заскрипіли незмащені коліщатка, але крутилися вони явно не в той бік.

— Це все, що ти знаєш? — спитав Ярчук. Він витер долоню об штани, проте цього разу не стільки від того, що вона пітніла, як хотів помацати праву кишеню. Я давно зрозумів, що "Макаров" холодить або гріє його праве стегно.

— Ні, не все, — сказав я. — Але нас цікавить насамперед Остапчук. Він поїхав сюди торік у суботу, шостого грудня…

— Кого вас? — занервував Ярчук. — Кого це вас?

— То не є так важливо, пане Саватію, — сказав я підкреслено офіційно, звертаючись до нього "за святцями", і це мало, мабуть, ще більший ефект, ніж моя згадка про Гольденберга. — Ми до певної міри з вами колеги, пане Саватію, але якщо по правді, то я не збираюся здавати вас до рук правосуддя. Я, як і ви, клав на нашу міліцію і наші суди, я не довіряю цій офіційній банді, якій місце по той бік ґрат. Але я хочу знати, пане Ярчук, навіщо ви вбили Олексу Остапчука.

— Звідки ти знаєш, що я його вбив? — спитав він, і тепер настала моя черга ворушити коліщатками. Саватій уже не казав, що такого не чув і не знає, тож не можна було давати йому ані секунди на роздуми. Ліпше гнати казочку про солом’яного бичка, аніж мовчати.

— Бачите, пане Ярчук, ми знаємо дуже багато. Вам, напевно, відомо, що віднедавна картини Остапчука мають великий попит на Заході. Ви це знаєте, — знову наголосив я, наче підіймав його з темних глибин до рівня свого (нашого) інтелекту, залишаючи в темноті лише Жору Гориловича. — Річ у тому, що американці, французи, німці, скуповуючи Остапчукові картини за безцінь, продавали їх за фантастичні гроші. Повірте мені, що Гольден бергове золото порівняно з Остапчуковими роботами — це ніщо, і ви самі розумієте, що за них точитиметься guerre a outranse, тобто війна до останнього.

Я навмисне підкинув слівце друге французькою, ніби знов таки витягував Ярчука за вуха з глибокої темряви і водночас натякав, що маю прямий зв’язок із тими, хто за Остапчука вестиме війну до останнього. Тим більше, він, звичайно ж, чув ще раніше крізь "вуха" стін, що ми із Саною часом переходили на цю аґентурну мову.

Наголосивши на війні до останнього, я дозволяю собі невеличку паузу і відчуваю, що для повного кайфу мені не вистачає тільки сигаретки. На приліжковій тумбочці лежить моя коробка "Мальборо" і запальничка, однак я не переконаний, що вже настав той момент, коли можна наполягати на правах людини, які так блискуче розписані у програмних документах моєї дорогої партії.

Щоб хоч трохи потамувати нікотиновий голод, я намагаюся набрати повні легені повітря, але це мені не вдається — давно вже не можу дихати на повні груди. То про що ми там говорили? Ага, про війну до останнього.

— Бачите, пане Ярчук, сталося так, що ви ненароком втрутилися в чужі плани. Ви нейтралізували найвигіднішого партнера для… скажемо м’яко… для мафії, яка б давно викрила ваш злочин, але поки що їй це невигідно. Бо коли стане

відомо про смерть Остапчука, його картини автоматично перейдуть у власність держави.

— Що він заливає? — не втерпів Жора Горилович, у якого лобові коліщатка явно заїло. Я подумав, що після мого удару в голову із того механізму могла навіть випасти якась гайочка типу храповика. — Що він тут тюльку жене?

Однак Саватій Ярчук наставив проти нього свою безпалу долоню, а потім витер її об штани.

— Помовч, — сказав він. — Я люблю на ніч послухати казочку.

— Уже північ, — огризнувся Жора Горилович, глянувши на свій наручний годинник.

Я подумав, що Сана вже добралася до Києва, а я досі не можу завершити цей кошмарний спектакль. Та незважаючи на те, що вона вже, мабуть, стоїть під душем, мною була відведена цікава роль і для Сани, яку я тримав на десерт або, як кажуть грамотні люди, під finale.

— Ну ну, — підохотив Ярчук.

— Я розумію, що тим, для кого найбільшим шедевром малярства стала оця русалочка, не кладеться голови, що на аукціоні "Сотбі" можна продати за сто тисяч картину, на якій намальовано всього на всього стерню. Розумієте, пане Саватію, — звертаюся я тільки до нього, як до людини, котра вже вилізла з темряви, — намальовано не пшеничний чи житній лан, а всього лиш стерню?

— Ну то й що? — йому також ще не доходило. Перебільшуючи інтелектуальні можливості Саватія, я міг фатально переграти, адже шкідливо забивати мізки вищою математикою там, де осягають ази арифметики. Навіщо сільському драматичному гурткові система Станіславського? І я опускаюся на щабель нижче:

— Що? Нічого. Тільки якщо не стане й мене, то ці хлопці перекинуть догори ногами ваш млин разом із райвідділом міліції.

Я вас запевняю, пане Ярчук, що ці хлопці висушать Тікич до дна і знайдуть не тільки мене і свого улюбленого художника…

Здається, настав той момент, коли можна було попросити дозволу закурити, але я вирішив ще раз повторити їм табличку множення.

— Вони куплять "Беркут" і "Кобру" разом із тельбухами міністерства внутрішніх справ і завтра ж випустять воду із річки.

Дозвольте? — я показав на тумбочку, де лежали сигарети.

Саватій кинув їх, не підходячи до мене, а навздогін кинув запальничку, і я все це спіймав не з меншою спритністю, ніж мій бойовий побратим Жора ловить ножа за колодочку. Перш ніж запалити сигарету, я взяв з підлоги свою персональну пляшчину і відпив другий ковток.

— Усе це сон рябої кобили, — сказав Саватій. — Ніхто нічого не доведе… Нічого не знайде.

— Бачите, пане Ярчук, — я випустив кільце диму, сподіваючись, що воно допливе до Жориної голови і,

можливо, замінить ту шайбочку, яка випала з його лоба, але бездоганне коліщатко розсіялося трохи раніше, — річ у тім, що не тільки ви стежили за мною. Між іншим, хочу сказати, що стежили не зовсім професійно.

Наші люди могли зняти колеса з вашого фургона ще на вулиці Руставелі, але це не входило в їхні плани, — я знов пустив кільце диму вбік Гориловича. — Бо вони, скажу вам, пане Саватію, як професіонал професіоналові, почали стежити за вами набагато раніше, ніж ви за мною. Ви, мабуть, здивуєтеся, але це почалося ще за два місяці до смерті Остапчука. Якщо хочете точніше, то це почалося торік у жовтні. Можу назвати навіть число. Поганеньке, треба сказати, число, ну, зовсім нещасливе. Двійка, вона взагалі фатальна, а для вас тим більше, пане Ярчук. Ви вже тоді однією ногою стояли в ямі, і хоча вичухалися після операції, думаю, що ваш кінець був позначений саме цим числом.

Це вже була для нього бомба. Я побачив, як його червоні щоки беруться синюватим багрянцем, і струсив попіл із сигарети на підлогу. А потім, усміхаючись до Саватія, як до найлюбішого друга, сказав зовсім по приятельському, наче хотів його заспокоїти.

— Власне, стежити почали не за вами, тут не ваша вина, пане Ярчук. — Я пішов на величезний ризик, оперуючи вже не фактами, а тільки своїми домислами, що має великий ефект у театрі і пахне грозою в такій от грі, яку затіяв я: або пан, або пропав. — Стежили за всіма, хто наближався на небезпечну відстань до Остапчукової майстерні і міг покласти око на його картини. Найбільшу увагу наших хлопців тоді привернула одна дуже імпозантна особа, яка, на їхню думку, також могла мати іноземне походження. — Краєм ока я помітив, як збирає себе до купи Каміла. Свої ножиці вона стулила давно, а тепер уся змотувалася в тугий клубок. Та я не наважився казати прямо,

хоча й зробив такий прозорий натяк, що його міг розкумекати навіть Жора Горилович. — Бачите, пане Ярчук, до майстерні художника рідко заходять мулати, а тим більше в спідниці. І це не могло не викликати підозри.

Настає така тиша, що тільки чутно, як крутяться іржаві коліщатка. Потім щось вдарилося об шибку — чи великий нічний метіль рвався до світла, чи кажан зачепив крилом.

— Сука… — видихнув нарешті Саватій. — Я знав, що ти з ним була… Знав! — Його мокра долоня треться об праву кишеню. — Це все через тебе, це ти…

Я думав, що він кинеться її душити, але Ярчук не був таким кровожерливим, яким я уявляв його спочатку. Тож звернувся до нього зовсім спокійно, наче давав дружню пораду:

— Але вам не варто було його убивати.

— Я не вбивав, — сказав він.

— А хто? — я подивився на Жору Гориловича. Він склав губи трубочкою, мовби безгучно насвистував. Так вдають абсолютний спокій, і в Жори це непогано виходило. Він похитав своєю грушею і навіть злегенька всміхнувся.

— Хто? — тихо і владно спитав я, ніби моє тут було зверху.

— Сука, — сказав Ярчук. — Це вона його вбила.

Тепер заклинило мої бездоганно змащені коліщатка, і я тупо подивився на Камілу:

— Ти? Я не повірю.

Нічний метелик знов ударився об шибку.

— Я, — сказала вона, дивлячись в одну, лише їй видиму точку.

— Навіщо ти це зробила?

— З жалю, — сказала вона. — Альоша і так не хотів жити. А вони… вони б над ним знущалися, перш ніж… Тоді я вихопила в Сави пістолет і вистрелила. Я сама не знаю, як це вийшло. Не хотіла, щоб його мучили.

Отже, все таки coup de qrace — удар з жалю, а певніше — удар, що кладе край мукам.

Я не міг змиритися з крахом своєї логіки, не міг спокійно дивитися, як знов розсипається моє намисто, і, намагаючись його врятувати, сказав Саватію:

— Але фактично убили його ви. Камілин постріл тільки випередив ваш, щоб не завдавати Остапчукові більшої муки.

— Ні, — сказав він, і його червоні щоки сіпнулися під нападом істерики. — Я взагалі нікого не вбивав! — закричав Саватій. — Я…

— Чо’ ти перед ним виправдовуєшся? — перебив його Жора Горилович. — Пора кінчати цю комедію… без Камілі. Тепер у них нічого не вийде. — Пучкою великого пальця він провів по лезу ножа, ніби пробував його на гостроту.

— Звичайно, це ваша справа, — сказав я. — Але по дружньому я б не радив вам цього робити. Уже завтра вранці тут буде спецназ.

Ви просто недооцінили ту жінку, яка видавала себе за путану. Ви даремно її звідси випустили. Розглядаючи нас крізь русалочку, ви, пане Ярчук, зациклились на одному і не помітили найголовнішого. Вас уже ніщо не врятує, бо є дуже багато слідів. Тому ви справді можете мене вбити — одним убивством менше, одним більше — яка різниця? До того ж на ваш слід справді натрапив я.

Чому б і не поквитатися вам за це, якщо все одно світить вишка. Я, наприклад, тут вас цілком зрозумію. І дивуюсь тобі, бача, чого ти й досі цього не зробив. — Я взяв пляшку і відпив свій третій ковток.

Моя холоднокровна згода на смерть дала чи не найразючіший ефект зворотної дії.

— Я нікого не вбивав! — по баб’ячому заверещав Ярчук. — І Гольденберга вішав не я, бо ніколи не зміг би цього зробити сам.

Жоро, скажи йому!

Жора Горилович підвівся, але підійшов не до мене, а до Ярчука.

Він розмахнувся і навідліг затопив у червону баб’ячу пику кулаком, у якому затискав колодку ножа. Саватій беркицьнувся на ліжко, і з його щоки полилася така червона кров, наче хтось перекинув пляшку з кагором. Він навіть не охнув, непритомніючи від удару, а може, й від страху.

Наступної миті Жора Горилович уже стояв переді мною і, зігнувшись, тупцював з ноги на ногу, як це завжди роблять ті, що нападають з ножем. Він усміхався, в його очах зблискували такі божевільно садистські іскри, що я переконався остаточно: Ярчук ніколи нікого не вбивав, він і в цьому ділі був лише пасивним спостерігачем, який отримував задоволення від споглядання, навіюючи собі, що насправді чинить усе сам, насправді здатний на все і навіть на вбивство.

— Скажи, скажи, що ти все видумав, бача, — коливалася переді мною велетенська груша з кривою пащекою, яку цього разу я не міг дістати ногою. Варто було обіпертись руками об бильця крісла, щоб звестися, і цей ніж пронизав би мене наскрізь. — Ти ж узяв нас на понт, а цей сцикун тобі повірив. Скажи, що ти валяєш дурку, а то я тобі зараз відріжу вуха. Чуєш? Що тобі спершу відрізати — вуха чи ніс? Чи і те, й те разом. Чи, може, тобі спершу відрізати… яйця і послати посилку тій курві. Я знаю, де вона живе. Я знаю набагато більше, ніж ти і цей сцикун, який уявляє себе божком.

Мені нічого не лишалося, як знову вступати у бійку з цією горилою. Принаймні я спершу помру, а вже потім він одріже мені вуха і ніс. Не крутись, моя бідна голівонько, не крутися, кажу тобі, бо ти паморочишся уже від самих оцих слів, які колись довелося тобі почути в калюжі крові. Але тоді їх було багато, а зараз він, можна сказати, один, не крутись, і, можливо, нам пощастить, не підводячись із крісла, влучити його ногою в колінну чашечку, тільки треба вибрати слушний момент, бо іншого більш не буде, тож треба його чимось відволікти, вибираючи той єдиний момент, і я сказав йому чисто по людському, мені аж самому гидко стало від того, як я чемно звернувся до нього, ніби сподівався на якусь поблажку чи співчуття.

— Жоро, — сказав я. — Ти чудово знаєш, що я не блефую, адже я сам випровадив Остапчука в дорогу. Він сказав мені, куди їде, він сам дав мені ключ від квартири на Рогнідинській і попросив…

— Що що? — одвісив щелепу Жора. — Що він тобі дав? Ключ?

Від квартири? На Рогнідинській? Де ж він його взяв? — І раптом зайшовся таким сатанинським реготом, ніби сміялося відразу десять Василів Івановичів. Мабуть, це був якраз той момент, коли я мав би відважитись на свій вирішальний удар, але той сатанинський регіт пришпилив мене до крісла, аж мороз пішов поза шкірою, бо я раптом збагнув, що сказав щось не те, я зробив непоправну помилку, покладаючись на свою фантазію, яка досі мене не підводила.

— Ти все брешеш, бача, — сказав він, підступаючи до мене. — Ти брав нас на понт від самого початку, а тому підеш до свого Остапчука годувати раків. Там вам буде весело, там вас буде не тільки двоє, бача. Але перед тим я все таки трохи тебе поштрикаю…

Його гладезна туша насувається на мене, ніж виблискує в руці, як живе срібло, що так швидко дістає до серця, а я ще ні, ні, не дістану ногою до його колінної чашечки, хоча ця туша вже заступила мені весь світ, я нічого не бачу, крім неї, я тільки чую хиже сапання смердючого звіра, а ще… ще раптом чую, як десь там, за його спиною, різко відчиняються двері до кімнати над прірвою, спершу я думаю, що то втекла Каміла, щоб не бачити цього жаху, але ні, Каміла застигла на своєму стільці, Саватій Ярчук і досі лежить непритомний упоперек ліжка, і з рани на його щоці тече кров, мов червоний кагор із шийки ненароком перекинутої пляшки, а там, за горилячою тушею, яка заступила мені весь світ, різко відчинилися двері.

12

Далі все відбулося в одну мить, як удар блискавки, коли при її світлі бачиш усе довкілля і, засліплений раптовим сяєвом, водночас не бачиш нічого. У мене мовби було сто очей, та кожне око дивилося крізь туман, і в тому в’язкому тумані кожна мить уповільнювалася і розтягувалась до безкінечності.

Туша різко, упівоберта повертається до дверей, я схоплююся з крісла, націлений праворуч, бо ніж у нього в правій руці, краєм ока ще помічаю, що з ліжка підводиться, прочумавшись, Саватій, стріпнулась із заціпеніння Каміла, повертаючи голову до дверей, і в якусь часточку секунди, вважай, у польоті я змінюю своє рішення і продовжую свій порив далі праворуч, аж до Саватія, зовсім легко вихоплюю в нього "Макарова", яким він тільки вимахує і таки, мабуть, справді ще не стріляв ні в кого, потім усі мої сто очей шугають на двері, усі мої сто очей розширюються до розмірів місяця повні, вони просто розчахуються як від прямого удару блискавки, бо там, на порозі — Сана!!! — на ній моя синя теніска в білу крапочку, на ній сині джинси, — вона десь перевдяглася в дорозі, вона десь зійшла із того мікроавтобуса, вона цілу дорогу була на голках, а десь біля Калинового Куща чи Богуславського лісу не витримала, зійшла з автобуса і стала добиратися назад, до мене, вона поспішала щодуху, ловлячи підряд усі попутні машини, і от нарешті дісталася, проникла в цю тверджу і стала на порозі кімнати над прірвою — моя кохана косичка, мої очі тернові, сині джинси і синя кофтина у білий горошок, яку сто років носила, не знімаючи, моя столітня бабуся, вернися, дитино, куди ж ти прийшла, тіка-а-ай! — та вона прикипіла до того порогу, в руці у неї малесенька "Беретта", яка поміщалася на споді її маленької сумочки, такої маленької, що там не вмістився б "Марголін", — кидай його і тікай! — але вона прикипіла до того порогу, шукаючи мене очима, і, коли в повітрі свиснув ніж, тільки й устигла змахнути руками і відвернутися

усім своїм тілом, бо вона була ще зовсім маленька дівчинка і злякалася того свисту, вона просто відвернулася від нього на коротку мить, і тієї короткої миті ніж увійшов у неї, якраз у те місце, де в неї було крило, вона скрикнула, як пташка, і стала навзнак падати із високості, і падала, падала тисячу літ, це я вперше побачив, як падає пташка із високості, згорнувши крила, і я помирав разом із нею, я підняв свою мертву руку і розрядив усю обойму в горилу, а потім упав на коліна і висмикнув із її крила довгий ніж, на ньому не було крові, він чисто сяяв живим сріблом, і в мені спалахнула надія; та відразу ж на тому місці синя кофтина у білий горошок стала темніти, на ній ширилася чорна пляма, я затис її рукою і, не знаючи, що робити, попросив:

— Сано, не помирай.

Потім, не відриваючи долоню від рани, обережно повернув її лицем до себе. Очі її були закриті, бліде обличчя вражало холодною білизною.

— Сано, не помирай.

Я взяв її на руки і пішов коридором до виходу. Двері, що вели на сходи, були замкнені зсередини, але в них стримів ключ. Як же ти сюди зайшла, моя пташко?

Надворі майже розвиднилося, мені здалося, що вже ранок, але ні — то світив повен місяць, який дійшов божевільної фази і сіяв на землю холодне мертве сяйво.

Я намацав у мокрій кишені ключі, відчинив машину і, натиснувши важілець, відсунув сидіння далі від керма, щоб сісти разом із Саною, не випускаючи її з рук. Це виявилося не так і складно, мені навіть майнула шалена думка, що відтепер

ми завжди будемо їздити саме так. Я тільки переклав Сану на ліву руку, перехопивши другою долонею рану, і тепер вільно міг перемикати коробку передач, пускаючи кермо, хоча рука моя прилипала і до керма, і до важеля передач, і пальці на ній злипалися від крові.

Виїхавши на трасу, я завважив, що досі не увімкнув фари — так яскраво світив той відьомський повня, повелитель усіх найхимерніших дійств. Але дорога була зовсім порожня, ніде ні машини, ні лялечки, і, тулячись щокою до Саниного обличчя, намагаючись відчути хоч найменший подих, я думав, що за дві три хвилини буду в лікарні, слава Богу, вертаючись у неділю з базару, я запам’ятав металеву арку, над якою був напис "Районна лікарня", там є черговий хірург, який усе зробить, тільки ти не вмирай, моя пташко, дихай, благаю тебе, дихай, дихай, дихай, однак я чув щокою тільки холодні губи, а потім вони зворухнулися, і я почув її кволий голос: "Пустіть мене, — сказала вона, — я хочу до нього… Я хочу пити, — сказала вона, — он Калиновий Кущ, пустіть…

Болить… Он Калиновий Кущ… там є криничка…" — "Сано, потерпи, не вмирай", — я бампером розчахнув залізні ворота, в’їхав на територію лікарні, де стояло кілька приземкуватих корпусів, і, вийшовши з машини із Саною на руках, побачив вікно, у якому світилося, й подався відчайно на нього, як той нічний метелик, що рветься до світла.

А в коридорі було майже темно, у коридорі вийшла назустріч якась бабуся в халатику білому, мабуть, санітарка, вона сплеснула в долоні — лишенько! — і десь побігла, поковиляла, наче кривенька качечка, та після того усе прокинулося, заворуши лося, я ніколи не сподівався, що тут такі меткі люди, я навіть мав дуже крихку надію, що тут є черговий нічний хірург, але він був, був, був, коли я поклав Сану на високі ноші візочок, моя бабуся качечка і ще одна жіночка,

мабуть, сестра, повезли її коридорами, а я йшов услід — вам не можна сюди, вертайтеся! — та я йшов слідом за ними, бабуся качечка зупинила мене тільки перед самісінькими дверима операційної, я ще побачив крізь прочинену пройму, як багато там світла, бо під стелею, здавалося, завис сам місяць повня, а коли ті двері зачинилися, стало зовсім темно, я не знав, що мені робити і куди йти, я сповз по стіні на підлогу, сів там отак і вкляк, мені до краю тьмарився глузд, бо замість того, аби молитися, я уявляв, як зараз відчиняться двері, вийде зчорнілий від утоми лікар і скаже, що потрібна трансплантація серця, потрібен насамперед донор із здоровим серцем, і тоді я скажу, щоб узяв моє, воно мені все одно більше не потрібне, а коли він відмовиться, я здійму на нього маленьку італійську "Беретту" і примушу це зробити, адже серце моє належало Сані, тут закон на нашому боці… але замість хірурга із темряви ви пливла твар мефістофеля з високо вгору закрученими вусами: вийшла помилка, — сказав він чорною ямою рота, — це ти забрав її серце, забрав, забрав її серце, — сипав на мене іскрами сатана, — ти думав, що вона грішний ангел і забрав її серце, а вона чистіша за тебе, вона непорочна, то я їй підкинув ту торбу із лихом, у якій, окрім грошей, лежала ще "Беретта", — казав мені мефістофель, але цього разу не реготав, він чорнів од чорного горя, бо не місяць світив над нами, а зависав проклятий Сатурн, і коли в його чорному мороці я побачив бабусю качечку, то вже знав, що вона мені скаже, і вона сказала: "Така ж молода… і померла". …І засурмив перший ангел — і вчинився великий вогонь, що спалив Богуславський ліс, і зелена трава пожухла, і Калиновий Кущ усох, і згіркла вода у його джерелі, і птахи упали з небес, а їхні порожні гнізда зяють, як висохлі серця… Тільки той, хто шукає смерті, не знайде її, бо то є втеча від муки, — знов випливає із мороку скорботна твар сатани, — від муки, яка судилася суботньому чоловікові, адже він, суботній чоловік, вічний. Ти не знайшов його, не знайшов… Ти просто ступив у слід небіжчика… І тепер я сам був мертвий, бо в мені

не було навіть сліз. Світ став велетенською порожниною, яка впіймала мене у свою безмежну пащу.

Я сидів на ґанку лікарні і фізично відчував на собі місячні промені, які проникали у мене крізь мокрий холодний одяг.

Мені не було куди йти, не було що робити, у мене тепер не було жодної близької людини і навіть дому свого не було. Тільки твар сатани знов випливала із мороку й нашіптувала, що я ще не розгадав до кінця таємниці, що мушу ще раз побачити Саватія і дізнатися, чому так реготала горила, коли я сказав, що Олесь Остапчук дав мені ключ. Очевидно, він ніколи не мав цього ключа, що лежить у мене в кишені, очевидно, його дав мені хтось інший, та я випадково ступив у чужий слід, тому що шукав небіжчика.

Десь далеко тишу сколихнула сирена, і я тільки тепер подумав про міліцію. Виклик, звичайно, надійшов із цієї лікарні, зараз вони заберуть мене від Сани назавжди, як і належить забрати убивцю.

Що ж, напевно, це й буде моїм порятунком, адже в ув’язненні не треба думати, що робити й куди йти, не треба дбати про дах над головою. Однак, я вислизнув у них з під носа, лихий мене підштовхнув у машину, я від’їхав у якийсь завулок без фар, пропустив озброєний наряд, а потім помчав до того місця, де ще міг знайти le mot de l’enigme[47]. Я під’їхав до тієї розкішної тверджі, яка стояла у місячному сяєві гордо і незворушно, ніби тут нічого не сталося. Білий фургон був на місці.

Не знаю чому, може, за звичкою, я спершу збіг сходами до бару, хоч там не світилося. Поторсав двері, однак вони були замкнуті, та я помітив праворуч розбите вікно і здогадався, як

зайшла до кімнати над прірвою Сана. Моє серце розривалося від здогаду, що вона позаминулого вечора, вдаючи п’яну, зайшла через бар до кухні… аби роздивитися, як звідти вийти у коридор. Затиснувши у правиці "Беретту", я проліз через вибите вікно до бару і пішов її слідом.

На кухню не проникало місячне сяйво, та я і в темряві швидко намацав і відчинив ті двері. Смужка світла косо падала на килимову доріжку, проте було тихо, ні звуку.

Я відчував, що мені вже ніщо не загрожує — Саватій без горили м’яка бабота, — а тому без найменших вагань штовхнув двері "моєї" кімнати.

Однак я і тут помилявся. Помилявся, недооцінюючи Ярчука.

Крім скоцюрбленої на підлозі туші, впоперек ліжка, на тому місці, де недавно лежав непритомний Саватій, тепер розпростерлася Каміла і дивилася в стелю скляними білками. На її тонкій, незвичайної смаги шиї різко проступали багряно сині пасмуги, і я був певен, що то сліди куцопалих рук.

Після того, що сталося, мене вже ніщо не могло вразити, та я здригнувся, коли прочинив двері ванної. Там, у зашморгах, теліпалося двоє чоловіків, і в одному я відразу впізнав Саватія, на щоках якого навіть крізь густу синяву пробивались рум’янці, голова була зігнута вниз, і якби не вивалений язик, то можна було б сприйняти його позу за покаянну, а другий вішальник… теж був Ярчук, тільки він висів до мене спиною, цей відвернувся від усіх, у тому числі й від себе, і його безживні руки звисали, як мотуззя, притулившись неприродно довгими долонями до стегон, наче вони ще й досі мокріли, і покійник непомітно витирав їх об штани.

Усе було міцне і добротне в цій тверджі, водогінна труба надійно тримала господаря, а свічадна стіна навіть заперечувала усталену думку про те, що людина ніколи не повіситься перед дзеркалом.

Та найдужче я вжахнувся тоді, коли побачив у тому дзеркалі відображення ще одного чоловіка: чорний з лиця, у мокрій чорній одежі, заляпаний кров’ю, з проваленими очима й загостреним носом, він був зовсім не схожий на мене. Це вже був не я, а чужий мені чоловік, із чужим лицем і чужими запаленими очима, із чорним потойбічним поглядом, у якому скипілася невимовна туга. Це був суботній чоловік, якого цуралася сама смерть.

Я відсахнувся від нього, вийшов у кімнату і сів у своє крісло.

Внизу перед мотелем "Млин" уже завивала міліцейська сирена, та я ще мав надію, що встигну перекурити.

Finale

Я досі живу у тій тринадцятій квартирі на третьому поверсі, де мене ніхто не турбує. Тюремного ув’язнення, на жаль, не заслужив, оскільки високий суд добачив у моїх діях крайню потребу самозахисту. Правники це називають межею необхідної оборони.

Ще якийсь мізерний термін — від двох до семи років, ст. 222 ККУ — можна було виклопотати за незаконне зберігання вогнепальної зброї (я сказав, що "Беретта" належала мені), та оскільки мій любий друг президент щоліта видає амністію, не пощастило й тут. Тож я вирішив ув’язнити себе сам у тій порожній, як і весь оцей світ, квартирі і сумлінно відбувати покарання. Це для мене point d’honneur[48]. Моя сумна історія

знайшла гідне відображення і в кримінальних зведеннях міністерства внутрішніх справ за дев’яте червня.

Згодом я спеціально звернувся по старій дружбі до хлопців із прес служби МВС і переглянув повідомлення з Черкаської області. В одному з них Нестор в погонах зафіксував, що в офісі приватного підприємства — товариства з обмеженою відповідальністю "Млин" під час кримінальних розборок (це словечко їхнє) загинуло четверо — двоє чоловіків і дві жінки. Працівники районного відділу міліції негайно вдалися до оперативного реаґування і затримали особливо небезпечного злочинця. Вилучено два пістолети марки "Макаров", один "Беретта", а також холодну зброю, зокрема мисливський ніж іноземного виробництва. Ведеться слідство.

Мені жаль стало мого дорогого "Марголіна", подарованого генералом: у тій метушні якийсь лягавий тихенько привласнив його собі. Хоча, незважаючи на геніальну програму, написану мною для проґресивної партії, я дуже скептично ставлюся до тези, що приватна власність має бути священною і недоторканною. Тут я цілком на боці мого давнього приятеля П’єра Прудона, котрий ще понад сто років тому сказав, що la propriete c’est le vol[49].

А взагалі, якщо чесно, то мене більше ніщо не цікавить. Серце моє зачерствіло і стало камінним. Я нікого не люблю, і ніхто не любить мене. Я рідко розмовляю з людьми — і то переважно мертвою мовою: ніхто вже не пам’ятає, що таке "тверджа" і хто такі "черкаси". Ніхто не знає дивовижного чоловіка, який замість того, щоб копати картоплю, заховався під псевдонімом Провінціал[50] і написав драму "Казка старого млина". Хоча народ співає його пісню:

Ніжно шепоче він казку таємную,

Сумно зітха верболіз…

Іноді, задихаючись у гранітній тиші, я теж співаю цю пісню, але не вголос. Мене чує лише істота, яка стала моєю єдиною втіхою. Це — Кіті. Коли я співаю, її безмежно здивованим личком котяться сльози, і тоді мені здається, що оживає навіть той камінь, який затвердів у моїх грудях, і він ось ось розколеться навпіл.

— Не плач, Кіті, — кажу я. — Бо в мене розірветься серце. З ким ти тоді зостанешся?

Я беру її під руку, і ми йдемо гуляти на вулицю. Всі зачудовано дивляться на цю розумну мавпочку, і на їхніх лицях теж з’являється подив, але на людському обличчі я ніколи не бачив такого безмежного здивування, як на личку Кіті.

Вряди-годи ми з нею заходимо до "Трьох поросят". Тоді десь по дорозі я купую пучечок волошок або ще якусь квітку і несу Катрусі.

— Катрусю, — кажу я. — У мене нікого нема.

— Неправда, — каже вона. — У тебе є Кіті.

— Так, — кажу я. — У мене є Кіті. Дай для неї щось солоденьке, а мені — гіркої. Іноді я тут зустрічаю когось із давніх знайомих — Івана Маловічка, Сергія Приходька, Василя Івановича… Я підсідаю до них, хоча мене не цікавить жодна балачка. А одного разу там була справжня гулянка. Пам’ятаю крутий дух кави і хмільний туман, шум гам, гучні теревені, які наганяють на мене безпросвітну нудьгу. Та раптом я стрепенувся і підвів похнюплену голову. Якийсь незнайомий мені чоловік напитував житло.

Я вийшов із "Трьох поросят", зупинився під вуличним ліхтарем і став пантрувати.

Він видибав надвір сам один, ішов якось похитьки і невпевнено, був такий сумний і пригнічений, що я відразу відчув близьку мені душу. А коли він пристояв під ліхтарем, я підійшов до нього.

— Візьми.

— Що це?

— Вулиця Рогнідинська, три, квартира тринадцять. Це зовсім поруч. — Я простягнув йому на долоні ключ.

— А ти?

— А я поспішаю на потяг. Маю тривале відрядження. І я щез у підземному переході.

Була субота 21 листопада 1998 року.

Voila tout. Au revoir[51].

notes

Зноски

1

laisser faire, laisser passer — Не перешкоджати природньому перебігу подій (франц.).

2

qui vivra verra — Хто житиме, той побачить (франц.).

3

грабар — давньовірменська мертва мова (ред.).

4

bien faire et laisser dire — Робити добре і не зважати на те, що говорять (франц.).

5

Bien ou rien — Добре або ніяк (франц.).

6

en qros — У загальних рисах (франц.).

7

coup de foudre — Удар грому, що в переносному сенсі означає кохання з першого погляду (франц.).

8

Au revoir — До побачення (франц.).

9

андрогени — Чоловічі статеві гормони (мед.).

10

алголагні — Сексуальне задоволення від болю, завданого партнером (мед.).

11

Bien — Добре (франц.).

12

"святий Володимир" — Зображення на одній гривні (ред.).

13

en flagrant delit — На місці злочину (франц.).

14

a tout prix — За всяку ціну (франц.).

15

allons, enfants de la partie! — Уперед, діти Вітчизнм! — перша фраза "Марсельєзи" (франц.).

16

некрофільство, нарцисизм, статева аберація — Збочення (мед.).

17

Чуркаси — Давня назва українських козаків в офіційних актах Московської держави 16 — 17 ст. (ред.).

18

merveille — Довершено, чудово (франц.).

19

bel ami — Щирий друже (франц.).

20

boheme — Французьке слово "богема" буквально означає циганщина, та передовсім вказує на середовище вільних художників, що ведуть безладний спосіб життя (ред.).

21

На Ольшанському цвинтарі у Празі поховано автора пісні Спиридона Черкасенка (ред.).

22

Мойри — у давньогрецькій міфології богині долі, котрих часто зображували з ножицями, якими вони перетинають нитку людського життя (ред.).

23

Павлівка — Психіатрична лікарня в Києві (ред.).

24

процептивність — Поведінка самки, яка стимулює сексуальну активність самця (мед.).

25

a la lanterne! — На ліхтарі! — з такими вигуками санкюлоти вішали своїх ворогів під час Великої французької революції (ред.).

26

трансвестизм — Статеве задоволення через перевдягання в одяг протилежної статі (мед.).

27

c’est le mot — Чудово, ось воно те слово (франц.).

28

ануж — Буквально "безсилий", але в сучасній вірменській мові це слово означає імпотент (ред.).

29

sans gene — Без сорому (франц.).

30

китайка — Різновид рибальських сіток, плетегних із жилки (ред.).

31

laisser faire, laisser passer — Не перешкоджати природньому перебігу подій (франц.).

32

j’accuse — Я звинувачую (франц.).

33

avoir la main dans la pate — Встромити руку в тісто, тобто взяти участь у чомусь (франц.).

34

bonhomme — Простак, наївна людина (франц.).

35

Pas sur la bouche — Тільки не в уста (франц.).

36

самум — Пустельний вітер, змішаний з піском (ред.).

37

nous ne pouvons pas faire des petits exercies d’heroisme — il faut faire les grandes compositions — Дрібними вправами з героїзму не відбудешся — якщо вже щось робити, то по-справжньому велике (франц.).

38

je m’en fiche de tout — Мені на все наплювати (франц.).

39

faire l’amour — Займатися любов'ю (франц.).

40

Sauvez les apparences. Le vin est tire, il faut le boire. — Зберегти порядність. Якщо вино відкорковане, то треба його допити (франц.).

41

печина — Вуглина із перегорілого дерева (ред.).

42

ni plus, ni moins coup de qrace — Ні більше ні менше, удар з жалю, тобто смертельний удар, який кладе край мукам (франц.).

43

Вуайєризм, візіонізм — досягнення статевої насолоди через споглядання за сексуальними діями інших партнерів (ред.).

44

бача — Друже (пушту — найпоширеніша мова в Афганістані) (ред.).

45

Сколоздра — Український художник, який малює на склі (ред.).

46

a la carte — Замовлення в ресторані на свій розсуд (франц.).

47

le mot de l’enigme — Ключ від загадки (франц.).

48

point d’honneur — Питання честі (франц.).

49

la propriete c’est le vol — Власність — це злодійство (франц.).

50

Провінціал — Псевдонім Спиридона Черкасенка (ред.).

51

Voila tout. Au revoir — От і все. До побачення (франц.).